

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

Journal of Social Science and Cultural

P-ISSN: 2697-6269 ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2564)

E-ISSN: 2697-6269 Vol. 5 No.2 (July - December 2021)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม การศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และ วัฒนธรรม

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของ บุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการ พิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน บทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกอง บรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

เจ้าของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

572 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญาสูธี

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก รักษาการเจ้าคณะอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูสิริธรรมาภิรต, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

พระสาโรจน์ ธมมโสโร

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิชภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. ธีระพงษ์ สมเขাইใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. พิระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร. อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาศกดิ์ดา สิริเมธี

เลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

นายอภิรักษ์ คำหารพล

ผู้ช่วยเลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

พระมหาอนุชิต อนนตเมธี

วัดหน้าพระบรมธาตุ

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

วัดสระเรียง

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระบุญญฤทธิ์ ภัททจารี

สำนักสงฆ์วัดนาสนธิ์

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวฉัตรมาศ วิเศษสินธุ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031 โทรสาร. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 2 ประจำปีพุทธศักราช 2564 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เป็นบทความวิจัยจำนวน 5 เรื่อง เล่มนี้เป็นปีที่ 5 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index - TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขออ้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

๒๑๑๑๑

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด
บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(จ)
บทความวิจัย : Research Articles	
แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	1
GUIDELINE FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL CAPITAL FOR THE LIFELONG LEARNING OF PHU THAI PEOPLE BAN KHAMKANG, KUCHINARAI DISTRICT, KALASIN PROVINCE	
เริงวิชัย นิลโคตร, วงษ์สิริ เรืองศรี, ธารารัตน์ สัณญะโม และชาตรี ลุนดำ	
แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	19
GUIDELINE FOR THE DEVELOPMENT POTENTIAL OF LOCAL FISHERIES GROUP TO CREATE A COMMUNITY NETWORK FOR THE BUNG KHUN THALE RESOURCE MANAGEMENT, KHUN THALE SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE	
พงศ์เทพ แก้วเสถียร	
การให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสาและกระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	36
MEANING, VOLUNTEER BEHAVIOR AND SOCIALIZATION PROCESSES THAT SUPPORT VOLUNTEER BEHAVIOR OF STUDENTS FOR SURAT THANI RAJABHAT UNIVERSITY	
ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ	
การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาสื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน	53
APPLICATION OF KING'S PHILOSOPHY TO EMPOWER COMMUNITY WELL-BEING	
เริงวิชัย นิลโคตร, นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, วงษ์สิริ เรืองศรี และฐิติวัฒน์ สุขป้อม	
การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	77
POTENTIALITY LOCAL HEALTHLITERACY IN SUAN PHUENG DISTRICT, RATCHABURI PROVINCE	
ธารารัตน์ สัณญะโม, เริงวิชัย นิลโคตร, วงษ์สิริ เรืองศรี, ชาตรี ลุนดำ และสุรเชษฐ์ ชัยประภาทอง	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	89

แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทย
บ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
GUIDELINE FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL CAPITAL FOR
THE LIFELONG LEARNING OF PHU THAI PEOPLE BAN KHAMKANG,
KUCHINARAI DISTRICT, KALASIN PROVINCE

เริงวิชัย นิลโคตร

Reongwit Nilkote

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Banmi Rajabhat University, Thailand

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

ธารรัตน์ สันญะโม

Thararat Sunyamo

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม

Nakhon Pathom Provincial Public Health Office, Thailand

ชาตรี ลุนดำ

Chatree Lundam

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, Thailand

E-mail: mong_rnk@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานทุนทางสังคม เป็นวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาข้อมูลจากเอกสารสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการถอดบทเรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 25 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแนวคำถามการถอดบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และตรวจสอบด้วยเทคนิคสามเส้า ผล

* Received 11 November 2021; Revised 16 December 2021; Accepted 20 December 2021

การศึกษาพบว่า 1) ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทย ประกอบด้วย 1.1) ประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นกลุ่มชาวผู้ไทยที่มีต้นกำเนิดบรรพบุรุษเดิมมาจากกลุ่มน้ำดำ-แดงของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเหมือนกับชาวผู้ไทยกลุ่มอื่น 1.2) บริบทของพื้นที่ในปัจจุบัน บรรพบุรุษชาวคำกั้งได้แยกตัวออกจากชาวผู้ไทยกลุ่มใหญ่จากเมืองกุดสิมณารายณ์ 1.3) สังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทย เชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ เชื่อชนบทธรรมเนียมฮีตสิบสองคองสิบสี่ เชื่อในพระพุทธศาสนา และ 1.4) ศักยภาพและทุนทางสังคมที่เป็นรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต มิติกระบวนการ และมิติปัจจัยแวดล้อม และ 2) แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน มีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ บริบททางสังคม ทุนทางสังคม การอบรมกล่อมเกลา และการเสริมสร้างวงจรการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน และปัจจัยสนับสนุนคือ การผสมผสานและปรับตัวให้เท่าทันปัจจุบัน และสอดคล้องความรู้ ทักษะ และความสามารถให้เกิดวงจรการเรียนรู้

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, ชาวผู้ไทย, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) study social capital and culture of Phu Thai people, Ban Kham Kang, Lao Yai sub-district, Ku Chi Na Rai district, Kalasin province, and 2) study guidelines for the development lifelong learning education based on social capital. This was a qualitative research that studied data from documents, in-depth interviews, group discussions, participant observations and taking lessons. The key informants were village sages, community leaders and 25 people involved. Data was selecting a specific sample group, learned questions, content analysis and triangulation technique. The research results found that: 1. Social capital and culture of Phu Thai people were included with; 1.1) community history found that they are a group of Thai people whose ancestors were originally from the Black-Dang River Basin for the Socialist Republic of Vietnam and the Lao People's Democratic Republic like other groups of Thai people 1.2) current area context, the ancestors of the Kham Kung people separated from a large group of Phu Thai people from Kud Sim Na Rai 1.3) social and culture of Phu Thai people who believe in supernatural powers, Hit Sib Song Khong Sib Si custom (ancient custom of Laotian and Thai Isan), Buddhism and 1.4) the potential and social capital that foundation for lifelong learning of the procession and environment dimension. And 2. The guidelines for the

development lifelong learning by social capital as a foundation, there were four components: social context, social capital, educational, to supported the life-long learning cycle base on social capital foundation, and the supporting factor was mixing and adjusting to the present, Including knowledge and skills, and ability to created learning cycle.

Keywords: Social Capital, Phu Thai people, Lifelong Learning

บทนำ

ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งด้านเชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของคนไทยได้สะท้อนถึงเอกลักษณ์ที่มีรูปแบบเฉพาะของแต่ละภูมิภาค เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต และแนวปฏิบัติที่สั่งสมส่งต่อมาจากบรรพบุรุษก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาเฉพาะของท้องถิ่นและเป็นทุนทางสังคมที่หนุนเสริมให้ชุมชนระดับฐานรากมีความเข้มแข็ง การพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนได้ต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่เป็นฐานของประเทศ เป็นที่อยู่ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด มีการสืบทอดทางวัฒนธรรม หากมีการพัฒนาอย่างบูรณาการเชื่อมโยงอยู่ในกันและกัน จะเกิดดุลยภาพ ต่อเมื่อมีดุลยภาพจะทำให้เกิดปกติภาพหรือสุขภาวะและความยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2560) การให้มุ่งการบูรณาการหลักการหรือหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตนับว่าเป็นหลักการที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ที่มีการนำรากเหง้าของสังคม เช่น ภูมิปัญญา วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และภูมิสังคมซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคม (social capital) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา (ธนากร สังเขป, 2556) นอกจากนี้ แล้วยังเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจำเป็นต้องอาศัยหลักการพัฒนา ประกอบด้วย หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักความสามารถในการดำเนินการ โดยในการดำเนินงานนั้นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งถือเป็นการระดมทุนทางสังคมและสรรพกำลังทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันดำเนินการและบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของสังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุดทุนทางสังคม ถือว่าเป็นสิ่งที่สั่งสมในสังคมเป็นสิ่งที่ก่อเกิดและสั่งสมอยู่ในสังคมมาเป็นเวลานาน ได้แก่ องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา มนุษย์หรือบุคคล วัฒนธรรม หรือประเพณี และสถาบันทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยทุนทางสังคมจะแสดงบทบาทในการให้ความรู้ในสังคมเศรษฐกิจยุคใหม่ ให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาวะและให้ทักษะในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย (ปาน กิมปี, 2554)

ชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นระยะเวลานาน จะมีคำเรียกและภาษาเขียนเรียกกลุ่มที่แตกต่างกันไป เช่น คำว่า ผู้ไทย ผู้ไท ภูไท หรือพู่ไท เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดตระกูลไทย-ลาว ตามหลักฐานพบว่าเดิมนั้นมีถิ่นฐานอยู่ลุ่มแม่น้ำดำ - แดง ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน ทางกายภาพผู้ไทยจะแตกต่างกันทางการแต่งกายคือ เสื้อผ้าที่สวมใส่ประกอบด้วยผู้ไทยดำ ผู้ไทยขาว และผู้ไทยแดง นอกจากนี้ ยังมีการเรียกชื่อกลุ่มตามลักษณะการแบ่งของกลุ่มในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้แก่ กลุ่มแรก ผู้ไท หรือผู้ไต (Phu tay) ตั้งถิ่นฐานตอนเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม กลุ่มสอง ผู้ไทดำ หรือไตดำ ตั้งถิ่นฐานในตอนเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามด้านทิศตะวันตก กลุ่มสาม ผู้ไทขาว หรือไทขาว ตั้งถิ่นฐานตอนเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม กลุ่มสี่ ผู้ไท หรือผู้ไทแดง หรือไทแดง รวมไทแหง ไทฮ่อ ไทคัง และไทใหญ่ ตั้งถิ่นฐานทางทิศตะวันตกของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม กลุ่มที่ห้า ผู้ไท หรือไทเมือง ตั้งถิ่นฐานตอนเหนือด้านตะวันตกของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม กลุ่มที่หก ผู้ไท (Phu Thay) หรือผู้ลาวในเมือง จังหวัดเดียนเบียนและจังหวัดไลเจิว (สุเทพ ไชยจันทร์, 2556) สิ่งที่สร้างชื่อเสียงของชาวผู้ไทยคือ ศิลปะการฟ้อนผู้ไทยที่เป็นศิลปะการแสดงของชนเผ่าภูไทในงานบุญประเพณี และธรรมาสันเสาเดียวที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายถึงความเชื่อที่มีลักษณะเฉพาะของผู้ไทย ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อตามหลักศาสนาพุทธ และความเชื่อเรื่องผีเข้าด้วยกัน การสร้างธรรมาสันเสาเดียวโดยนำความเชื่อทางการนับถือผีแต่เดิมมาประยุกต์เข้ากับความเชื่อแบบศาสนาพุทธที่มุ่งเน้นให้คนทำแต่ความดีละเว้นจากการทำชั่วให้อยู่ในครรลองครองธรรม (คำพันธ์ ยะปะตัง, 2555)

ชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการอพยพเคลื่อนย้ายมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจากแขวงคำม่วน (เมืองบก เมืองวัง) และแขวงสะหวันเขตหลังสิ้นรัชสมัยของเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2369 - 2371) ในพื้นที่ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ มีหมู่บ้านชาวผู้ไทย 4 หมู่บ้านคือ บ้านมะนาว บ้านคำกั้ง บ้านเหล่าใหญ่ และดงเหนือ เป็นกลุ่มที่มีบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองวังทั้งสิ้น ปัจจุบันแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ชาวผู้ไทยบ้านคำกั้งยังยึดถือวิถีทางสังคมและวัฒนธรรม พิธีกรรม และความเชื่อ ที่เป็นเอกลักษณ์อย่างเหนียวแน่น ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษและมีการถ่ายทอดปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ได้แก่ การกินดอง (งานแต่ง) ประเพณีการทำบุญเกี่ยวกับผู้ตาย ประเพณีอุทิศญาติผู้ล่วงลับ ประเพณีเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา ประเพณีอันสืบเนื่องกับฮีตสิบสองคองสิบสี่ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต (นวรรณ์ บุญภิลละ, 2558) จะเห็นได้ว่าประเพณีและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของชาวผู้ไทยเป็นเครื่องหล่อหลอมความเอกลักษณ์ของกลุ่ม และนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชนจนถึงปัจจุบันจากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนทางสังคม

ของชาวไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีพัฒนาการทางสังคมมานานมีการสืบสานเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนมาอย่างยาวนาน จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยทุนทางสังคมเป็นฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้และการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชาวไทยบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) การสัมภาษณ์เชิงลึก เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยดังนี้

1. ด้านขอบเขตการวิจัย

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน จำนวน 5 คน 2) แกนนำชุมชนของบ้านคำกั้ง จำนวน 5 คน 3) สมาชิกชุมชน จำนวน 12 คน และ 4) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนโดยตรง จำนวน 3 คน จำนวนทั้งสิ้น 25 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีเหตุผลการเลือกกลุ่มดังนี้ 1) เป็นสมาชิกชุมชนและมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน 2) สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยได้เป็นอย่างดี และ 3) มีความยินดีให้ข้อมูลทั้งระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามและหลังการเก็บข้อมูล เพื่อเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ที่สุด

1.2 เนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการทุนทางสังคม และการศึกษากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85 ถือว่าผ่านเกณฑ์ และตรวจสอบข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเส้าและจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) สังคมและวัฒนธรรมชาวไทยบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และนำบทสนทนาที่ได้มาวิเคราะห์แนวทางการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เก็บด้วยตนเอง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง ใช้แบบสัมภาษณ์ และระยะที่ 3 แนวทางการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน ใช้การสนทนากลุ่ม

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ข้อมูลเอกสาร วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเส้า

ผลการวิจัย

1. การศึกษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน จากการศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน พบว่า ชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่เป็นกลุ่มชาวผู้ไทยที่มีต้นกำเนิดบรรพบุรุษเดิมมาจากกลุ่มน้ำคำ-แดงทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนามอาณาเขตติดกับชายแดนแขวงหัวพันสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเหมือนกับชาวผู้ไทยกลุ่มอื่น ๆ ด้วยเหตุผลทางการเมืองซึ่งมีการสงครามบรรพบุรุษได้อพยพเคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณเขตเมืองวัง (เมืองวิไลบุรี) แขวงสะหวันเขตในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอพยพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โดยชาวผู้ไทยบ้านคำกั้งเป็นกลุ่มที่อพยพมาพร้อม ๆ กับชาวผู้ไทยตำบลหนองห้าง ตำบลกุดหว้า กลุ่มนี้รับรู้กลุ่มว่าเป็น “ผู้ไทยกะเตบ” ด้านความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชาวผู้ไทยพื้นที่อื่น ๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือและพื้นที่อื่น ๆ พบว่า ประเทศไทยมีชาวผู้ไทยกระจายอยู่พื้นที่ต่าง ๆ มากกว่า 20 จังหวัดในประเทศไทย แต่ส่วนมากจะอาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ เทือกเขาภูพาน เช่น จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ ร้อยเอ็ด บึงกาฬ อุดรธานี หนองคาย เป็นต้น ประวัติความเป็นมา ด้านการสร้างบ้านแปลงเมือง เช่น การช่วงชิงไพร่บริการปกครองกับกลุ่มชาวบรู (หรือชาวข่า) บริเวณผาบุญ ได้เป็นเรื่องราวแบบมุขปาฐะ (oral tradition) วรรณกรรมพื้นบ้าน (folk literature) และนิทานปรัมปรา (Myth) ที่ยังคงมีการเล่าสืบต่อกันจากบรรพบุรุษให้กับลูกหลานตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ในด้านความเชื่อปงบอกถึงขนบธรรมเนียมชาวผู้ไทยสืบต่อกันมาคือความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ การนับถือ “ผีฟ้าพญาแลน” โดยเชื่อว่ามีอำนาจในการบันดาลให้คุณและโทษทั้งต่อผู้อยู่ในโลกปัจจุบันและผู้เสียชีวิต การประพุดอยู่ในศีลธรรมผีฟ้าพญาแลนจะอำนวยให้เกิดความสงบ ชีวิตราบรื่นไม่มีอุปสรรค นอกจากนี้แล้วชาวผู้ไทยยังมีความเชื่อในเรื่อง “ผีบรรพบุรุษ” (ผีเสื้อ) และผีหมเหล็ก (ผีเสื้อเมือง) โดยจะมีพิธีกรรมเหยาเป็นการสื่อสารระหว่างผีที่เคารพนับถือทั้งนี้เพื่อให้เกิดความอยู่ดีมีสุขในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว

และชุมชน นอกจากนี้ แล้วเอกลักษณ์ทางภาษาของชาวผู้ไทยที่ลักษณะเฉพาะของตนเองถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมร่วมที่สำคัญของชาวผู้ไทยในทุกภูมิภาค ดังคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์เช่นกัน การมีเอกลักษณ์ของกลุ่มที่โดดเด่นทั้งภาษาพูด การแต่งกาย ขนบธรรมเนียม ข้อปฏิบัติทั้งการครองเรือน การปฏิสัมพันธ์กับสังคมเครือญาติ และวิถีการทำกินได้เป็นจุดเด่นของชาวผู้ไทยดังคำขวัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ว่า หลวงพ่อคำลือเลื่อง เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี” (แกนนำชุมชน ท่านที่ 1, 2561)

1.2 บริบทของพื้นที่ในปัจจุบัน พบว่า บรรพบุรุษชาวคำกั้งได้แยกตัวออกจากชาวผู้ไทยกลุ่มใหญ่จากเมืองภูผินารายณ์และข้ามภูโหล่มาประมาณ 30 กิโลเมตร ได้เจอพื้นที่ที่มีลักษณะเป็น “น้ำซับ” จึงตั้งเป็นรกรากถิ่นฐาน จากการสัมภาษณ์ได้สรุปได้ดังนี้

1.2.1 ด้านทุนมนุษย์ พบว่า ชาวผู้ไทยยังคงรักษาขนบวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะการต่างกาย ภาษาพูด ตนตรี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และการใช้ภูมิปัญญาการรักษาโรคจากพืชสมุนไพร

1.2.2 ด้านทุนกายภาพ พบว่า มีหน่วยงานที่สำคัญในชุมชน ประกอบด้วย **ทำการผู้ใหญ่บ้านทั้ง 2 แห่ง** เป็นศูนย์กลางการสื่อสารและประชาสัมพันธ์งานต่าง ๆ **สุขศาลาบ้านคำกั้ง** เป็นสาขาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านภูผิงแดง เป็นศูนย์กลางการดูแลสุขภาพชุมชนปฐมนิคมของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง **ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 แห่ง** ดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กเล็กตั้งอยู่ภายในชุมชน **โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 35 (บ้านคำกั้ง)** เป็นโรงเรียนประจำชุมชน (เดิมชื่อว่าโรงเรียนคำกั้งคุรุราษฎร์สงเคราะห์) เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และ วัด 2 แห่ง คือ **วัดหอคำ** เป็นวัดเก่าแก่ของชุมชน เป็นศูนย์กลางศาสนารวมถึงการศึกษาตั้งแต่แรกเริ่มก่อนจะมีโรงเรียน ส่วน **วัดป่าพุทธาราม** ตั้งอยู่ห่างหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นวัดก่อตั้งใหม่ วัดทั้ง 2 แห่งสังกัดมหานิกาย ซึ่งได้เป็นศูนย์รวมศรัทธาและยังคงมีพระสงฆ์ได้เป็นผู้นำกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง การดำเนินชีวิตและปะทะสังสรรค์กับชุมชนอื่น ๆ จะเปิดกว้างเหมือนชุมชนโดยทั่วไป มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพี่น้องชาวไทยอีสานแต่ในวิถีวัฒนธรรมของชุมชนก็ยังคงมีเอกลักษณ์ไว้อย่างเหนียวแน่นโดยเฉพาะภาษาพูด ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

1.2.3 ด้านทุนธรรมชาติ พบว่า วิถีชีวิตและความเป็นอยู่เป็นสังคมชนบท อาชีพหลัก คือ การทำนา ทำไร่ ชาวบ้านจะรวมตัวกันตั้งถิ่นฐานพึ่งพาอาศัยกันและ

เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นกลุ่มสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งพาอาศัยกันเองได้โดยลำพัง ไม่ต้องพึ่งพาสังคมภายนอก แต่ละครอบครัวดำรงชีวิตด้วยความเรียบง่าย เช่น เอาปลาไปแลกข้าวหรือเอาเกลือไปแลกปลา ตลอดจนป่าเขาที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารและพืช และสัตว์ป่านานาชนิด

1.2.4 ด้านทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม พบว่า วัฒนธรรมเป็นบทบัญญัติทางสังคมของชาวอีสานให้เป็นหลักปฏิบัติต่อกันสำหรับคนในสถานภาพต่าง ๆ มาแต่โบราณโดยใช้เป็นคำบอกเล่าขานสืบทอดกันครั้งยังไม่มี การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ฮีตสิบสอง ผีเถนหรือผีฟ้าทำให้เกิดพิธีแห่บั้งไฟ การรำผีฟ้าเพื่อรักษาโรค และยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตาและผีอื่น ๆ ด้านภูมิปัญญา ได้แก่ แพทย์แผนไทย หมอสมุนไพร หมอขมิ้น และการอนุรักษ์เรื่องการแต่งกาย

1.2.5 ด้านทุนการเงินหรือสวัสดิการสังคม พบว่า มีชมรมผู้สูงอายุ บ้านเหล่า และกองทุนหมู่บ้านบ้านคำกั้ง ดังคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะตั้งถิ่นฐาน และได้ตั้งชื่อให้พ้องกับลักษณะของพื้นที่ว่า “บ้านคำกั้ง” คำว่า “คำ” หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่มีน้ำไหลซึมผ่านตลอดเวลา ส่วนคำว่า “กั้ง” มาจากคำว่า “ปลา กั้ง” หมายถึง ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งในตระกูลของปลาช่อน หัวนกลมและโตกว่าปลาช่อนทั่วไป ลำตัวจะมีสีน้ำตาลอ่อนถึงน้ำเงินคล้ำ มีลายประหรือจุดสีคล้ำ ท้องสีจาง” (แกนนำชุมชนท่านที่ 2, 2561)

และ “จากลักษณะของพื้นที่และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เหมาะแก่การตั้งรกรากถิ่นฐานจึงได้อพยพเคลื่อนย้ายมาตั้งหมู่บ้าน และได้ชื่อว่า “บ้านคำกั้ง” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และยังปรากฏร่องรอย “น้ำซับ” ที่เป็นจุดเริ่มต้นการก่อตั้งหมู่บ้าน บ้านคำกั้งตั้งอยู่ริมถนนสมเด็จ-มุกดาหารห่างจากอำเภอกุฉินารายณ์ประมาณ 10 กิโลเมตร โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน และแบ่งเป็นคุ้ม” (แกนนำชุมชนท่านที่ 3, 2561)

1.3 สังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทย

เป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์มานาน ประกอบกับมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสัมพันธ์กับชาวผู้ไทยในพื้นที่อื่น ๆ ส่งผลให้การธำรงรักษาความเชื่อ สำนึกในประวัติศาสตร์ความเป็นมาส่งต่อมาถึงอนุชนรุ่นหลัง จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปที่มาของสังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย ดังนี้

ส่วนที่ 1 ความเชื่อดั้งเดิม เป็นความเชื่อสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษใน “อำนาจเหนือธรรมชาติ” ประกอบด้วย “ผีฟ้าพญาเถน” โดยเชื่อว่าเป็นเทวดาอยู่สวรรค์ มีอำนาจบันดาลให้มนุษย์สุขหรือทุกข์ เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบาย ทำมาหากินได้สบายหรือลำบาก มนุษย์จะต้องอยู่ในศีลธรรม กฎ และจารีตที่ถูกต้อง จะต้องไม่ประพฤติดิให้ผีฟ้าพญาเถนไม่

พอใจ “ผีบรรพบุรุษ” หรือ “ผีเสื้อ” ชาวผู้ไทยมีความเชื่อโลกหลังความตายว่าบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วจะเป็น “ผีเจ้าโคตร” คอยติดตามดูแลลูกหลาน ผีที่นับถือปัจจุบันเป็นผีบรรพบุรุษที่ตามมาเมื่อครั้งมีการอพยพจากเมืองบกเมืองวัง ดังการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“ผีบรรพบุรุษเป็นผีพ่อแม่แม่ปู่ย่าตายายที่เกาะกระบุงตะกร้าหาบคอน
ข้ามน้ำโขงตามลูกตามหลานมา” (ปราชญ์ชุมชนท่านที่ 1, 2561)

จะเห็นได้ว่า ในเรื่องของความเชื่อ “ผีเจ้าปู่” หรือ “ผีปู่ตา” เป็นผีประจำหมู่บ้านที่มีมาตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน โดยเชื่อว่าผีปู่ตาจะให้ความคุ้มครองดูแลสมาชิกชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขในการประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา การเดินทาง หรือเนื่องในวาระพิเศษต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัว ความเชื่อ “ผีอื่นๆ” เช่น ผีไร่ผืนนา ผีบ้าน ผีเรือน เป็นต้น ซึ่งผีส่วนนี้จะส่งให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือทำให้เกิดอุปสรรค นอกจากนี้ แล้วยังมีความเชื่อ “ขวัญ” ชาวผู้ไทยเชื่อว่าขวัญเหมือนดวงจิตหรือวิญญาณที่อยู่ในตน สัตว์ สิ่งของ ที่อยู่รอบตัว เมื่อมีเหตุที่ทำให้ขวัญไม่ดี เช่น ป่วย บาดเจ็บ การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่หากิน เหตุอันทำให้ตกใจ เสียใจ ขวัญจะหนีออกจากร่าง จะต้อง “สู่ขวัญ” “เอ็นขวัญ” หรือ “พิธีสูตร(สูตร)ขวัญ” เพื่อให้ขวัญกลับมาจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นปกติสุขได้ พิธีการทำขวัญหรือสู่ขวัญของชาวผู้ไทยจะถือเอาตามวาระต่าง ๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคลที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของสมาชิกในครอบครัวหรือระดับชุมชน ในระดับชุมชนจะถือตามโอกาส เช่น การเดินทาง การรับตำแหน่ง งานแต่ง เป็นต้น ดังการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“ในชุมชนการสู่ขวัญจะเกี่ยวข้องกับคนทั้งหมดในชุมชน เช่น งานบุญเลี้ยงผีปู่ตา งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง การทำบุญประจำปี เป็นต้น อุปกรณ์ประกอบด้วย ไข่ต้ม ข้าวต้มมัด ขนม ยาเส้น รูปเทียน ของคาวหวาน ฝ้ายผูกแขน เงินใส่มือ หรือหากเป็นแบบครอบครัวจะมีแค่ไข่ต้ม ข้าวเหนียว และฝ้ายผูกแขนถือเป็นธรรมเนียมที่พ่อแม่ญาติพี่น้องจะทำให้ลูกหลานเวลาจะเดินทางไปทำงาน ศึกษา หรือจะออกจากบ้านนาน ๆ เป็นการให้กำลังใจ เป็นการบอกกล่าวผีปู่ย่าตายายบรรพบุรุษให้ดูแลลูกหลานปลอดภัย ไม่มีอุปสรรคการใช้ชีวิต” (ปราชญ์ชุมชนท่านที่ 3, 2561)

ดังนั้น ความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” และธรรมเนียมการ “สู่ขวัญ” และเป็นวิถีที่ยังมีอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมผู้ไทย

ส่วนที่ 2 ขนบธรรมเนียมฮีตสิบสองคองสิบสี่ ด้วยบริบททางสังคมและนิเวศน์ และพัฒนาการของชุมชนที่เติบโตมาพร้อม ๆ กับชุมชนไทยอีสานในพื้นที่ใกล้เคียง

มีการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมได้ถือเอา “ฮัตลิบสองคองลิบลิ” เป็นวิธีการปฏิบัติไปด้วยตามความหมาย “ฮัตลิบสอง” คือจารีต วิธีการประพติ และประเพณีที่ปฏิบัติติดาม และ “ลิบสอง” หมายถึงเดือนทั้ง 12 เป็นวงจรดำเนินชีวิตที่ชาวไทยอีสานถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมา ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญคูณลาน บุญข้าวจี่ บุญพระเวส บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญซำฮะ บุญเข้าพรรษาบุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา และ “คองลิบลิ” หมายถึงข้อวัตร ข้อปฏิบัติ 14 ข้อ เป็นข้อวัตรปฏิบัติหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อควรปฏิบัติที่ควรจะมีในการปฏิสัมพันธ์กับชนชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่เจ้าเมือง ข้าราชการ พระสงฆ์ และชาวบ้าน ซึ่งขนบธรรมเนียมต่าง ๆ จะมีปราชญ์ของชุมชนที่ผ่านการบวชเรียนมาเป็นผู้นำพาปฏิบัติ ดังการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“ส่วนมากจะได้จากคนที่เคยบวชเรียนมาก่อน จะเป็นผู้สืบทอด และนำพาปฏิบัติ ตอนนี้จะมีน้อยมาก อย่างหมอธรรม หมอสูตร ก็ต้องไปหาจากหมู่บ้านอื่น เริ่มหายากมากแล้ว” (ปราชญ์ชุมชนท่านที่ 2, 2561)

ดังนั้น ขนบธรรมเนียมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทยซึ่งปรากฏใน “คองลิบลิ” คือ “ฮัตเค้าคองเขย” เป็นข้อวัตรปฏิบัติที่ผู้ที่จะเข้ามาเป็น “เขย” จะต้องได้รับการบอกกล่าวจากญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง หรือเจ้าโคตร เป็นเหมือนข้อตกลงเบื้องต้นก่อนจะเป็นครอบครัวเดียวกันเพื่อสร้างความมั่นคงให้ครอบครัว

ส่วนที่ 3 ความเชื่อในพระพุทธศาสนา ชาวผู้ไทยบ้านคำกั้งนับพุทธศาสนาแบบเถรวาทตามบรรพบุรุษตั้งแต่ตั้งถิ่นฐานที่เมืองบกเมืองวัง จะมีบุญพิธีตามวันสำคัญทางพุทธศาสนาเหมือนชาวพุทธทั่วไป ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา งานบุญกฐิน และบุญผ้าป่า มีกิจกรรมเกี่ยวกับบุญพิธีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรตอนเช้า การถวายสังฆทานตามวาระโอกาสต่าง ๆ ดังการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“การบวชเป็นพระภิกษุเพื่อสืบทอดพุทธศาสนาและทดแทนบุญคุณบรรพบุรุษ การหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพดูแลพระสงฆ์และถวายภัตตาหารประจำวันตามคุ้มบ้าน การสมาทานศีลอุโบสถในช่วงวันเข้าพรรษาทุกปี พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักและเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้งเหมือนชาวพุทธตามภูมิภาคต่าง ๆ ของสังคมไทย” (ปราชญ์ชุมชนท่านที่ 2, 2561)

1.4 ศักยภาพและทุนทางสังคมที่เป็นรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.4.1 มิติกระบวนการ ทั้งด้าน ระบบคิด วิธีการปฏิบัติ และผลลัพธ์ จากประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทของชุมชนปัจจุบัน และมิติทางสังคมวัฒนธรรม ประกอบด้วย ความเชื่อดั้งเดิม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ และการนับถือพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบคิดของชาวไทยบ้านคำกั้ง สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดที่มีความเชื่อเรื่อง วิญญาณของบรรพบุรุษที่จะคอยดูแลรักษาให้อยู่มีสุข ความเชื่อว่าเมื่อปฏิบัติตนไม่ดีไม่มี ศีลธรรมจะทำให้ผีสิงโทษตนหรือคนในครอบครัวให้เจ็บป่วยได้ และนำมาสู่วิถีปฏิบัติที่เป็น ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและภูมิปัญญา แนวปฏิบัติของประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นแบบ แผน เป็นภูมิปัญญาเฉพาะของท้องถิ่น และที่สำคัญคือทั้งความเชื่อดั้งเดิมและหลักธรรมทาง พุทธศาสนาได้สร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านคุณธรรมกตัญญูกตเวทิตาธรรมของคนใน ครอบครัว และเครือญาติ ดังการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“งานบุญงานพิธีอย่างอื่นจะขาดได้ แต่ญาติผู้ใหญ่เสียชีวิตจะต้องมา ครบ ต้องบอกกล่าวทุกสายญาติทั้งใกล้และไกล พ่อแม่ไม่มาลูกต้องมา หรือต้องมีตัวแทน ครอบครัวมาสักคน” (ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนโดยตรงท่านที่ 1, 2561)

จะเห็นได้ว่า การสะท้อนถึงเรียนรู้และความกตัญญูกตเวทิตาต่อการ ปฏิสัมพันธ์ต่อวิถีทำกิน ไร่ นา และบ้านที่พัวพันพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตา การเลี้ยงผีที่ดูแลไร่นาสวน (ผีตาแฮก)

1.4.2 มิติปัจจัยแวดล้อม เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สะท้อนผ่านการเรียนรู้ ถึงภูมิสังคมของชาวไทยตั้งแต่ประวัติและพัฒนาการชุมชน โครงการของชุมชนปัจจุบันที่แม้จะ กลมกลืนกับวิถีวัฒนธรรมแบบใหม่ตามบริบท แนวปฏิบัติแบบดั้งเดิมกับกระบวนการสืบทอด แบบรุ่นต่อรุ่น และปรับตัวของวัฒนธรรมดั้งเดิมกับชีวิตจริงที่เป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับ สถานการณ์ ดังดังการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“ชาวผู้ไทยยังสะท้อนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ครูและ นักเรียนไทยรัฐวิทยา 35 (บ้านคำกั้ง) รวมถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคำกั้ง ได้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งทางตรงและทางอ้อมในฐานะที่เป็นสมาชิกในชุมชน ได้เรียนรู้ถึงพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงใน แต่ละช่วงวัย การส่งเสริมสุขภาพแบบวิถีชุมชนเมื่อยามเจ็บป่วย วิถีทำกินโดยเฉพาะด้าน เกษตรกรรม บุญพิธีที่เกี่ยวข้องกับความตาย และการทำบุญเพื่ออุทิศญาติหลังความตาย แบบแผนทางสังคม การปะทะสังสรรค์ทางสังคมและวัฒนธรรมสังคมปัจจุบัน และหลักธรรม ทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต รวมถึงเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตที่กลมกลืนระหว่างความเชื่อ เดิมกับปัจจุบัน” (ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนโดยตรงท่านที่ 2, 2561)

ผู้วิจัยได้สรุปเชื่อมโยงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงทุนทางสังคมที่เป็นรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน
บ้านคำกั้ง

ทุนทางสังคมของ ชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง	มิติกระบวนการทุน ทางสังคม	ความสอดคล้องกับแนวทาง การเรียนรู้ตลอดชีวิต
1. ประวัติศาสตร์ชุมชน	มิติกระบวนการ - ด้านระบบคิด - ด้านวิถีปฏิบัติ	ความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ นำสู่ การ ปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อม และต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม สร้างแบบแผนที่เป็นภูมิปัญญา ปฏิบัติ การปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตาธรรมทั้ง ต่อคนรอบข้าง และสิ่งแวดล้อม
	มิติปัจจัยแวดล้อม	ขนบธรรมเนียมได้เป็นแนวปฏิบัติให้เกิดการ พัฒนาตนเองและเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การผสมผสาน พัฒนาการของชุมชน และการปะทะสังสรรค์ทางสังคมและวัฒนธรรม
2. บริบทชุมชนปัจจุบัน	มิติกระบวนการ - ด้านวิถีปฏิบัติ - ด้านผลลัพธ์	เรียนรู้ถึงบรรทัดฐานทั้งด้านแนวปฏิบัติ กฎ ข้อ ห้ามต่าง ๆ ของชุมชน รวมถึงสถานภาพของ ตนเอง และการปฏิสัมพันธ์เพื่อการอยู่ร่วมกัน
	มิติปัจจัยแวดล้อม	การเรียนรู้ถึงภูมิสังคม โครงการของชุมชนปัจจุบัน วิถีการดำเนินชีวิต แนวปฏิบัติที่สืบทอดแบบรุ่น ต่อรุ่น และการผสมผสานพัฒนาการของชุมชน การปะทะสังสรรค์ทางสังคมและวัฒนธรรมสังคม ปัจจุบัน ประยุกต์ใช้จริงในชีวิต
3. สังคมและวัฒนธรรม	มิติกระบวนการ	เรียนรู้ทุกช่วงวัย ความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน
3.1 ความเชื่อดั้งเดิม	- ด้านระบบคิด - ด้านวิถีปฏิบัติ - ด้านผลลัพธ์	ความเกี่ยวข้องวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด การเปลี่ยนผ่าน ช่วงวัย ความเจ็บป่วย การประกอบอาชีพ ความ ตาย และชีวิตหลังความตาย
3.2 อีตลิบสองคองลิบสี่	มิติกระบวนการ - ด้านระบบคิด - ด้านวิถีปฏิบัติ	แนวปฏิบัติทางสังคม การผสมผสาน การปะทะ สังสรรค์ทางสังคมและวัฒนธรรมสังคมปัจจุบัน
3.3การนับถือพุทธ ศาสนา	มิติกระบวนการ - ด้านระบบคิด - ด้านวิถีปฏิบัติ - ด้านผลลัพธ์	หลักธรรมทางพุทธศาสนาและบุญพิธีเกี่ยวเนื่อง กับพุทธศาสนาได้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และ แบบแผนการดำเนินชีวิตที่กลมกลืนระหว่างความ ความเชื่อเดิม และปัจจุบัน
	มิติปัจจัยแวดล้อม	แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับ สถานการณ์ และบริบทสังคมในภาพรวม

2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน
พบว่า จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปองค์ประกอบที่สำคัญและสามารถพัฒนาสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

2.1 บริบททางสังคม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ประวัติศาสตร์และพัฒนาของชุมชน สถานการณ์ปัจจุบัน และสังคมและวัฒนธรรมจะสะท้อนระบบความสัมพันธ์ของคนกับสิ่งแวดล้อมทั้งจากอดีตและต่อเนื่องถึงปัจจุบันและเป็นที่มาของการสร้างระบบความรู้หรือสร้างแบบแผนที่เป็นภูมิปัญญาปฏิบัติเพื่อความดำรงอยู่ของสมาชิก นำไปสู่กระบวนการสร้างการปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อม และต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม การศึกษาและทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบบริบททางสังคมจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

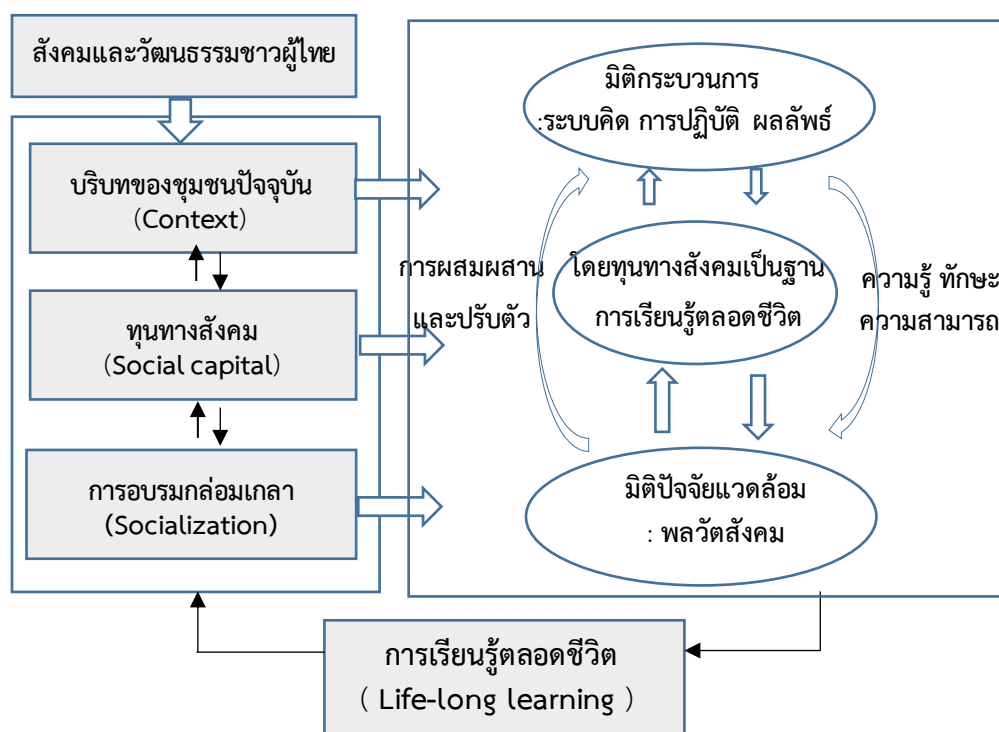
2.2 ทุนทางสังคม เริ่มต้นจาก “มิติกระบวนการ” ที่ครอบคลุมตั้งแต่ระบบคิด วิธีการปฏิบัติ และผลลัพธ์ การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงวิถีชุมชนอย่างลึกซึ้งจะสะท้อนให้เห็นถึงทุนประสบการณ์ต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างรอบด้าน และสามารถที่จะออกแบบเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการเข้ากับโรงเรียนหรือสถานศึกษาในระดับชุมชนได้ โดยเฉพาะประเพณีและวัฒนธรรมที่ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิต รวมถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ทุนทางสังคมจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งหมดของชีวิตมนุษย์และสามารถเห็นได้จากวิถีการดำเนินชีวิต “มิติปัจจัยแวดล้อม” เป็นการหลอมรวมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สะท้อนผ่านภูมิสังคมดั้งเดิม ปัจจุบัน และโครงสร้างของชุมชน

2.3 การอบรมกล่อมเกล่า ด้วยความเป็นสังคมชนบทที่มีพื้นฐานการประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรมและพื้นฐานสังคมแบบเดียวกันวิถีการดำเนินชีวิตเป็นกระบวนการที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมด้วย การให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนให้มากที่สุดตั้งแต่การดำเนินชีวิตในครอบครัว กิจกรรมของชุมชนตามวาระและโอกาสต่าง ๆ หรือบูรณาการเข้ากับหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนสมาชิกของสังคมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้เห็นถึงระเบียบของชุมชนตนเอง เห็นคุณค่า และสามารถนำเอากฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติจากวิถีเดิมของชุมชนเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนและสังคม

2.4 การเสริมสร้างวงจรการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน
การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกิดเป็นมรรคผลในวิถีการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตจริงต้องผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องตระหนักถึงการเชื่อมประสานองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ **1) มิติของทุนทางสังคมพื้นฐาน** ทั้งด้านระบบการคิด การปฏิบัติและผลลัพธ์ว่าจะเกิดอะไรขึ้น แม้ว่าเชิงปฏิบัติจะไม่สามารถลงรายละเอียดถึงเนื้อหาและสาระแต่ละกิจกรรมอย่างเป็นระบบ แต่อย่างน้อยที่สุดผู้นำหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมที่เป็นพื้นฐาน

ว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 2) **มิติของปัจจัยแวดล้อม** ทั้งปัจจัยภายในชุมชนคือ ความต้องการที่สอดคล้องกับวิถีปัจจุบันของชุมชน โครงสร้างทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง วิถีการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะการประกอบอาชีพที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากสังคมเกษตรที่อิงกับฤดูกาลอันเป็นผลสืบเนื่องให้เกิดพิธีกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพด้านอื่น ๆ ที่มีการเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้นส่งผลให้ต้องปรับเปลี่ยนพิธีกรรมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การศึกษาที่สมาชิกในชุมชนได้รับการศึกษาแบบสมัยใหม่อย่างสมบูรณ์ เทคโนโลยีการสื่อสารที่เร็วมากขึ้น และระบบความสัมพันธ์ของชุมชนที่เปิดกว้างตามยุคสมัย ดังนั้น การจะพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมีการผสมผสานและปรับตัวให้เท่าทันกับปัจจุบัน แต่ทั้งนี้จะต้องดำรงองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ให้อยู่ในทุกมิติของกระบวนการคือ **ความรู้ ทักษะ และความสามารถ** เพื่อให้สามารถสะท้อนสู่วงจรการเรียนรู้และต่อเนื่องให้มากที่สุด ดังนั้นผู้วิจัยได้พัฒนาแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และมีพัฒนาการชุมชนมาใกล้เคียงกัน มีการผสมผสานความเชื่อและพิธีกรรมกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มาเป็นแบบแผนของชุมชนได้อย่างกลมกลืน และประการสำคัญคือ การมีความเชื่อที่เป็นที่มาของประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและบริบทของพื้นที่รวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมร่วมสมัยโดยเฉพาะการน้อมรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตและพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นต้นทุนทางสังคมที่พื้นฐานในการดำรงรักษาชุมชนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข มีความไว้วางใจเชื่อใจบนฐานความสัมพันธ์ของเครือญาติที่เหนียวแน่น ดังที่ Mackenzie, N. I. et.al ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจะมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่สะท้อนถึงความเป็นองค์รวมที่สนองความต้องการทางการเรียนรู้ของแต่ละปัจเจกบุคคลหรือของชุมชนหรือแต่ละกลุ่มอย่างเป็นกระบวนการและมีความต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ (Mackenzie, N. I. et.al, 1970) และ Putnum, D.R. กล่าวว่าการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนว่าเป็นการศึกษา “องค์ความรู้” ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนปัจจุบัน และเป็นต้นทุนของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาและการเสริมความเข้มแข็ง ซึ่งประกอบไปด้วยความไว้วางใจเชื่อใจ (trust) บรรทัดฐาน (norms) และเครือข่ายทางสังคม (networks) ที่เอื้อให้เกิดการประสานร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เชิงระบบ สังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทยมีความสำคัญในการเป็นทุนทางสังคมที่เป็นรากฐานของการพัฒนาในทุกมิติทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ การปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Putnum, D.R., 1993)

2. จากการศึกษาแนวทางการการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานทุนทางสังคม พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญและสามารถพัฒนาสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ บริบททางสังคม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นที่มาของการสร้างระบบความรู้หรือสร้างแบบแผนที่เป็นภูมิปัญญาปฏิบัติ นำไปสู่กระบวนการสร้างการปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมและต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม ในส่วนของทุนทางสังคม ประกอบด้วย ด้าน “กระบวนการ” ที่แสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคมของชาวผู้ไทยเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ดังจะเห็นได้จากจากวิถีการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และในด้าน “ปัจจัยแวดล้อม” แสดงให้เห็นว่าเกิดการหลอมรวมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งจากภูมิสังคมดั้งเดิม โครงสร้างของชุมชนปัจจุบันที่มีปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ในด้านการอบรมกล่อมเกล่าเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการอบรมสั่งสอนสมาชิกของสังคมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดระเบียบสร้างคุณค่า และสามารถนำเอากฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติจากวิถีเดิมของชุมชนเป็นแนวทางใน

การประพฤติปฏิบัติตนและการดำรงอยู่ของสังคม และการศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจะต้องมีการผสมผสานและปรับตัวให้เท่าทันกับปัจจุบัน และต้องมีความรู้ ทักษะ และความสามารถ เป็นวงจรการเรียนรู้ที่หมุนเวียนต่อเนื่องตลอดเวลา เห็นด้วยกับ Haggstrom, B.M. (Ed.) ที่ว่าความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตที่สั่งสมมาตลอดระยะเวลายาวนานนั้นจะเป็นองค์ความรู้ที่มีชีวิตที่เสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างได้ตลอดเวลา และการเสริมสร้างการเรียนรู้บนฐานวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดที่มุ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีวัตถุประสงค์คือการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถ มีรูปแบบทั้งมิติการศึกษา การฝึกอบรม เป็นระบบ นอกระบบและครอบคลุมถึงการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยนับว่าเป็นความรู้บนฐานวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาให้เกิดเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Haggstrom, B.M. (Ed.), 2021)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์มีความเป็นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ที่สำคัญโดยสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดของชุมชน ความเชื่อทางศาสนา ชาวผู้ไทยจะมีความผูกพันกับการนับถือพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ และมีผสมผสานกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยอีสานกล่าวคือฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่เป็นรากฐานของวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาจนถึงปัจจุบัน สังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยนอกจากจะสามารถพัฒนาเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชนแล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงมิติของการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานอีกด้วย มีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับความผาสุก สวัสดิการ และความสุขของชุมชนที่ส่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงความต้องการจำเป็นทั้งด้านด้านร่างกาย (Physiological Needs) ด้านความปลอดภัย (Safety Needs) ด้านความมั่นคงชีวิต ด้านสังคม (Social Needs) การยอมรับและเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Esteem Needs) ทุนทางสังคมวัฒนธรรมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งหมดทั้งด้านแนวคิด วิธีการ และเป้าหมายที่ทุกสังคมต้องการ การเล็งเห็นความสำคัญของทุนทางสังคมในฐานะที่กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปคือ กระทรวงวัฒนธรรมควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตกับกลุ่มชาติพันธุ์ทุกภูมิภาคเพื่อค้นหาทุนศักยภาพและวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละพื้นที่ และควรมีการวิจัยและพัฒนามิติทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นฐานการพัฒนาทั้งหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณนายฉัตรชัย ไชยทองดี อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 และพี่น้องประชาชนบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ให้ข้อมูลและความสะดวกในการสังเกตการณ์ ตลอดจนการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความสมบูรณ์ และมีความเป็นปัจจุบันมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- แกนนำชุมชนท่านที่ 1. (25 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เรียงวิทย์ นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- แกนนำชุมชนท่านที่ 2. (26 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เรียงวิทย์ นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- แกนนำชุมชนท่านที่ 3. (25 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เรียงวิทย์ นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- คำพันธ์ ยะปะตัง. (2555). ธรรมาสันเสาเดียว: รูปแบบโครงสร้างและคติความเชื่อของชาวผู้ไทยอำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนากร สังเขป. (2556). การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวรรตน์ บุญภิลละ. (2558). วิถีชีวิต ความเชื่อ ภูมิปัญญาของชาวผู้ไทยอีสาน. วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล, 1(1), 100-119.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2560). ยุทธศาสตร์สังคมเข้มแข็ง (ยุทธศาสตร์พลังแผ่นดิน). นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.).
- ปราชญ์ชุมชนท่านที่ 1. (25 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เรียงวิทย์ นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

- ปราชญ์ชุมชนท่านที่ 2. (25 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เริงวิชัย นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ปราชญ์ชุมชนท่านที่ 3. (26 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เริงวิชัย นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ปาน กิมปี. (2554). ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. วารสาร กศน., 4(1), 32-44.
- ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนโดยตรงท่านที่ 1. (30 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เริงวิชัย นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนโดยตรงท่านที่ 2. (30 เมษายน 2561). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (เริงวิชัย นิลโคตรและคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- สุเทพ ไชยจันทร์. (2556). ผู้ไท ลูกแก่น. กรุงเทพมหานคร: ตาตา.
- Haggstrom, B.M. (Ed.). (2021). The Role of Libraries in Lifelong Learning: Final Report of the IFLA Project under the Section for Public Libraries. Retrieved November 9, 2021, from <http://www.ifla.org/publications/the-role-of-libraries-in-lifelong-learning>. 9/11/2021
- Mackenzie, N. I. et.al. (1970). Teaching and Learning: An Introduction to New Methods and Resources in Higher Education. Paris: UNESCO; International Association of Universities.
- Putnam, D.R. (1993). Making Democracy Work: civic tradition in modern Italy. (Fifth printing). New Jersey: Princeton University Press.

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่าย
ชุมชนการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

GUIDELINE FOR THE DEVELOPMENT POTENTIAL OF LOCAL
FISHERIES GROUP TO CREATE A COMMUNITY NETWORK FOR
THE BUNG KHUN THALE RESOURCE MANAGEMENT, KHUN THALE
SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE

พงศ์เทพ แก้วเสถียร

Pongtep Keawsatean

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: oui_pongtep@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 2) ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และสำรวจ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านที่อาศัยในพื้นที่บึงขุนทะเลที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป มี 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชาชนชุมชน และ 2) ประมงพื้นบ้าน จำนวนทั้งสิ้น 18 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านคือ การพัฒนาและยกระดับความรู้ความสามารถ เพื่อเกิดการยกระดับไปสู่การสร้างอาชีพและรายได้เสริม มีการสร้างเครือข่ายร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อยกระดับและพัฒนา กลุ่มประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญา คือ การรวมกลุ่มสร้างอาชีพ สร้างรายได้โดยทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านและร่วมกันสืบทอด และ 2) แนวทางการสร้างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านคือ การทำงานในรูปแบบการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรชุมชนด้วยการประสานความร่วมมือ ได้แก่ ประมงพื้นบ้าน ชุมชน

* Received 11 November 2021; Revised 20 December 2021; Accepted 24 December 2021

ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด และสถาบันการศึกษา โดยรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมเพื่อสร้างพื้นที่เรียนรู้อนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์การดูแลการอนุรักษ์ให้กับทุกคนที่ต้องการเข้ามาเรียนรู้ และแนวทางการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนคือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พัฒนาไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน และความยั่งยืนของทรัพยากรในชุมชน

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาศักยภาพ, กลุ่มประมงพื้นบ้าน, การสร้างเครือข่ายชุมชน, การจัดการทรัพยากร, จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Abstract

The objectives of the research article were to 1) study the guideline for the development potential for local fisheries group Bung Khun Thale, Khun Thale sub district, muang district, Surat Thani province, and 2) study the guideline for created a local fisheries community network group that lead to created resource management model in Bung Khun Thale. This was a qualitative research method, using in-depth interviews, group discussions, participant observations, and survey. By The data was selected purposive sampling, key informants include were representatives of local fishermen who lived in the Khun Thale swamp area aged 25 years and over. There were 2 groups: 1) community scholars and 2) local fishermen total of 18 people, content analysis data and summarized overall. The study was found that: 1) guideline for the development potential for local fisheries group was developing, upgrading of knowledge and raising the level for create a career and extra income. A network was created with educational institutions to upgrade and develop indigenous fisheries groups in resource management together. The development of community wisdom potential was assemble a group for created career, made money by making local fishing tools and has been inherited until the present. And 2) the guideline for created a local fisheries community network group was work in the form of networking for community resource management through collaboration include local fisheries, community, community leader, local government organization, temple and educational institutions. By cooperated resource management model to create a learning area to conserve community resources, protection of knowledge and

experience, everyone wants to learn. And guidelines for the management of community resource conservation areas are creating a process to engage with community networks in resource management to strengthen communities develop towards building food security for the community and sustainability of resources in the community

Keywords: Guideline for Developing Potential, Local Fisheries, Creating Community Network, Resource Management, SURAT THANI Province

บทนำ

ประมงชายฝั่ง หรือประมงพื้นบ้าน เป็นลักษณะของการทำประมงเพื่อยังชีพหรือประมงขนาดเล็ก โดยทั่วไปใช้เรือขนาดเล็ก โดยใช้เครื่องมือประมง เช่น อวน แห เบ็ด ประมงพื้นบ้านเป็นการทำประมงเพื่อยังชีพ หาดอาหาร สร้างรายได้ และก่อให้เกิดการสร้างงานในท้องถิ่น ซึ่งปริมาณการจับสัตว์น้ำจากการทำประมงพื้นบ้านคิดเป็นร้อยละ 10 จากปริมาณผลผลิตสัตว์น้ำจากการประมงทะเลทั้งหมด (สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, 2564) ด้วยเหตุนี้ กรมประมงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชนประมงท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งในการจัดการบำรุงรักษา อนุรักษ์พันธุ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูทรัพยากร พัฒนาอาชีพประมง สร้างรายได้ และคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวประมงให้เกิดความมั่นคง ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้ครอบคลุมในทุกมิติ ดังนั้น กรมประมงจึงกำหนดวางแผนทางขับเคลื่อนเพื่อบูรณาการตามนโยบาย ภายใต้โครงการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนประมง ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 และสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2565 โดยมีกิจกรรม ได้แก่ 1) การเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ ด้วยการพัฒนาแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำในชุมชน เช่น การสร้างซั้งกอ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ธนาคารสัตว์น้ำชุมชน 2) การพัฒนาปรับปรุงการจับสัตว์น้ำ โดยการปรับเปลี่ยนเครื่องมือทำการประมงตามมาตรฐานการทำประมงพื้นบ้านอย่างยั่งยืนให้ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและชนิดสัตว์น้ำ และการทำการประมงอย่างรับผิดชอบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 3) การเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าสัตว์น้ำ ภายใต้กิจกรรมการเก็บรักษาและการแปรรูปสัตว์น้ำตามมาตรฐานความปลอดภัย เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคได้บริโภคสัตว์น้ำที่มีคุณภาพ อีกทั้งกรมประมงยังได้เชื่อมโยงตลาดเพื่อนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่ายผ่านองค์กรต่าง ๆ ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรประมงให้เกิดความยั่งยืน (มติชนออนไลน์, 2564) จากนโยบายส่งผลให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม สร้างสรรค์องค์ความรู้ การสะสมและถ่ายทอดภูมิ

ปัญญากลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย รวมไปถึงการประกอบอาชีพ (พรเพ็ญ แก้วหาญ และคณะ, 2561) มีกระบวนการคิดวิเคราะห์และนำไปปฏิบัติจริงเพื่อให้เหมาะสมกับการดำรงชีพ (อักรินทร์ อังกูรวงษ์วัฒนา, 2561) ตลอดจนการเกิดขึ้นของเครือข่ายสังคม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น (ณวิญ เสริฐผล, 2563)

วิถีชีวิตกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเล ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า ปาชายเลนที่สัตว์ทะเลอาศัยอยู่ถูกทำลาย มีการใช้เครื่องมือจับสัตว์ที่ผิดกฎหมาย เช่น ลอบ อวนตาถี่ ๆ ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง เนื่องจากไม่มีการใช้กฎหมายที่จริงจังเพื่อแก้ปัญหาการใช้เครื่องมือที่ไม่เหมาะสม ขาดมาตรการการจัดการอย่างเป็นระบบ การแย่งพื้นที่ทำกิน และปัญหาน้ำเสียที่ส่งผลต่อสัตว์และพืชในบึงขุนทะเล ในด้านวิถีชีวิต พบว่า จำนวนชาวประมงพื้นบ้านที่เหลือน้อยลงจำนวนลงค่อย ๆ หายไปประกอบอาชีพอื่น ๆ วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยทำมาหากินอยู่หน้าบ้านของตนเองก็ต้องมาทำมาหากินในเขตเมือง เด็ก ๆ รุ่นหลังก็ไม่มีใครสนใจใคร่รู้ที่จะสืบสานวิถีวัฒนธรรมชุมชน ทำให้ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมค่อย ๆ จางหายไป ตลอดจนมีการประยุกต์วิทยาการความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการทำประมง จากวิกฤตการณ์นี้อาจทำให้เกิดการล่มสลายของอาชีพชาวประมงพื้นบ้าน (อดิگانต์ วิจิต, 2559) ประกอบกับมีการพัฒนาตามกระแสหลักที่เน้นระบบทุนมากขึ้น และการที่ลูกหลานไม่ได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าของภูมิปัญญาอย่างจริงจัง และการละทิ้งภูมิปัญญาของคนในชุมชน ปัญหาเหล่านี้ส่งผล กระทบในวงกว้างกับสังคม ชาวบ้านไม่สามารถนำทรัพยากรมาใช้ในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงทรัพยากรของชุมชนได้ ทั้งนี้ จึงทำให้องค์กรต่าง ๆ เข้ามารณรงคให้ชุมชนหันมาสืบทอดภูมิปัญญาแก่ลูกหลานด้วยการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ การอนุรักษ์ การเผยแพร่ การพัฒนา และการรักษา เพื่อสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านและเครื่องมือประมงแบบดั้งเดิม (พงศ์เทพ แก้วเสถียร, 2561) และเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและมีทรัพยากรที่ยั่งยืน จึงได้ส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างอาชีพและการสร้างเครือข่ายกลุ่มประมงพื้นบ้านขึ้น (วุฒิชัย สายบุญจง, 2561) รวมถึงการสร้างทัศนคติของชุมชน คือ การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์อย่างคุ้มค่า (ขวัญชนก นัยเจริญ และกฤษณา ชาญณรงค์, 2561)

จากสภาพปัญหาประมงพื้นบ้านที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง ที่ไม่เกิดความสมดุลในอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำ แหล่งน้ำ การใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย รายได้ และแย่งชิงพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น จากเหตุการณ์นี้ทำให้ชาวบ้านและชุมชนเกิดความตระหนักและเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรของชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเป็นระบบและรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม

ประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเลในการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการรวมกลุ่มประมงพื้นบ้านสร้างอาชีพหล่อเลี้ยงระดับครัวเรือน การรวมตัวในรูปแบบเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรในบึงขุนทะเลให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่คู่กับชุมชน (กรณีการนาถฤทธิ์, 2558) รวมถึงการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนในการให้การศึกษา วิจัย ความรู้ และงบประมาณสนับสนุนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมงพื้นบ้าน ซึ่งเน้นให้กลุ่มประมงพื้นบ้านเกิดจิตสำนึกร่วมกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อบังเกิดผลในระยะยาว และรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจศึกษาการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเล เกิดความร่วมมือของเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล รวมถึงเกิดรูปแบบการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเลโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน เพื่อให้ประมงพื้นบ้านมีรายได้อย่างต่อเนื่องและมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ความมั่นคงทางอาหาร และนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรประมงให้เกิดความยั่งยืน รวมถึงเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและกฎหมายของประมงพื้นบ้านต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเล ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยดังนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านที่อาศัยในพื้นที่บึงขุนทะเล ที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ประชาชนชุมชน จำนวน 6 คน และ 2) ประมงพื้นบ้าน จำนวน 12 คน จำนวนทั้งสิ้น 18 คน โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือก ได้แก่ 1) ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับประมงพื้นบ้าน และมีประสบการณ์ทำประมงมากกว่า 10 ปี และ 2) ผู้ที่มีความยินดีให้ข้อมูลทั้งระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามและหลังการเก็บข้อมูล เพื่อเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ที่สุด

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มประมงพื้นบ้าน และสภาพบริบทบึงขุนทะเล

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากร และประมงพื้นบ้าน จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.79 ถือได้ว่าผ่านเกณฑ์ และตรวจสอบข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเส้าและจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) ศักยภาพและการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้าน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) การสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล นำบทสนทนาที่ได้มาวิเคราะห์แนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล

3) ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บด้วยตนเอง แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศักยภาพและการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้าน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และระยะที่ 3 แนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ใช้การสนทนากลุ่ม

4) ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเส้า

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเลพบว่า

1. ด้านบริบทชุมชนบึงขุนทะเล พบว่า บึงขุนทะเลมีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศวิทยาและสถานะเศรษฐกิจสังคมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ เช่น นกเป็ดน้ำ นกขี้เหล็ก ปลาน้ำจืดชุกชุม และฝูงลิง มีการใช้น้ำจากบึงและคลองสาขาเพื่อการเพาะปลูก อุปโภค และมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นคือ ประเพณีลอยกระทง การแข่งเรือสองตอน มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คือ พ้อมตาขุนทะเล ซึ่งสามารถที่จะจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน คนส่วนใหญ่เป็นคนภาคกลาง หรือที่เรียกว่า “คนเมืองใน” วิถีชีวิตส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบคนภาคกลาง อาชีพทำการเกษตร ประมงพื้นบ้าน ปัจจุบันบึงขุนทะเลขาดการดูแลอย่างจริงจัง จึงส่งผลก่อให้เกิดสภาพปัญหาเรื่องของน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น จึงเกิดการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงขุนทะเลขึ้นมาเป็นระยะเวลา 4 ปี โดยให้การท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้คนมีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว ชุมชนเกิด

รายได้ รู้สึกห่วงเห่น และมีจิตสำนึกในการดูแล โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อร่วมกันดำเนินโครงการร่วมกับชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“คนในชุมชนบ้านนิคมส่วนใหญ่จะเป็นคนภาคกลาง ส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกัน มีวิถีชีวิตแบบคนริมน้ำ มีการประกอบอาชีพทำกลุ่มประมงพื้นบ้าน และเกษตรกรรมในการขับเคลื่อนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนเกิดรายได้ และเกิดจิตสำนึกในการดูแลและอนุรักษ์” (สุวิจักขณ์ สงวนพันธ์, 2563)

2. **ด้านการทำประมงพื้นบ้าน** พบว่า การทำประมงอาศัยภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาและการเข้าถึงทรัพยากรเกิดการสั่งสมสร้างเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง และจากภายนอกชุมชน โดยการรับเอาการปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งแบบการรวมกลุ่มเพื่อตั้ง กติกาการร่วมสอดส่องดูแลและร่วมประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้ทรัพยากร ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอันเกิดจากการทำประมงที่มีการทำลายล้าง และการเข้ามาจัดการทรัพยากรจากคนภายนอกโดยไม่คำนึงถึงสภาพพื้นที่ของชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ผู้นำและคนในได้เริ่มมีการแก้ไขปัญหา โดยการพูดคุยทำความเข้าใจกันและได้ปรึกษารื้อกับทางประมง โดยใช้เรื่องกฎหมายมาดูแลควบคุม และจัดกลุ่มประมงอาสามาช่วยอบรมเรื่องทำประมงให้กับคนในชุมชน” (นันทวัฒน์ วัฒนานนท์, 2563)

3. **ด้านการพึ่งตนเอง** พบว่า มีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านและการทำเกษตรกรรม เป็นลักษณะเศรษฐกิจแบบยังชีพ อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน และยังมีการรวมกลุ่มประมงพื้นบ้านในการสร้างอาชีพด้วยภูมิปัญญา เช่น ผัก ผลไม้ปลอดสารพิษ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ และการแปรรูป ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“มีการรวมกลุ่มทำฟาร์มเห็ดได้รับการอบรมจากวิชาการกรมการเกษตร เริ่มทำตั้งแต่การทำก้อนเห็ด การแปรรูปเห็ด และการจำหน่าย โดยมีเห็ดหลินจือ เห็ดนางฟ้า เห็ดครง แปรรูป เช่น สบู่เห็ดหลินจือ ชาเห็ดหลินจือ ข้าวเกรียบเห็ด น้ำพริกเผาเห็ด ไส้กรอกเห็ด และแหนมเห็ด” (สุธาทิพย์ เฟื่องทอง, 2563)

4. **ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม** พบว่า การสร้างกลุ่มสามารถช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ สร้างรายได้เพิ่มให้กับสมาชิก หรือการสร้างศักยภาพที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้กลุ่มในชุมชนมีการจัดตั้งขึ้นอย่างแพร่หลาย เนื่องจากสร้างรายได้จากการรวมกลุ่มในการผลิต การแปรรูป จำหน่ายหรือให้บริการท่องเที่ยว และมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของสมาชิก และนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้าน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“กลุ่มประมงพื้นบ้านมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มวิสาหกิจในการทำอุปกรณ์ที่ใช้ในการหาปลาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทำลอบ การทำไซ แห เนื่องจากกลุ่มประมงมีการทำอุปกรณ์ขึ้นมาเองจึงได้เข้ามาสอนชาวบ้านในการทำอุปกรณ์และการหาปลาเพื่อสร้างเป็นอาชีพ” (ภักดี สมมะลวน, 2563)

5. **ด้านการจัดการทุนทางสังคม** พบว่า ทรัพยากรในพื้นที่บึงขุนทะเลมีการดูแลจัดการโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทางราชการ ได้แก่ จัดการทรัพยากรทางน้ำ ทรัพยากรสัตว์บกสัตว์น้ำ และทรัพยากรพืช มีการจัดการหลากหลายวิธีการทั้งการอนุรักษ์ การฟื้นฟูระบบต่าง ๆ ช่วยกันดูแลทรัพยากรทั้งหมดในพื้นที่ และเผยแพร่การอนุรักษ์ทรัพยากรแก่บุคคลภายนอก รวมถึงมีกองทุนหมู่บ้านที่สนับสนุนด้านอาชีพ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ชุมชนมีจัดการทรัพยากรทางน้ำ ทรัพยากรสัตว์บกสัตว์น้ำ ทรัพยากรพืชและทรัพยากรของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว โดยกลุ่มพยายามผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ความยั่งยืน รวมถึงกองทุนหมู่บ้านเพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชน และชมรมแม่บ้านเพื่อส่งเสริมอาชีพ” (ณรงค์ นิมสาลี, 2563)

6. **ด้านทรัพยากรในพื้นที่บึงขุนทะเล** พบว่า บึงขุนทะเลจัดเป็นระบบนิเวศที่มีแหล่งน้ำเป็นศูนย์กลาง ล้อมรอบด้วยป่าไม้แบบป่าบึงน้ำจืดและเป็นแหล่งน้ำจืดที่มีทางติดต่อกับแหล่งน้ำกร่อยของอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,271 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลขุนทะเล ตำบลวัดประดู่ และตำบลมะขามเตี้ย สมัยก่อนนิยมเดินทางทางเรือ มีลำคลองที่สำคัญ ดังนี้

6.1 **คลองท่ากูบ** เป็นคลองที่ประชาชนในบึงขุนทะเลใช้ในการสัญจรไปมา ในการไปบ้านดอน ในสมัยก่อน ตอนที่บึงขุนทะเลยังไม่มีถนน ประชาชนส่วนใหญ่จะเดินทางทางน้ำกัน คลองท่ากูบถือเป็นคลองหลักที่ประชาชนในบึงขุนทะเลใช้สัญจรกันไปมา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 คลองท่ากูบ

6.2 คลองมะขามเตี้ย คลองมะขามเตี้ยเป็นคลองต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งขวา หนีอิทธิพลน้ำขึ้นน้ำลงในบึงขุนทะเล เป็นคลองหลักที่ใช้ในการเดินทาง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 คลองมะขามเตี้ย

6.3 คลองดอนเกลี้ยง คลองดอนเกลี้ยง เป็นสาขาที่อยู่บึงขุนทะเล เป็นคลองหลักที่ ประชาชนหมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล และหมู่ที่ 3 ตำบลมะขามเตี้ย ใช้กันมากและใช้เดินทาง ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 คลองดอนเกลี้ยง

6.4 สัตว์บกและสัตว์น้ำในบึงขุนทะเล พบว่า ทรัพยากรสัตว์ในพื้นที่บึงขุนทะเลมีหลากหลายชนิด หลายสายพันธุ์ มีทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ที่กินพืชเป็นอาหารในการดำรงชีวิต เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“กลุ่มประมงได้สร้างกิจกรรมส่องนกบริเวณหน้าวัดท่าอู่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่แก่ชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกับคนภายนอก” (สุวิจักขณ์ สงวนพันธ์, 2563)

7. ด้านการพัฒนาและยกระดับความรู้ความสามารถของกลุ่มประมงพื้นบ้าน
พบว่า จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ได้สรุปดังนี้

7.1 การพัฒนาศักยภาพจากการมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษาคือ ชุมชนกลุ่มประมงร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ร่วมกันจัดการเรื่องการทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ เพื่อให้ความรู้ ประหยัดค่าใช้จ่าย และลดการใช้สารเคมี

7.2 การพัฒนาศักยภาพจากภูมิปัญญาชุมชนคือ กลุ่มประมงรวมตัวกันสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ได้แก่ ปลูกเห็ด การแปรรูปสร้างมูลค่า การสร้างแบรนด์ผลิตภัณฑ์ และช่องทางการจำหน่าย ได้รับการสนับสนุนด้านความรู้และงบประมาณจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี เพื่อให้กลุ่มยกระดับเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชน สร้างผลิตภัณฑ์เป็นของตนเอง

7.3 การพัฒนาศักยภาพจากภูมิปัญญาชุมชนคือ กลุ่มประมงพื้นบ้านมีการทำเครื่องมือกันเองจากวัสดุที่มีอยู่ในชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ใหม่และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา โดยได้พยายามฟื้นฟูและพัฒนาต่อยอดทุนของชุมชน มุ่งหวังที่จะให้คนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย มีงานทำ มีรายได้และมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น จนนำไปสู่การจัดทำธุรกิจชุมชนประมงพื้นบ้าน อยู่บนพื้นฐานการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำสัตว์น้ำที่มีคุณภาพ ปลอดภัยสู่กลุ่มผู้บริโภคได้

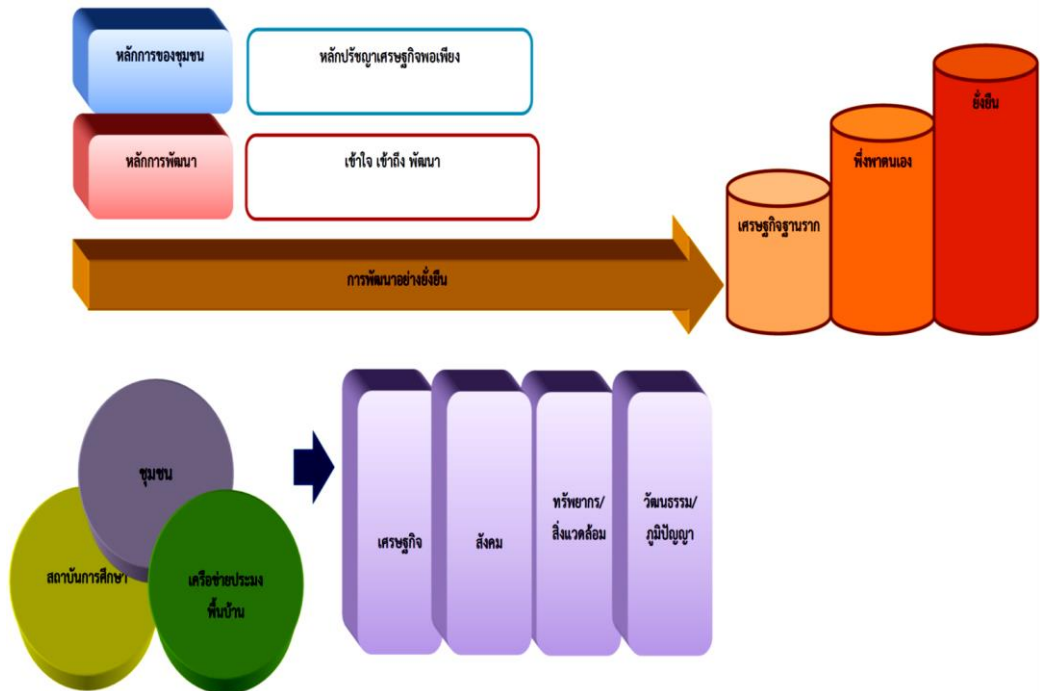
การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการ ทรัพยากรบึงขุนทะเล พบว่า จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปได้ดังนี้
1) การสร้างเครือข่ายกลุ่มประมงพื้นบ้าน พบว่า กลุ่มประมงพื้นบ้านเริ่มมีการประสานงานจากกลุ่มภายนอกชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2558 ได้แก่ 1) กลุ่มอสม. เริ่มจากการเข้าไปช่วยเหลือของอสม. ด้านการพัฒนาชุมชน เช่น การตัดหญ้าข้างถนนภายในชุมชน ช่วยป้องกันลูกน้ำยุงลาย และการระบาดของโควิด-19 มีการช่วยแจกหน้ากากอนามัย เจลล้างมือให้แก่คนในชุมชน ร่วมกันพัฒนาบึงขุนทะเล เช่น การจัดการน้ำเสีย และการจัดการทรัพยากรภายในบึงขุนทะเล 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เริ่มจากการเข้าไปอบรมให้ความรู้เรื่องการทำอุปกรณ์ที่ใช้ในการ

หาปลา จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทำลอบ การทำไซ จนมีการถ่ายทอดแก่ลูกหลาน ประมงด้วยกัน 3) กลุ่มการทำเกษตร เริ่มจากการเข้าไปอบรมให้ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และสร้างกลุ่มอาชีพ เพื่อช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ สร้างรายได้เพิ่มให้กับสมาชิก และการสร้างศักยภาพที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์ทาง เศรษฐกิจ และ 4) กลุ่มการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนบึงขุนทะเล เริ่มจากการเข้าไปอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการพัฒนาทรัพยากรคนให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบริบทชุมชน และสภาพแวดล้อม โดยกลุ่มพยายามผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้มีการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) **การประเมินความพร้อมของเครือข่าย** พบว่า ก่อนการทำงานร่วมกันมีการประชุมเพื่อร่วมกันวางแผน กำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เมื่อมีการทำกิจกรรมจะมีการประเมินเป็นระยะ ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทและคนในชุมชนมากที่สุด 3) **การดำเนินงานปฏิบัติการด้วยเครือข่าย** พบว่า มีการบูรณาการ การส่งเสริมความรู้ การประสานกระบวนการทำงาน และการสนับสนุนทรัพยากรการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย โดยใช้กิจกรรมในการขับเคลื่อนและพัฒนา คำนึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์แก่ชุมชน และ 4) **การตรวจติดตามและประเมินผลงานของเครือข่าย** พบว่า มีการติดตามโดยการสอบถามคนในชุมชนเป็นระยะ ๆ ในด้านความรู้ ทักษะ มีการวัดความสำเร็จ พิจารณาได้จากการขับเคลื่อนของกิจกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ในด้านของ ทรัพยากรมีกระบวนการเพิ่มปริมาณ คุณภาพ มูลค่าผลผลิตและบริการ ทั้งการผลิต การตลาด และการบริโภค

จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปแนวทางการจัดการพื้นที่อนุรักษ์บึงขุนทะเลโดย การมีส่วนร่วมของกลุ่มประมงพื้นบ้านและชุมชน ได้แก่ 1) **การถ่ายทอดความรู้เรื่องการอนุรักษ์ของชุมชน** พบว่า กลุ่มประมงมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการอนุรักษ์ของชุมชนผ่านการ ถ่ายทอดโดยทางโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook Line มีการประชาสัมพันธ์และประชุมกลุ่ม เป็นระยะ ๆ เพื่อให้สมาชิกมีการถ่ายทอดเรื่องราว แลกเปลี่ยนความรู้ และแสดงความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของบึงขุนทะเลให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป และ เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับผู้ปกครอง 2) **การฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ของบึงขุนทะเล** พบว่า กลุ่มประมงและเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ โดยการซื้อต้นไม้กันมาเอง ต้นละ 30 บาท มาปลูกริมทางบึงขุนทะเล มีชาวบ้านเป็นคนขุดหลุม ให้เพื่อให้ทุกคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม จุดประสงค์เพื่อปรับภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่น เป็นแหล่งศึกษาท่องเที่ยว ออกกำลังกาย และพักผ่อน มีการจัดกิจกรรมปล่อยสัตว์ น้ำ เพื่อรักษาระบบนิเวศเป็นประจำ เช่น ปลาแก้มขี้ ปลาขี้มด ปลาบึก และร่วมกันสร้างกฎ กติกา ในการใช้เครื่องมือประมงและพื้นที่อนุรักษ์ และ 3) **การเสริมสร้างการเรียนรู้แนวเขต**

อนุรักษ์ของบึงขุนทะเล พบว่า กลุ่มประมงร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีสร้างศาลาการเรียนรู้ หมู่ที่ 5 บ้านคลองใหม่ เป็นศาลาการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่บึงขุนทะเล โดยนอกจากการให้ความรู้ในทฤษฎีแล้ว ยังมีการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติด้วย มีกิจกรรมนั่งเรือชมภูมิทัศน์ และเรียนรู้จากสถานการณ์จริง รวมทั้งมีกิจกรรมปลูกป่าทดแทนซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บึงขุนทะเล จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเล ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเลโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มประมงพื้นบ้านคือ การเสริมสร้างการเรียนรู้แนวเขตอนุรักษ์ของชุมชนได้มีสถานที่ในการจัดการเรียนรู้คือ ศาลาการเรียนรู้ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณหมู่ 5 เป็นศาลาอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นที่บึงขุนทะเล โดยจัดตั้งศาลาอนุรักษ์ขึ้นร่วมกันในเขตของชุมชนวัดสมหวังและชุมชนบ้านคลองใหม่ โดยคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยก่อตั้งศาลาการเรียนรู้ช่วยกันปรับพื้นที่ ปรับภูมิทัศน์ให้เป็นแหล่งหาความรู้และเป็นแหล่งพักผ่อน และมีการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเลคือ ทรัพยากรที่เป็นผืนป่าของชุมชนบ้านคลองใหม่ได้มีแนวเขตเป็นพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์ที่ติดกับบึงขุนทะเลห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด และเป็นพื้นที่ป่าเขียวข่ม ชุมชนบ้านคลองใหม่ มีการจัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทนซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ในกับชาวบ้านและบุคคลภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน โดยมีกลุ่มอนุรักษ์บึงขุนทะเลและภาคีเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน มีการจับสัตว์น้ำที่ค้ำจนถึงความพอเพียง การทำประมงเพื่อทำมาหากินเลี้ยงชีพและแบ่งปันกัน โดยไม่ได้มุ่งหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ รวมถึงเครื่องมือในการจับสัตว์ออกแบบโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทำมาจากวัสดุในท้องถิ่น ดังนั้น การจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเลโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเน้นให้คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน และมีความยั่งยืนอยู่กับชุมชนตลอดไป ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 รูปแบบการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเลโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน

จากภาพอธิบายได้ว่า บึงขุนทะเลมีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศวิทยาและสถานะเศรษฐกิจสังคมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยชุมชนมีวิถีชีวิตทำการเกษตรและประมงพื้นบ้านได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต โดยยึดหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นำไปสู่การจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเลอย่างยั่งยืน การยกระดับไปสู่การสร้างเศรษฐกิจฐานราก ทุนชุมชน ทุนสังคม ให้กลุ่มประมงพื้นบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการใช้เครื่องมือจับสัตว์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความยั่งยืนของทรัพยากร มีการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาศักยภาพระหว่างชุมชน กลุ่มประมง และสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในกลไกการขับเคลื่อนของกิจกรรม โครงการ อบรม และงานวิจัย ทำให้เกิดเป็นฐานความรู้ที่มั่นคงประกอบกับการบูรณาการภูมิปัญญาทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์วัฒนธรรมควบคู่ไปกับภูมิปัญญา

อภิปรายผล

1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่รอบบึงขุนทะเล การพัฒนาและยกระดับความรู้ความสามารถของกลุ่มประมงพื้นบ้านบึงขุนทะเล เป็นการพัฒนาเพื่อให้กลุ่มเกิดองค์ความรู้และสามารถที่จะสร้างรูปแบบการจัดการทรัพยากรในบึง

ชุมชนทะเลให้เกิดความยั่งยืน ด้วยการพัฒนาศักยภาพจากการมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษา การพัฒนาศักยภาพจากภูมิปัญญาของชุมชน มีการพึ่งตนเองโดยประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และการทำเกษตรกรรมเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน และยังมีการรวมกลุ่มประมงพื้นบ้านในการสร้างอาชีพด้วยภูมิปัญญา การรวมกลุ่มช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ สร้างรายได้เพิ่มให้กับสมาชิก หรือการสร้างศักยภาพที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มีการจัดการทุนทางสังคมโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานราชการ ได้แก่ จัดการทรัพยากรทางน้ำ ทรัพยากรสัตว์บกสัตว์น้ำ และทรัพยากรพืช มีการจัดการหลากหลายวิธีการทั้งการอนุรักษ์ การฟื้นฟูระบบต่าง ๆ ช่วยกันดูแลทรัพยากรทั้งหมดในพื้นที่ และนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับอดีตกานต์ วิจิต พบว่า สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ การเฝ้าระวังการใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและทำลายล้างในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ปัญหาการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ได้แก่ ปัญหาปัจจัยการผลิตวิทยาการสมัยใหม่ จำนวนทรัพยากรสัตว์น้ำ การฟื้นฟูอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรชายฝั่ง และความไม่ชัดเจนเรื่องเขตแดนในทะเล ด้านการกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของชาวประมงพื้นบ้าน พบว่า ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอนุบาลสัตว์น้ำและปลูกป่าชายเลน การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยวิถิประมงพื้นบ้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวสีเขียวของชุมชน ยุทธศาสตร์ถ่ายทอดความรู้ด้านโหนดทางทะเล ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ด้านโหนดทางทะเล ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนการเรียนรู้เชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเองโดยเน้นการรวมกลุ่มประมงพื้นบ้าน พัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบด้านการประมงพื้นบ้าน และยุทธศาสตร์พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนเชื่อมโยงสู่อาเซียน (อดีตกานต์ วิจิต, 2559)

2. แนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างความร่วมมือการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ชุมชนมีการดำเนินตามแนวทางตลอดจนมีการถ่ายทอดความรู้ เรื่องการอนุรักษ์ของชุมชนผ่านการถ่ายทอดโดยทางโซเซียลมีเดีย เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหาแนวทางเกี่ยวกับการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติของบึงขุนทะเล ทั้งระบบให้อยู่คู่กับชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับ ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน โดยการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคงเหลือไว้ให้ ลูกหลานอย่างเพียงพอ และหากมีการประสานพลังในรูปแบบการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย ของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรบึงขุนทะเลของชุมชน มีการฟื้นฟูโดยการมีส่วนร่วมปัจจุบันกำลังสร้างศาลาที่เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ทรัพยากรของบึงขุนทะเล เป็นศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ประชาชนมาศึกษาเรียนรู้ถึงการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และกำลังวางแผนจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และมีการจัดโซนพื้นที่ให้ผู้สนใจเข้าร่วมทำกิจกรรม สอดคล้องกับเจตน์สฤกษ์ สังขพันธ์ และคณะ พบว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรประมงจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีหลายฝ่าย ทั้งชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากหลายชุมชนมีปัญหาการจับสัตว์น้ำที่ต้องเดินทางไกล จากบ้านมากขึ้น ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเติมน้ำมันมากขึ้น การจับสัตว์น้ำก็จะไปสัมพันธ์กับ ทรัพยากรป่าชายเลนซึ่งจะมีส่วนในการเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน ดังนั้น กลไกในการ ฟันฟูทะเลสาบสงขลาให้ได้ผลสัมฤทธิ์จะต้องเกิดจากหลายฝ่ายเป็นต้นว่า กลุ่มอนุรักษ์ชายฝั่ง และฟาร์มทะเล กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน การรวมกลุ่มเป็นการจับมือกับเครือข่ายชาวบ้านในแต่ละชุมชน ปรึกษาปัญหาร่วมกัน ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ในการแก้ไขปัญหาได้จะต้อง ร่วมมือกันหลายพื้นที่ เนื่องจากทรัพยากรประมงเกี่ยวพันกับป่าชายเลนที่เริ่มจะเสื่อมโทรมลง เครื่องมือประมงที่ชาวประมงใช้เป็นเครื่องมือประมงประเภทที่ทำลายล้าง ซึ่งจะทำให้ ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรมลงได้ หากไม่ตระหนักถึงผลกระทบที่ตามมา (เจตน์สฤกษ์ สังขพันธ์ และคณะ, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่บึงขุนทะเลมีการพัฒนา และยกระดับความรู้ความสามารถ เพื่อเกิดการยกระดับไปสู่การสร้างอาชีพและรายได้เสริม มีการสร้างเครือข่ายร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านในการ จัดการทรัพยากรร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาชุมชนคือ รวมตัวกลุ่มสร้างอาชีพ สร้าง รายได้โดยทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านและการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการทำปุ๋ยหมัก จากขยะอินทรีย์ เพื่อกำจัดและลดปริมาณขยะด้วยการนำกลับมาหมักปุ๋ยอินทรีย์ใช้ใหม่ให้เกิด ประโยชน์อย่างสูงสุด ทำให้ชุมชนมีการผลิตและบริโภคพืช ผักและไม้ผลที่ปลอดภัย ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี และหลีกเลี่ยงสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย เพื่อเป็นการ ยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบึงขุนทะเล ให้มีการจัดการทรัพยากรของชุมชน ให้รู้จัก การพึ่งพาตนเอง ในส่วนของแนวทางการสร้างเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในการสร้าง ความร่วมมือ มีการจัดการทรัพยากร และการจัดพื้นที่อนุรักษ์บึงขุนทะเล โดยมีแนวทางในการ อนุรักษ์หลากหลายรูปแบบทั้งการถ่ายทอดเรื่องราวบอกถึงความสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ เพื่อให้กับคนรุ่นหลังตระหนัก สำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรบึงขุนทะเล ได้แก่ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรสัตว์ และทรัพยากรพันธุ์พืช โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านคลองใหม่ที่จะ อนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นไปและช่วยกันรักษา และฟื้นฟู ทรัพยากรของพื้นที่บึงขุนทะเล ช่องทางการถ่ายทอดโดยทางโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook Line ข้อเสนอแนะต่อชุมชนคือ ควรปลูกจิตสำนึกด้านการทำประมงอย่างรับผิดชอบ และการ

อนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชน ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานคือ หน่วยงานที่รับผิดชอบควรเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาและอนุรักษ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มาจากความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือ ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง และการเสริมสร้างจิตสำนึก/ความรู้ด้านกฎหมายและหลักสิทธิชุมชน และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากการนำทรัพยากรในพื้นที่บึงขุนทะเลมาใช้เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ นาคฤทธิ. (2558). การศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชน ประมง พื้นบ้าน กรณีศึกษานาการปูม้า ชุมชนคลอง อบต. หมู่ที่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. ใน สารนิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน . มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขวัญชนก นัยเจริญ และกฤษณา ชาญณรงค์. (2561). บทบาทหน้าที่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(3), 329-344.
- เจตน์สฤษฏี สังข์พันธ์ และคณะ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ กับเศรษฐกิจชุมชนที่นำไปสู่การสร้างความสำเร็จชุมชนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 30(3) , 61-79.
- ณรงค์ นิมลาลี. (22 กันยายน 2563). กระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (พงศ์เทพ แก้วเสถียร, ผู้สัมภาษณ์)
- ณวิญ เสริฐผล. (2563). การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมโลกาภิวัตน์. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 5(2), 313-331.
- นันทวัฒน์ วัฒนานนท์. (14 กันยายน 2563). กระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (พงศ์เทพ แก้วเสถียร, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พงศ์เทพ แก้วเสถียร. (2561). แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านนิคม ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10(2), 285-316.

- พรเพ็ญ แก้วหาญ และคณะ. (2561). การพัฒนากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน ในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย. วารสารสังคมวิชาการ, 11(1), 11-19.
- ภักดี สมมะลวน. (22 กันยายน 2563). กระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (พงศ์เทพ แก้วเสถียร, ผู้สัมภาษณ์)
- มติชนออนไลน์. (2564). นโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชนประมงท้องถิ่น. เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2564 จาก https://www.matichon.co.th/publicize/news_2893209.
- วุฒิชัย สายบุญจวง. (2561). ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน กรณีศึกษา บ้านปลายคลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 119-129.
- สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม. (2564). ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศไตรมาสที่4/2549. เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2564 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=95>.
- สุธาทิพย์ เฟื่องทอง. (22 กันยายน 2563). กระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (พงศ์เทพ แก้วเสถียร, ผู้สัมภาษณ์)
- สุวิจักขณ์ สงวนพันธ์. (4 สิงหาคม 2563). กระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรบึงขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (พงศ์เทพ แก้วเสถียร, ผู้สัมภาษณ์)
- อดิگانต์ วิจิต. (2559). การพัฒนาศักยภาพของชาวประมงพื้นบ้าน ในเขตเทศบาลตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 9(2), 2452-2467.
- อักรินทร์ อังกรวงษ์วัฒนา. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยใช้ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการวิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 6(3), 11-17.

การให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสาและกระบวนการขัดเกลาสังคมที่
เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*
MEANING, VOLUNTEER BEHAVIOR AND SOCIALIZATION PROCESSES
THAT SUPPORT VOLUNTEER BEHAVIOR OF STUDENTS FOR
SURAT THANI RAJABHAT UNIVERSITY

ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ

Chananchida Tipyan

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: chananchida.tip@sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการให้ความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และ 2) ศึกษาปัจจัยการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสาร ศึกษาภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ ตัวแทนนักศึกษาคณะการศึกษาศาสตร์ ทั้ง 6 คณะ ๆ ละ 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และสรุปเป็นภาพรวมผลการศึกษาพบว่า 1) ความหมายของจิตอาสา คือ การช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจ สมัครใจ การนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน มีกระบวนการการทำงานจิตอาสา ประกอบด้วย การวางแผน การลงมือทำ การติดตามและประเมินผล ในลักษณะของผู้ที่มีจิตอาสา คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจเสียสละ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ และทำแล้วไม่คิดว่าสิ่งนั้นเป็นภาระงาน แต่ทำจากความพึงพอใจและสมัครใจ โดยแสดงพฤติกรรมคือ มีความตระหนักรู้ และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก มองเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งที่เป็นของส่วนรวม และ 2) ปัจจัยการขัดเกลาทางสังคมคือ กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่บุคคลในสังคม ได้รับการอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ 1) สถาบันครอบครัว

* Received 11 November 2021; Revised 20 December 2021; Accepted 24 December 2021

2) สถาบันการศึกษา 3) กลุ่มเพื่อน 4) สถาบันสื่อสารมวลชน และ 5) สถาบันศาสนา ผ่านกระบวนการคือ การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา การเป็นแบบอย่าง การลงโทษ การสร้างแรงจูงใจด้วยการให้รางวัล สร้างกฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกัน และการให้เรียนรู้ด้วยตนเอง

คำสำคัญ: การให้ความหมาย, พฤติกรรมจิตอาสา, การขัดเกลาทางสังคม, นักศึกษา, จิตอาสา

Abstract

The objectives of the research article were to 1) study the meaning and characteristics of volunteer behavior of students of Surat Thani Rajabhat University, and 2) study the socialization factors that support volunteer behavior of students for Surat Thani Rajabhat University. This was a qualitative research that studies data from documents, field study, in-depth interviews, focus group. By was selected purposive sampling, key informants include student representatives from the Student Organization, all 6 faculties, 5 people each, totaling 30 people, content analysis data and summarized overall. The study was found that: 1. meaning of volunteerism is Helping others and society voluntarily, voluntarily, thinking of the common good over the personal benefit. Without expecting anything in return there is a volunteer work process that consists of planning, doing, monitoring and evaluation. Characteristics of volunteers are has a self-sacrificing heart, is generous, generous, generous, and does not think that it is a task, but out of satisfaction and voluntary. By Behavior performance are has awareness and taking into account the benefits and happiness of the public and society as the main See the value of taking care of the common things. And 2. socialization factors are social learning process in which individuals in society trained and transmitting and cultivating culture both directly and indirectly, namely 1) family institutions, 2) educational institutions, 3) friends groups, 4) mass communication institutions, and 5) religious institutions. Through the process is verbal training/teaching Role Modeling Punishment Motivation with Rewards Establish Rules and Consensus and self-learning.

Keywords: Meaning, Volunteer Behavior, Socialization, Student, Volunteer

บทนำ

จิตอาสาถือเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งควรได้รับการปลูกฝังให้คนในสังคม คุณธรรมเป็นสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงามมีลักษณะเป็นภาวธรรมอยู่ในจิตใจ ส่วนจริยธรรมเป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม การเรียนรู้ ด้านคุณธรรม จริยธรรมจึงเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและจิตใจ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเชื่อกันว่าหากสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดความรู้สึกแล้ว ก็จะมีส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (ทิตินา แคมมณี, 2553) ในขณะเดียวกันสังคมในยุคปัจจุบันเป็นสังคมยุคใหม่ของ “Gen A” หรือ “Generation Active/ Active Citizen” หรือพลเมืองสร้างสรรค์ พลเมืองตื่นรู้ ที่รู้จักการแบ่งปัน จึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อให้ทุกคนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อให้เป็นประเทศไทยน่าอยู่ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่สำคัญต่อการสร้างความเป็นพลเมืองที่ตระหนักรู้ถึงการทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนการสร้างพลเมือง” เพื่อสร้าง “คนรุ่นใหม่” ให้เป็น “กำลัง” สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้น่าอยู่ตามแนวทางพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรที่ทรงให้ความสำคัญกับโครงการ “จิตอาสาเราทำความดี ด้วยหัวใจ” เพื่อส่งเสริมให้คนไทยสมัครสมานสามัคคี มีความเสียสละสร้างสรรค์ความดีเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน (ฐานเศรษฐกิจ, 2564) ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมสามารถร่วมกันทำได้ในหลากหลายวิธีการ และหนึ่งในนั้น คือการพัฒนาคน เพราะคนเป็นกลไกหลักในการพัฒนาสังคมประเทศชาติในทุกทาง ปัจจัยหลักในการพัฒนาสังคม คือการพัฒนาเยาวชน เพราะการพัฒนาเยาวชนเปรียบเสมือนการ สร้างครอบครัว เพื่อก้าวสู่การขยายตัวไปในกลุ่มใหญ่ของคนในสังคมโดยรวม การพัฒนาเยาวชนถือเป็นทุน มนุษย์ที่มีคุณภาพต่อสังคม การพัฒนาเยาวชนควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงจากการ เป็นเด็กเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ ควรเร่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง (Udom, C. et al., 2016)

การเสริมสร้างความรู้ทักษะความสามารถรวมทั้งคุณธรรมจริยธรรมในลักษณะจิตสาธารณะ หรือจิตอาสาให้กับเด็กและเยาวชน มีความสำคัญและควรเร่งดำเนินการจัดทำเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและลดสาเหตุของปัญหาเยาวชนในสังคม เป็นการเตรียมพร้อมให้กับเยาวชนก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 โดยใช้การปลูกฝังจิตอาสาที่มีวิธีการที่สำคัญคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา โดยมีพื้นฐานของกระบวนการทางปัญญาที่มีผลต่อพฤติกรรมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สามารถนำไปใช้พัฒนาบุคคล การสร้างเสริมจิต อาสาให้มีความสำคัญทั้ง 3 มิติ ประกอบด้วย มิติพฤติกรรมคือ การกระทำที่ถูกต้อง มิติทางจิตใจคือ ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ถูกต้อง และมิติทางปัญญาคือ ความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ทำ (Sutthirat, C. , 2012) ดังนั้น การปลูกจิตสำนึกให้มีจิตอาสา ตระหนักถึงการเป็นผู้ให้มากกว่า

ผู้รับ จากสภาพแวดล้อมในสังคมการกระตุ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมถือเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการอบรม ฝึกฝน ชัดเภา ตั้งแต่วัยเยาว์และพัฒนาไปเป็นตามลำดับจนถึงวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ โดยผ่านกลไกเชิงสถาบันของสังคมที่ต้องเข้ามามีบทบาทร่วมในการเสริมสร้างและพัฒนาพฤติกรรมจิตอาสา (กรรยา พรรณนา, 2559) ซึ่งไม่ใช่เพียงเป็นแค่บทบาทของสถาบันการศึกษาเท่านั้น หากยังหมายรวมถึง สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน ผ่านกระบวนการชัดเจนทางสังคม เน้นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การเรียนรู้บทบาท กฎเกณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่สมาชิกพึงประพฤติปฏิบัติในฐานะพลเมืองที่ดีของสังคม การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมประเทศชาติที่มีคุณภาพด้วยเช่นกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สาธารณูปโภค การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สุขอนามัย สุขภาพร่างกายและจิตใจ และความมั่นคงในการดำเนินชีวิต การพัฒนาคนสามารถทำได้ในทุกช่วงวัย โดยส่วนใหญ่สังคมให้ความสำคัญและมุ่งสร้างการพัฒนาคนในวัยเด็กและเยาวชน (จันทนา อุดม และคณะ, 2559) ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ การรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว เพื่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป ดังนั้น ช่วงระหว่างวัยของเยาวชนจึงมีความสำคัญมาก การสร้างการเรียนรู้ในวัยนี้เป็นสิ่งจำเป็นเสมือนเป็นทิศทางของชีวิตและทิศทางของสังคมในอนาคตต่อไป (บุษราภรณ์ ดีเยาว์, 2561)

ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมงานจิตอาสามีส่วนเสริมสร้างการพัฒนาตนเองเป็น กระบวนการชัดเจนทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับตัวเยาวชนด้วยการลงมือกระทำและปฏิบัติ เกิดเป็น ประสบการณ์ทักษะชีวิตใหม่ ๆ ในสังคมสิ่งแวดล้อมภายนอกที่แตกต่างนอกเหนือจากห้องเรียน สถานศึกษา ครอบครัวที่ใช้ชีวิตตามความคุ้นชิน กระบวนการนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนตนของเยาวชน ในด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรมบนพื้นฐานของการให้ การช่วยเหลือและการแบ่งปันเสียสละ อันเป็น หลักการของการทำงานจิตอาสา (บุษราภรณ์ ดีเยาว์ และคณะ, 2562) การเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องผ่านกระบวนการชัดเจนทางสังคม เพื่อถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทศนคติและอุดมการณ์ที่ดีในการเป็นแบบอย่างของพลเมืองรุ่นใหม่ในสังคม (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2560) และสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมแห่งการเอื้อเฟื้อต่อกันอันเป็นรากฐานของสังคมแห่งความสุข ในฐานะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นการพัฒนาท้องถิ่น เน้นการบริการวิชาการให้แก่ชุมชนท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีบทบาทในการชัดเจนทางสังคมเพื่อสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีจิตอาสาเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของบัณฑิตราชภัฏในฐานะบัณฑิตของพระราชาที่รับใช้สังคมชุมชนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์ เพื่อสนองนโยบายการเป็นพลังแห่งแผ่นดิน (ประวิภา อัสโย, 2557) และยังเป็นการเตรียมความพร้อมต่อเยาวชนในการเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณธรรมเต็มเต็มความเป็นมนุษย์ของตนเองให้สมบูรณ์ (บุษรา

ภรณ์ ตีเยาว์ และคณะ, 2562) จากภาพปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องการให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสาและกระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาถึงความหมาย ความสำคัญ พฤติกรรมจิตอาสา และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เป็นประโยชน์ในเชิงรูปธรรม นำไปสู่การพัฒนาวิธีการส่งเสริมหรือแก้ไขปัญหาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีจิตสาธารณะในการช่วยเหลือสังคม และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ตลอดจนเป็นแนวทางให้กับมหาวิทยาลัยในการเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาให้กับนักศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการให้ความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) โดยศึกษาเอกสาร ศึกษาภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เลือกรูปแบบตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขตวิจัย

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ตัวแทนนักศึกษาองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ครอบคลุมทั้ง 6 คณะ ประกอบด้วย คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะวิทยาการจัดการ คณะพยาบาลศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์ โดยเลือกนักศึกษาที่ทำงานในสโมสรนักศึกษาของแต่ละคณะ คณะละ 5 คน จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีเหตุผลการเลือกกลุ่มดังนี้ 1) นักศึกษาที่ทำงานในสโมสรนักศึกษา 2) ได้รับการยอมรับจากองค์กรต่าง ๆ มีวุฒิปัทรหรือรางวัลในด้านจิตอาสา และ 3) ทำงานหรือกิจกรรมเกี่ยวกับจิตอาสา มากกว่า 2 ปี

1.2 เนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายและความสำคัญของจิตอาสา พฤติกรรมจิตอาสา การขัดเกลาทางสังคม และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านกิจกรรมของสถาบันต่าง ๆ

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำงานเกี่ยวกับจิตอาสา หรือเข้ารับการฝึกอบรมผ่านหลักสูตรจิตอาสา 904 มาแล้วอย่างน้อย

1 หลักสูตร จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.75 ถือว่าแบบสัมภาษณ์มีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ และตรวจสอบข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเส้าโดยตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าถูกต้องเพียงพอและความเชื่อถือได้ของข้อมูลว่าจะสามารถตอบปัญหาของการศึกษาได้อย่างครบถ้วน จากนั้นจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) ความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา และ 3) ปัจจัยการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง แบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการบันทึกเสียงและภาพถ่าย และระยะที่ 3 ศึกษาปัจจัยการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา ใช้การสนทนากลุ่ม

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำผลการศึกษามาเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ

ผลการวิจัย

การศึกษาการให้ความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี พบว่า

1. ความหมายของจิตอาสา คือ การช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจสมัครใจ การนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน การกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งมีกระบวนการในการทำงานจิตอาสา ประกอบด้วย การวางแผน การลงมือทำ การติดตามและประเมินผล และการปรับปรุงมาตรฐานในการทำงาน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“จิตอาสาคือการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน เป็นการอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และทำประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การแบ่งปัน การปรารถนาดี การไม่เอาเปรียบผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม” (นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2564)

2. ลักษณะของจิตอาสา คือ ผู้ที่กระทำการต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่สมควรกระทำ และเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง เป็นผู้ที่มีจิตใจเสียสละ โอบอ้อมอารี จิตที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจ และกระทำแล้วไม่คิดว่าสิ่งนั้นเป็นภาระงานที่ต้อง

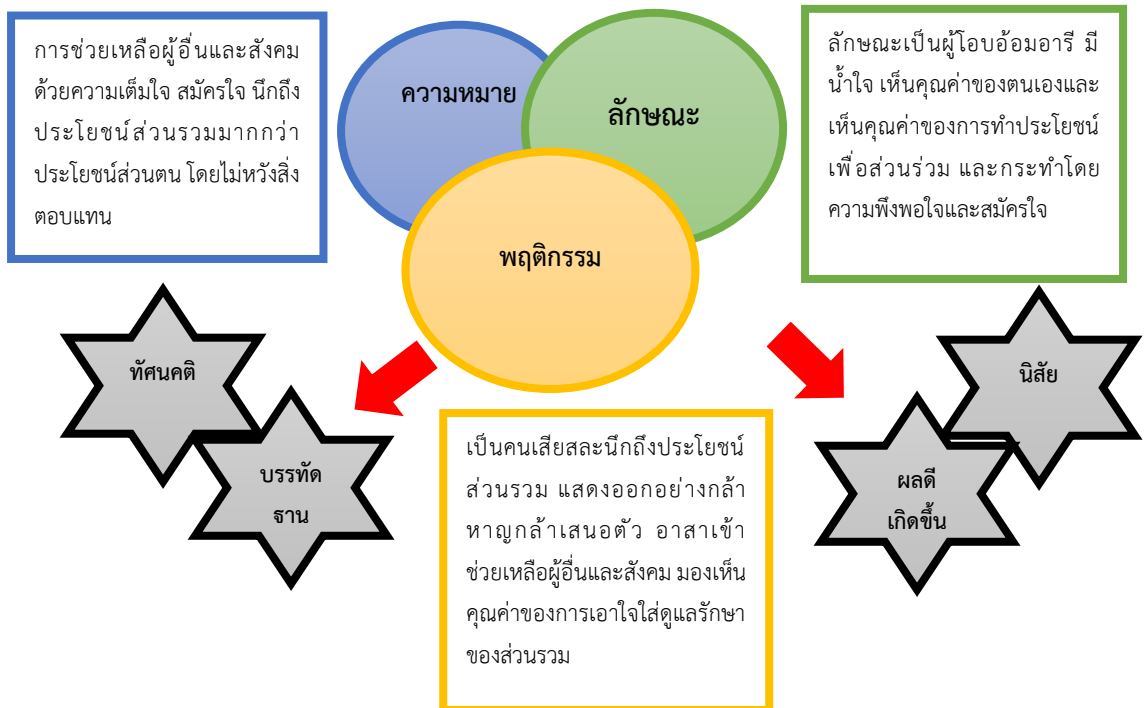
กระทำตามหน้าที่ แต่กระทำจากความพึงพอใจและสมัครใจ ซึ่งมีจิตที่พร้อมเป็นอาสาสมัคร ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“เรามีการรวมกลุ่มของนักศึกษาในรูปแบบของชมรมหรือสโมสร เพื่อดำเนินกิจกรรมเชิงประเด็นทางสังคมต่าง ๆ พร้อมเป็นอาสาสมัคร เช่น การพัฒนาชนบท การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การช่วยเหลือสังคม และการดำเนินกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายจิตอาสาสถาบันอื่น ๆ ” (นักศึกษาคณะครุศาสตร์, 2564)

3. พฤติกรรมของจิตอาสา คือ ผู้ที่แสดงออกถึงความสมัครใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีความตระหนักรู้ และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก มองเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นของส่วนรวม โดยการเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม ได้แก่ ทัศนคติ บรรทัดฐาน นิสัย และผลดีที่เกิดขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“พฤติกรรมจิตอาสาเป็นการแสดงออกว่าคนนั้นมีความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ รวมถึงการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มโดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น” (นักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์, 2564)

สามารถสรุปการให้ความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สรุปรการให้ความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสา

การศึกษาปัจจัยการขัดเกลาสังคมที่กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี พบว่า การขัดเกลาสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่บุคคลในสังคม ได้รับการอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมทั้งทางตรง โดยการอบรมสั่งสอนตามแบบแผนสังคม และทางอ้อมโดยเป็นแบบอย่างหรือสร้างความเคยชิน มีรายละเอียดดังนี้

1. สถาบันครอบครัว พบว่า เป็นสถาบันแห่งแรกที่สำคัญในสังคมมนุษย์ที่ให้ความรักความอบอุ่นกลมเกลียว ใกล้ชิดเรามากที่สุด เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมที่ถือได้ว่าเป็นหลักที่สำคัญที่สุด มีกระบวนการขัดเกลา เช่น วิธีการอบรมสั่งสอนด้วยวาจา การทำตนให้เห็นเป็นแบบอย่าง การลงโทษ การสร้างแรงจูงใจด้วยการให้รางวัล สร้างกฎเกณฑ์ข้อตกลงร่วมกัน และการให้เรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1) การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา โดยการสั่งสอนจะเป็นการสอนเรื่องความเสียสละ การเป็นผู้นำ การสอนให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สอนให้ใช้เหตุผล และเลี้ยงแบบให้ความเป็นอิสระรับฟังความคิดเห็น สอนให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และรับผิดชอบต่อสังคม 2) ทำตนให้เป็นแบบอย่าง บิดามารดา หรือญาติพี่น้องทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง โดยผู้ข้อมูลเคยได้เห็นการกระทำตั้งแต่วัยเด็กได้เลยซึมซับพฤติกรรมโดยปริยาย 3) ชักชวนไปร่วมกิจกรรม บิดามารดา ปู่ย่าตายายจะชักชวนให้ไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่อาศัยอยู่ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมการช่วยเหลือวัดในวัน

สำคัญ ขวนไปทำกิจกรรมจนรู้สึกมีความสุขและชอบที่จะทำ 4) ประสบการณ์การทางสังคม ในครอบครัวที่มีบทบาททางสังคมก็จะมีประสบการณ์ในด้านการทำงานด้านจิตอาสาเพื่อสังคม และเป็นประสบการณ์ที่ในวัยเด็ก ที่ทำให้เกิดความตระหนักที่อยากจะทำเรื่อย ๆ ถือเป็นประสบการณ์ที่ดีทางสังคม 5) การทำกิจกรรมทางสังคม เป็นกิจกรรมทางสังคมที่เข้าไปร่วมทำกิจกรรมจิตอาสาต่าง ๆ ทำให้เราได้ปฏิสัมพันธ์กับคน และได้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น 6) การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการปล่อยให้มีโอกาสเสรีภาพทางความคิด และมีบิดามารดาคอยดูแลและชี้แนะ และ 7) สร้างแรงบันดาลใจ เป็นการชื่นชม บางครั้งอาจมีการให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ

สรุปได้ว่า นักศึกษาได้บ่มเพาะพฤติกรรมจิตอาสาได้จากการอบรมเลี้ยงดู สอนด้วยวาจา การทำตนให้เป็นแบบอย่าง ชักชวนไปร่วมกิจกรรม ประสบการณ์การทางสังคม การทำกิจกรรมทางสังคม การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และการสร้างแรงบันดาลใจ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“นักศึกษาได้มีการเรียนรู้จากสิ่งที่บิดามารดากระทำให้เห็นเป็นแบบอย่างและตนเองได้ไปร่วมทำกิจกรรมด้วยจึงสนใจและชอบทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา และการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัว” (นักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ, 2564)

2. สถาบันการศึกษา พบว่า การขัดเกลาของสถาบันการศึกษามีทุกระดับตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา โดยผ่านกระบวนการจากอาจารย์ผู้สอน และอาจารย์ที่ปรึกษา ใช้วิธีการให้ความรู้ด้านวิชาการโดยมีการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม และการปลูกฝังจิตสาธารณะ มีกระบวนการขัดเกลา เช่น วิธีการอบรม/ สอนด้วยวาจา การลงโทษ การให้รางวัล และการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง ประกอบด้วย 1) อบรมสั่งสอนด้วยวาจา การขัดเกลาผ่านการอบรมสั่งสอนจากครูบาอาจารย์จะเริ่มจากบังคับให้ทำโดยเฉพาะระดับมัธยม ในระดับอุดมศึกษาจะอบรมสั่งสอนโดยผ่านรายวิชา และกิจกรรมนอกหลักสูตร 2) ชักชวนไปร่วมกิจกรรม การขัดเกลาผ่านชักชวนไปร่วมกิจกรรม เช่น ค่ายจิตอาสา โครงการช่วยเหลือสังคม 3) จูงใจ โน้มน้าว เป็นการชื่นชม ให้กำลังใจเมื่อทำความดี และการให้รางวัลเป็นคะแนน 4) ประสบการณ์การทางสังคม มหาวิทยาลัยมีกิจกรรมนอกหลักสูตรที่น่าสนใจ หากเป็นผู้นำนักศึกษาก็จะได้รับโอกาสสัมผัสประสบการณ์สังคมได้สูงกว่า 5) การทำกิจกรรมทางสังคม เป็นกิจกรรมที่ทำด้วยความสมัครใจ การเห็นคุณค่าในการดูแลรักษาของส่วนรวม มีความประทับใจเมื่อเห็นคนที่เราไปช่วยยืมก็รู้สึกภูมิใจ 6) การเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการสร้างตัวตนของเราอย่างมีจุดหมาย ถูกต้องสังคมยอมรับ และมีจิตที่พร้อมเป็นอาสาสมัคร และ 7) สร้างแรงบันดาลใจ ครูอาจารย์มีบทบาทสำคัญต่อฐานคิดเรื่องจิตอาสาที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคต

สรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมของสถาบันการศึกษาผ่านตัวแทนคือ อาจารย์ ผู้สอน และอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้ด้านวิชาการมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม และการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับนักศึกษา จากพฤติกรรมการสอนและการดำเนินชีวิตของอาจารย์ มีผลถึงการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักศึกษา พร้อมทั้งอาจารย์ยังทำหน้าที่ในการสนับสนุน ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาจิตสำนึก ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“นักศึกษาได้นำความรู้ที่อาจารย์สอน และข้อคิดต่าง ๆ ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึก และอาสาสมัคร ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถซึมซับจนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้” (นักศึกษาคณะนิติศาสตร์, 2564)

3. สถาบันศาสนา พบว่า จากวัยและสถานการณ์ในปัจจุบันทำให้นักศึกษาห่างเหินกับสถาบันศาสนา เนื่องจากมีหน้าที่ในการเล่าเรียนศึกษาและในด้านความสนใจ ความเชื่อ ขึ้นอยู่กับการปลูกฝังในแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่กิจกรรมที่นักศึกษาเข้าร่วมกับสถาบันศาสนา จะเกิดจากมหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดขึ้นตามโอกาสและวันสำคัญ เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา การเทศน์มหาชาติ และยังมีวิชาที่สอนเกี่ยวกับศาสนา เช่น วิถีไทย ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านเนื้อหาและกิจกรรม แต่ในนักศึกษาที่เป็นมุสลิมจะมีการเข้าถึงสถาบันศาสนามากกว่า เนื่องจากมีคำสอนที่บัญญัติไว้เรื่องการให้ทาน และการมีจิตอาสา โดยได้รับการอบรมสั่งสอนจาก โต๊ะอิหม่าม มีกระบวนการขัดเกลา เช่น วิธีการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา การสร้างกฎเกณฑ์/ข้อตกลงร่วมกัน การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง

สรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมของสถาบันศาสนา คือ การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา สอนเรื่องการให้ทาน การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผล สอนให้เมตตา โดยผ่านผู้นำทางศาสนา เช่น โต๊ะอิหม่าม หรือพระที่เป็นเกจิที่เป็นพระสายปฏิบัติ แต่สิ่งที่ค้นพบคือ การได้รับการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา เนื่องจากคนในครอบครัวมีความใกล้ชิดศาสนาพาเข้าวัด หรือการไปมัสยิด ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ตนเองนับถือศาสนาพุทธจะถูกปลูกฝังในเรื่องศาสนานำมาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเชื่อว่าทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีและมีศีลธรรม” (นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, 2564)

4. สถาบันสื่อสารมวลชน พบว่า สื่อที่มีผลกับพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งสื่อพื้นบ้าน เช่น หนังสือ มโนราห์ นักศึกษาที่เป็นผู้นำบางส่วนเป็นกลุ่มที่

สนใจเรื่องสื่อพื้นบ้าน และสนใจโดยส่วนตัว จึงเข้าไปเรียนรู้ศิลปะการแสดงสื่อพื้นบ้าน และได้สัมผัสเรียนรู้งานจิตอาสาจากสื่อพื้นบ้าน นอกจากนี้ คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ในยุคดิจิทัลสื่อยุคดิจิทัล สื่อออนไลน์ มีความสำคัญ เช่น Facebook Instagram YouTube เป็นต้น มีผลทำให้นักศึกษาเห็นเป็นแบบอย่าง และสร้างแรงบันดาลใจ ดังนั้น สื่อจึงมีบทบาทในการขัดเกลาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาที่สำคัญ เนื่องจากปัจจุบันสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของผู้คนในสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อทั้งในแง่ดีและไม่ดี ทำให้เกิดทัศนคติด้านบวกมากขึ้นในเรื่องจิตอาสา เช่น ดาราที่ชื่นชอบแสดงแบบอย่างให้เห็น การเข้ากลุ่มเป็นแฟนคลับชวนไปสร้างกิจกรรมเพื่อสังคม มีกระบวนการขัดเกลา เช่น วิจารณ์อบรม/สั่งสอนด้วยวาจา การสร้างกฎเกณฑ์/ข้อตกลงร่วมกัน การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง

สรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมของสถาบันสื่อสารมวลชนผ่านตัวแทนคือ ดารา นักร้อง นักแสดงที่ชื่นชอบ ชวนเข้าร่วมกิจกรรมทำดีเพื่อสังคม ช่องทางที่ใช้สื่อสาร ได้แก่ Facebook Instagram YouTube Line และโทรศัพท์ โดยใช้อิทธิพลของการกระจายความคิด ความรู้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ ถือได้ว่าเป็น ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคม และฐานะเป็นประชาชนคนไทย ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“สื่อมวลชนมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในด้านต่าง ๆ ไปสู่สมาชิกในสังคมอย่างทั่วถึงทำให้สมาชิกได้รับรู้ข่าวสารและเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องมีความเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยผ่านดารา นักร้อง นักแสดงที่ชื่นชอบ ที่ชวนกันเข้าร่วมกิจกรรมทำดีเพื่อสังคม” (นักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ, 2564)

5. กลุ่มเพื่อน พบว่า เพื่อนถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา เพราะสำหรับวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการยอมรับ และให้ความเป็นอิสระทางความคิด หากได้กลุ่มเพื่อนที่มีการทำกิจกรรมจิตอาสาที่จะมีส่วนในการจูงใจในการมีพฤติกรรมจิตอาสาได้ มีกระบวนการขัดเกลา เช่น ชักชวนไปร่วมกิจกรรม การจูงใจและโน้มน้าว ประสพการณ์ทางสังคม การทำกิจกรรมทางสังคม และการสร้างแรงบันดาลใจ ประกอบด้วย 1) ชักชวนไปร่วมกิจกรรม การชักชวนไปทำของกลุ่มเพื่อนถือเป็นการขัดเกลาที่น่าสนใจ เพราะในวันรุ่นเป็นวัยที่ต้องการยอมรับจากเพื่อนจึงทำให้ต้องการเข้ากลุ่มเข้าสังคม จึงมีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นทีม 2) จูงใจและโน้มน้าว การโน้มน้าวจากเพื่อนให้ไปเปลี่ยนพฤติกรรมจิตอาสาเนื่องจากอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ทำงานด้านจิตอาสา 3) ประสพการณ์ เกิดจากการอยู่กับกลุ่มเพื่อนพบเจอประสพการณ์ทางสังคมร่วมกันจึงทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การออกค่าย การทำกิจกรรมรับน้อง การทำกิจกรรมบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย 4) การทำ

กิจกรรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้รู้จักชุมชนท้องถิ่นบริเวณใกล้กับมหาวิทยาลัย มีการเรียนรู้กับชุมชนทำงานร่วมกับชุมชนได้ และ 5) สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อนสามารถสร้างแรงบันดาลใจในแง่ของการชักชวนและบอกว่าทำแล้วได้อย่างไร

สรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มเพื่อน โดยเพื่อนและสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย มีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรมให้กับนักศึกษา เป็นกระบวนการผลักดันให้เกิดจิตสำนึกในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมหรือความรักที่มีต่อกลุ่มเพื่อน และมีอิทธิพลทำให้นักศึกษามีความเชื่อในพฤติกรรมไปตามกลุ่มที่ยึดอยู่ เป็นกลุ่มที่สนับสนุน สนองอารมณ์ จิตใจและความต้องการ และกลุ่มเพื่อนยังมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดความคิดหรือประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

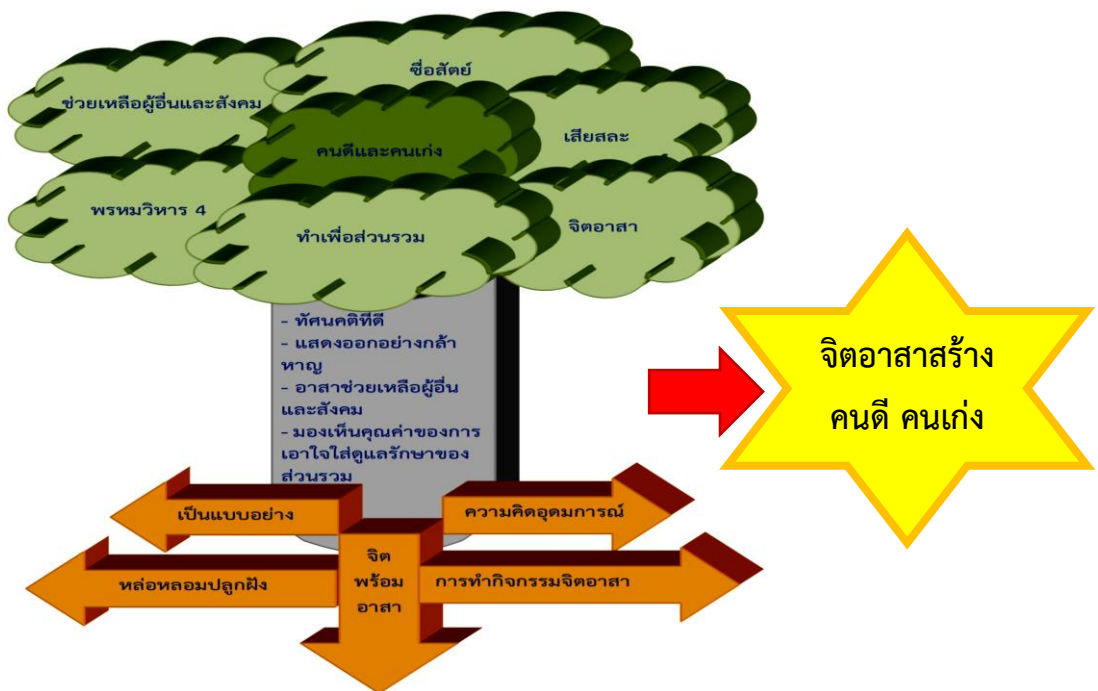
“เพื่อนรุ่นพี่ในมหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้น้องมีอุดมการณ์จิตอาสาอย่างมาก” (นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาได้เกิดข้อค้นคือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาเป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา โดยมีการแสดงออกของพฤติกรรมเริ่มจากความคิด ความรู้สึกที่อยู่ภายในตัว หรือจิตสำนึก ที่มีจิตที่ปรารถนาดี มีความรัก ความเอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และการมีปฏิสัมพันธ์กัน สภาพที่เกิดจากความคิดทางจิตที่คิดซ้ำ ๆ ส่งผลเป็นบุคลิกที่มีความชัดเจนจนแสดงออกเป็นพฤติกรรม โดยนำแนวคิดทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์, 2555) มาเชื่อมโยงประกอบด้วย ส่วนที่หนึ่งคือ ดอกและผลไม้บนต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำดีละเว้นชั่ว และพฤติกรรมของคนดี เช่น มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ มีจิตอาสา โดยพฤติกรรมเหล่านี้เชื่อมโยงกับส่วนที่สองคือ ส่วนลำต้นของต้นไม้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความเชื่อของจิตใจคือ 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) มุ่งอนาคต และการควบคุมตนเอง 3) ความเชื่ออำนาจในตน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม เช่น เชื่อว่าเปลี่ยนแปลงสังคมได้ เชื่อว่าตนเองมีคุณค่า เชื่อว่าจิตมีความพร้อมเป็นอาสาสมัครได้ และส่วนที่สามคือ รากของต้นไม้ เป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมทั้งหมดมีพื้นฐานมาจากจิตใจคือ 1) สติปัญญา 2) ประสบการณ์ทางสังคม และ 3) สุขภาพจิต โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ นักศึกษามีพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งควบคู่ไป โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง พัฒนาของวัยที่มีการส่งต่อไปสถาบันการศึกษาที่ให้ความรู้ที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมบ่มเพาะสร้างพลเมืองตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย และมีคุณสมบัติสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ ศาสนา ทุกศาสนาสอนให้เป็นคนดี มีจิตเมตตา รู้จักช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การปลูกฝัง

คำสอนเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะเบื้องต้นของผู้ที่มีจิตอาสา ผนวกกับการหล่อหลอมในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นวาทกรรมที่ครอบงำและบ่มเพาะตั้งแต่วัยเด็ก ส่งผลต่อจิตใจให้เกิดการยกระดับโดยอัตโนมัติแบบซึมซับ โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตามธรรมชาติ สถาบันสื่อสารมวลชน ปัจจุบันเป็นยุคข่าวสารโลกแห่งดิจิทัลสามารถรับรู้ติดตามข่าวได้ตลอด 24 ชั่วโมง การอัปเดตสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อการนำเสนอของสื่อ ทั้งนี้อาจทำให้เกิดเป็นพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างโดยผ่านบุคคลที่ชื่นชอบ เป็นผลนำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมเลียนแบบ และกลุ่มเพื่อน การอาศัยอาศัยในสังคมที่เหมาะสมย่อมนำไปสู่สิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การคบเพื่อนดี กลุ่มเพื่อนมีแรงจูงใจที่สำคัญในการโน้มน้าวทั้งอารมณ์ ความรู้สึก และอิทธิพลทางจิตใจในการปรับพฤติกรรมเพื่อเข้ากลุ่ม หรือการแสดงออกถึงสัญลักษณ์ที่เป็นพวกเดียวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคมคือ การศึกษาเรียนรู้ที่นำไปเพื่อพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญต่อพฤติกรรมจิตอาสา ได้แก่ 1) ปัจจัยทางจิต ประกอบด้วย การรับรู้ความสามารถตน การเห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น และแรงจูงใจ และ 2) ปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย การอบรมสั่งสอน การมีตัวแบบด้านจิตอาสา การสนับสนุนทางสังคม และสภาพแวดล้อม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 พลังจิตอาสา

อภิปรายผล

จากการศึกษาการให้ความหมายและลักษณะพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี พบว่า ความหมายของจิตอาสา คือ การช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจ สมัครใจ การนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน การกระทำโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งลักษณะของผู้ที่มีจิตอาสา คือ ผู้ที่กระทำการต่าง ๆ ด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตใจเสียสละ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ และมีจิตที่พร้อมเป็นอาสาสมัคร และพฤติกรรมของจิตอาสา คือ ผู้ที่แสดงออกถึงความสมัครใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีความตระหนักรู้ และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก มองเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งที่เป็นของส่วนรวม สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า จิตอาสา เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น มีแรงจูงใจสูงที่จะทำกิจกรรมนั้นเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น มีจิตวิญญาณของการทำงานร่วมกัน เป็นทีม และเป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี ทั้งนี้ การที่มีจิตอาสาต้องมีจิตที่ไม่นิ่งดูดายต่อสังคม หรือความทุกข์ยากของผู้อื่น และปรารถนาเข้าไปช่วย ไม่ใช่ด้วยการให้ทานให้เงิน แต่ด้วยการสละเวลา ลงแรง เข้าไปช่วย และด้วยจิตที่เป็นสุขที่ได้ช่วยผู้อื่น จุดที่ควรเน้นคือ จิตอาสาไม่ใช่แค่การทำความดีเพื่อผู้อื่นหรือเพื่อส่วนรวมอย่างเดียว แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตวิญญาณ (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

จากการศึกษาปัจจัยการขัดเกลาสังคมที่ส่งเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี พบว่า สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการขัดเกลาร่างสังคมโดยบิดามารดาและปู่ย่าตายายได้บ่มเพาะพฤติกรรมจิตอาสาได้จากการอบรมเลี้ยงดู มีการสั่งสอนด้วยวาจา การทำตนให้เป็นแบบอย่าง และการชักชวนไปร่วมกิจกรรมทางสังคม สถาบันการศึกษาขัดเกลาร่างจากอาจารย์ผู้สอน และอาจารย์ที่ปรึกษา โดยให้ความรู้ด้านวิชาการมี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม และการปลูกฝังจิตสาธารณะให้กับนักศึกษา สถาบันศาสนา คือ การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา สอนเรื่องการให้ทาน การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผล สอนให้เมตตา โดยผ่านผู้นำทางศาสนา เช่น โต๊ะอิหม่าม หรือพระสงฆ์ สถาบันสื่อสารมวลชนมีการขัดเกลาร่างทางสังคมผ่านดารา นักร้อง นักแสดงที่ชื่นชอบ ชวนเข้าร่วมกิจกรรมทำดีเพื่อสังคม ช่องทางที่ใช้สื่อสาร ได้แก่ Facebook Instagram YouTube Line และโทรทัศน์ โดยใช้สื่อมวลชนส่งต่อการกระจายความคิด ความรู้ หรือการรับรู้ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ และกลุ่มเพื่อนเป็นสภาพแวดล้อมหนึ่งที่มีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรม โดยกระบวนการผลักดันในการเกิดจิตสำนึกคือ การรวมกลุ่มทำกิจกรรม เช่น ชมรมสโมสร์ ค่ายจิตอาสา และมีอิทธิพลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สอดคล้องกับศิริพงษ์ ฐานมั่น

กล่าวว่า กิจกรรมจิตอาสาในมหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกรู้คุณค่าตน และรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งอนาคตของสังคมไทยจะเป็นสังคมแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขอย่างยั่งยืน ส่วนสถาบันสื่อสารมวลชน มีบทบาทสำคัญยิ่งในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นยุคเทคโนโลยีทำให้สื่อเข้ามามีบทบาทอย่างรวดเร็ว ทำให้เยาวชนมีแบบอย่าง โดยผ่านจากบุคคลต้นแบบด้านสื่อสารมวลชน เช่น นักร้อง นักแสดง ซึ่งเยาวชนจะรู้สึกมีแรงบันดาลใจในการทำจิตอาสา และมีสื่อผลิตออกมาเพื่อจูงใจ โน้มน้าวคนให้สนใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (ศิริพงษ์ ฐานมั่น, 2560) และดวงทิพย์ อันประสิทธิ์ กล่าวว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ทำให้เกิดจิตอาสาในชุมชนผ่านสถาบันต่าง ๆ คือ 1) ครอบครัว ได้แก่ วิธีการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา การทำตนให้เห็นเป็นแบบอย่าง การลงโทษ การสร้างแรงจูงใจด้วยการให้รางวัล สร้างกฎเกณฑ์/ข้อตกลงร่วมกัน การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ศาสนา ได้แก่ วิธีการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา สร้างกฎเกณฑ์/ข้อตกลงร่วมกัน การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และ 3) โรงเรียน ได้แก่ วิธีการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา การลงโทษ การให้รางวัล การทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และเมื่อเปรียบเทียบกระบวนการขัดเกลาของจิตอาสาของสถาบันทางสังคมที่สำคัญ พบว่า วิธีการที่ทุกสถาบัน ทั้งสถาบันครอบครัว ศาสนา และโรงเรียน ได้ใช้มากที่สุดคือ การขัดเกลาทางสังคม ด้วยการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจาและวิธีการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง รวมถึงวิธีการลงโทษด้วย (ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์, 2555)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การให้ความหมายและลักษณะและพฤติกรรมของผู้มีจิตอาสา พบว่า จิตอาสา หมายถึง การช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจ สมัยครใจ การนึกถึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตน และการกระทำโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งสามารถตีความเรื่อง ความหมายของจิตอาสาและมีลักษณะเป็นผู้โอ้อ้อมอารี มีน้ำใจ มีภาวะความเป็นผู้นำ เป็นคนที่สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้สถานการณ์ได้ เป็นคนที่ชอบการได้เรียนรู้ตัวเอง และเรียนรู้คนอื่น รู้จักเพื่อนใหม่ ๆ และเป็นคนที่เห็นคุณค่าของตนเองและเห็นคุณค่าของการทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม จิตอาสาเป็นการผสมผสานการพัฒนาตนกับพัฒนาสังคม โดยอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม มีจุดมุ่งหมายในการทำงานเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น จากการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหาหรือขาดแคลน โดยการรวมตัวกันของที่มีแรงจูงใจมีความชอบ ความสนใจเหมือนกัน เสียสละเวลา กำลังกาย กำลังใจ และความคิดสติปัญญา เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ปัจจัยการขัดเกลาสังคมที่ที่เสริมสร้าง พฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี พบว่า สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาเป็นอันดับแรก การสนับสนุนจากการครอบครัวเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้มีพฤติกรรมจิตอาสา และเป็นแบบอย่างที่ดี

สำคัญซึ่งการมีแบบอย่างจากการคนใกล้ชิด คนรอบข้างจะทำให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมจิตอาสา ร่องลงมาคือ สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน สถาบันสื่อสารมวลชน และสถาบันศาสนา ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัยไปใช้คือ ควรรักษาการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริม พฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษา และควรจัดทำหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับงาน บริการเพื่อสังคม (Service Learning) บนฐานของจิตอาสา โดยกำหนดให้เป็นรายวิชาศึกษา ทั่วไป และข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมจิต อาสา เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา บุคลิกภาพ ทัศนคติ ค่านิยม โดยเปรียบเทียบระดับและ ขั้นตอนการแสดงออกของพฤติกรรมจิตอาสา เพื่อเพิ่มแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสาและ พัฒนาให้อยู่ในระดับสูงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรรยา พรรณนา. (2559). จิตสาธารณะสร้างได้ง่ายนิดเดียว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทนา อุดม และคณะ. (2559). สถาบันหลักของสังคมกับการพัฒนาเยาวชน. วารสารวิจัยราช ภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(2), 227-237.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2564). โครงการพระราชทานของในหลวง ร.10. เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.thansettakij.com/royal/442798>
- ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์. (2555). รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน กรณีกศึกษาชุมชนบางน้ำหวาน อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม . สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทิตนา แหมมณี. (2553). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นักศึกษาคณะครุศาสตร์. (9 สิงหาคม 2564). การให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสาและ กระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัย ราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ผู้สัมภาษณ์)
- นักศึกษาคณะนิติศาสตร์. (14 สิงหาคม 2564). การให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสาและ กระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัย ราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ผู้สัมภาษณ์)
- นักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์. (14 สิงหาคม 2564). การให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสา และกระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ผู้สัมภาษณ์)

- นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (9 สิงหาคม 2564). การให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสาและกระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ผู้สัมภาษณ์)
- นักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ. (14 สิงหาคม 2564). การให้ความหมาย พฤติกรรมจิตอาสา และกระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ผู้สัมภาษณ์)
- นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (14 สิงหาคม 2564). การให้ความหมาย พฤติกรรม จิตอาสาและกระบวนการขัดเกลาสังคมที่เสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- บุษราภรณ์ ดีเยาว์. (2561). ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนของ เยาวชนใน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุษราภรณ์ ดีเยาว์ และคณะ. (2562). ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนา ตน ของเยาวชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. , 7(ฉบับเพิ่มเติม). S67-S78.
- ประวีณา อัสโย. (2557). เผยจุดเน้นการจัดการศึกษาหน้าที่ความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21. วารสารการศึกษาไทย, 11(116), 18-20.
- พระไพศาล วิสาโล. (2559). เครือข่ายจิตอาสา คู่มือจิตอาสาโครงการจิตอาสาเพื่อในหลวง. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก.
- ศิริพงษ์ ฐานมั่น. (2560). จิตอาสาประจักษ์ CSR ที่ยั่งยืน. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 7(1), 169-184.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2560). ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Sutthirat, C. . (2012). Teach children to have public minds. (5th edition). Bangkok: Chulalongkorn University printing.
- Udom, C. et al. (2016). Social key institutions and the linkage of youth development. Phranakhon Rajabhat Research Journal, 11(2), 235-236.

การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน*

APPLICATION OF KING'S PHILOSOPHY TO EMPOWER
COMMUNITY WELL-BEING

เริงวิชัย นิลโคตร

Reongwit NilKote

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์

Nipawan Charoenlak

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University, Thailand

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

ฐิติวิสต์ สุขป้อม

Thitiwas Sukpom

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

E-mail: mong_rnk@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค และ 2) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจ สุขภาวะชุมชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสำรวจ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ แกนนำชุมชนต้นแบบที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน คัดเลือกแบบเจาะจงจากตัวแทนชุมชนต้นแบบจากตัวแทน 4 ภูมิภาค ได้แก่ 1) ภาคเหนือ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) ภาคกลาง และ 4) ภาคใต้ จากภูมิภาคละ 10 คน จำนวนทั้งหมด 40 คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ถอดบทเรียน และสรุปภาพรวม ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ 1) ชุมชนต้นแบบมีต้นทุนทาง

* Received 11 November 2021; Revised 16 December 2021; Accepted 20 December 2021

สังคมและวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตเป็นอัตลักษณ์ มีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน มีการจัดการชุมชนในรูปแบบ “บ้าน วัด โรงเรียน” เป็นแนวทางพัฒนาชุมชนไปสู่สุขภาวะชุมชนที่ดี 2) ประชากร อาชีพ และรายได้ ส่วนใหญ่มีรายได้จากการเกษตร และรับจ้างทั่วไป และ 3) กลุ่มผู้นำและความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้นำมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน และประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ และ 2) การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน มี 4 ระดับในการนำไปใช้ คือ 1) การเข้าใจ 2) การเข้าถึง 3) การพัฒนา และ 4) การยกระดับขยายผล โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การอยู่ร่วมกันแบบสังคมเครือญาติและความสุขของชุมชน และสร้างมรรคผลสมดุลแบบพึ่งพาตนเองให้สมบูรณ์ที่สุด

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา, การเสริมพลังอำนาจ, สุขภาวะชุมชน

Abstract

The objectives of the research article were to 1) study the context and community well-being situation of case studies from 4 regions of Thailand, and 2) study the application of King's philosophy to empower community well-being. This was qualitative research that studies data from documents, in-depth interviews, group discussions, participant observations. The key informants were community leaders who played a role in promoting community well-being, selected purposive sampling from representatives of model communities from representatives of 4 regions, namely 1) Northern region, 2) Northeastern region, 3) Central region, and 4) Southern region, 10 persons from each region, totaling 40 persons. By content analysis data, extracting lessons, and summarized overall. The study was found that: 1) the context and community well-being situation of case studies from 4 regions of Thailand include 1) The model community has social and cultural costs, have history, have tradition and culture that is a pattern of life as an identity, have lifestyle that is in harmony with the society and culture of each community, have community management in the form of "houses, temples, schools" as guidelines for community development leading to good community well-being, 2) population, occupation and income, most of them have income from agriculture. and general contracting, and 3) leadership groups and social relationships. Leaders play a role in driving promotion community

well-being and can coordinate cooperation both within and outside the community. And 2) The application of King's philosophy to empower community well-being has 4 level of application such as 1) understanding, 2) accessing, 3) developing and 4) upgrading by the main goal was coexistence of kinship society and the happiness of the community, and created the most complete self-reliant balance path.

Keywords: King's philosophy, Empowerment, Community Well-being

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคพัฒนาในช่วงทศวรรษแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ (ค.ศ. 1960 - 1970) ตามแนวของระบบทุนนิยมซึ่งยึดทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เน้นสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เกิดปัญหาช่องว่างการกระจายรายได้ของคนในชนบท เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันและความผันผวนทางการเมือง ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลืองส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง การผลิตต้องพึ่งพาทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ สังคมเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภาคเกษตรอยู่ในภาวะเสียสมดุล ส่งผลกระทบและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาตามแนวกระแสหลัก ส่งผลให้ต้องมีการทบทวนปรัชญาเบื้องหลังการพัฒนา วิถีทาง เป้าหมาย ทิศทางและความมุ่งหวังต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศกันใหม่ การพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) หรือการพัฒนาอีกแนวทางหนึ่งที่ทวนกระแสทิศทางการพัฒนากระแสหลักจึงก่อรูปทางความคิดพร้อม ๆ กับที่ได้มีผู้เริ่มนำทางไปสู่การปฏิบัติในสังคมไทย เพื่อหาทางออกให้กับชุมชนและสังคมของตนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่อิงอาศัยแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน การพัฒนาเชิงพุทธ การพัฒนาเชิงนิเวศน์ทำให้รัฐเริ่มหันมามองถึงปัญหาแท้จริงที่เกิดขึ้น และหาแนวทางแก้ไขโดยการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักในการพัฒนา การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างสังคมใหม่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอนาคต รัฐเริ่มมีการผสมผสานและกำหนดยุทธศาสตร์ตามแนวทางการพัฒนากระแสทางเลือกโดยเริ่มต้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 - 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้ทำกรอบและกำหนดทิศทางการพัฒนาใหม่ โดยอันเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชวินิจฉัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมและมี “คน” เป็นศูนย์กลางโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” (คณะกรรมการธิการขับเคลื่อนการ

ปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ, 2559) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดในการนำทางในการพัฒนาประเทศ ทำให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีวิถีชีวิตที่พอเพียง สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีภูมิคุ้มกัน (มณี อาภาวรรณทิฏฐ์, 2561) ต่อมาประเทศไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งบริบทโลกและบริบทในประเทศ ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เช่น เทคโนโลยีพลิกโลก สังคมสูงวัย ความขัดแย้งระหว่างประเทศ เศรษฐกิจผันผวน และภัยธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระยะที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 พบว่า สังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในระดับปานกลางและมีแนวโน้มดีขึ้น ในปี 2560 มีค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขในสังคมไทยร้อยละ 70.40 และในปี 2561 เพิ่มขึ้นร้อยละ 76.47 ซึ่งปัจจัยหนุนที่สำคัญคือ สุขภาวะโดยรวมของบุคคล ครอบครัว และชุมชนมีระดับดีขึ้นมาก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

ผลของการพัฒนาดังกล่าวได้สะท้อนทิศทางการพัฒนาของประเทศไปทิศทางที่ดี แต่โดยสถานการณ์ที่มีความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาแนวทางการพัฒนาโลกจึงต้องให้ความสำคัญกับ “การเติบโตเชิงคุณภาพ” มากขึ้นเพื่อให้สามารถตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนาประเทศต้องมุ่งการเติบโตที่เน้นประชาชนทุกกลุ่ม มุ่งสู่พลังประชาชน (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560) ยกย่องมาตรฐานและคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ และตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวทางสำคัญ 3 ประการ คือ 1) สร้างความเข้มแข็งจากภายในเชื่อมโยงสู่ประชาคมโลก 2) เดินหน้าไปด้วยกันไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และ 3) น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การมุ่งเป้าหมายเพื่อนำพาสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นศาสตร์พระราชาอันทรงคุณค่าที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเอาไว้จึงเป็นแนวคิดที่สังคมไทยคุ้นเคยและน้อมนำมาเป็นวิถีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกชนชั้น (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) “ศาสตร์พระราชา” คือ การปฏิรูประบบปฏิบัติการของชุมชนท้องถิ่นไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุก ๆ ด้าน ทำให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ดี คือ ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง รู้จักความสามัคคี มีความเท่าเทียม เกื้อกูลซึ่งกันและกันทั้งคนภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ผลสำเร็จคือ การนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างความยั่งยืนให้กับตนเองได้ โดยจะเป็นการสร้างความสุขที่ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งสุขภาพ กาย ใจ ปัญญา สังคมสังคมมนุษย์จะยั่งยืนได้และสิ่งที่สำคัญคือ การสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมสังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้ทุกอย่างทำงานอย่างราบรื่น โดยไม่ขาดพื้นที่องกันใดอันหนึ่งไป ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือในทุก ๆ ภาคส่วน รวมถึงพลังของคนในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง (แนวหน้า, 2564) เมื่อชุมชนมีพลังอำนาจชุมชนที่ทั้งบุคคลและองค์กรได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุ

ประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน (ธีรวัฒน์ ชนะภัย, 2559)

จากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน การสร้างโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคม พร้อมทั้งการกระจายโอกาสและความเจริญด้วยการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาค การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการกระจายการพัฒนาด้วยการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน และการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ส่งผลให้ชุมชนในประเทศไทยมีความเข้มแข็งจนเป็นชุมชนต้นแบบเกิดขึ้นมากมาย กล่าวคือ ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีสิทธิเหนือชุมชน ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอก และการมีความสามัคคี มีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือ ร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ในยามจำเป็น ลักษณะหรือสิ่งบ่งชี้ถึงชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ 1) สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน พร้อมทั้งจะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดการรับรู้และร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน และ 2) มีการร่วมกันอย่างเหนียวแน่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง และมีการเรียนรู้ร่วมกันนำมาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยสมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนาและวัฒนธรรม (วุฒิชัย สายบุญจง, 2561) ทั้งนี้ จากชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็ง ส่งผลให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ดีมีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ หรือปัญญา เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อน เครือข่ายต่าง ๆ ในการดูแลสุขภาพของประชาชนให้เกิดขึ้น เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นในชุมชนของประเทศต่อไป จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมการน้อมนำศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งระดับปัจเจก ชุมชน สังคมและประเทศไทย และเป็นมรรควิธีที่เป็นบทเรียนการปฏิบัติเพื่อจะนำไปปรับใช้ในการเสริมศักยภาพความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค
2. ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสำรวจ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study) ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงข้อมูลภาคสนามโดยตรง (Grounded in the Data) เน้นการตีความข้อมูลเพื่อหาคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์จากการศึกษา (ชาย โพธิ์สิตา, 2550) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราช การเสริมพลังอำนาจ สุขภาวะชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ชาตินโยบายของภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ แกนนำชุมชนต้นแบบและมิชชันนารีที่เกี่ยวข้องกับการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน จากชุมชนต้นแบบตัวแทน 4 ภูมิภาค ได้แก่ 1) ภาคเหนือ ประกอบด้วย ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 3) ภาคกลาง ประกอบด้วย หมู่บ้านไทรน้อย ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 4) ภาคใต้ ประกอบด้วย ชุมชนวัดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงจากชุมชน 4 ภูมิภาค ๆ ละ 10 คน ซึ่งได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน 40 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ 1) ต้องเป็นสมาชิกชุมชนต้นแบบที่ศึกษา 2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะมิติ อย่างน้อย 5 ปี และ 3) เป็นผู้ที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยทั้งการให้ข้อมูล การร่วมประชุมถอดบทเรียน และคำแนะนำ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชน ด้านสุขภาพ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86 ถือว่ามีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ จากนั้นจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) บริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค และนำบทสนทนาที่ได้มาวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชน ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ ระยะที่ 3 แนวทางแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน ใช้การสนทนากลุ่ม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเส้าโดยตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าถูกต้อง เพียงพอ และความเชื่อถือได้ของข้อมูลว่าจะสามารถตอบปัญหาของการศึกษาได้อย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. การศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของพื้นที่กรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค พบว่า

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล จากการเจาะจงเลือกจากทั้ง 4 พื้นที่ทั้งหมด 40 คน เป็นตัวแทนภูมิภาคละ 10 คน มีรายละเอียด ประกอบด้วย ด้านเพศ เป็นเพศชาย จำนวน 33 คน และแบ่งเป็นพระสงฆ์จำนวน 2 รูป ข้าราชการจำนวน 31 คน ส่วนเพศหญิงจำนวน 7 คน โดยจะร่วมทำงานในรูปแบบคณะกรรมการชุมชน ด้านอายุ อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 55 ปี อายุสูงสุดเป็นแกนนำชุมชน อายุ 62 ปี อายุน้อยที่สุดเป็นเพศหญิงอายุ 38 ปี ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นสมาชิกในชุมชน และมีประสบการณ์การทำงานในการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนมากกว่า 5 ปี ทั้งโดยตำแหน่ง ได้แก่ ตำแหน่งเจ้าอาวาส ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครชุมชน ด้านการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับการศึกษาสูงสุดคือระดับปริญญาตรีจำนวน 3 คน

1.2 บริบทของชุมชน พบว่า ชุมชนต้นแบบที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน บริบทและการพัฒนาการของชุมชน คือ 1) ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนทั้ง 4 แห่งมีต้นทุนของชุมชนที่ดีที่สำคัญประกอบด้วย “ประวัติศาสตร์ชุมชน” จากการศึกษา พบว่าการเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานมีประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นชุมชนดั้งเดิม มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งหมดได้เป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาและต่อยอดจากสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ เช่น ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า ที่มาของประวัติศาสตร์ชุมชนที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมชนชาติระดับภูมิภาค (อารยธรรมบ้านเชียง) ความเป็นชาติพันธุ์ (ไทยพวน) ชุมชนภาคเหนือได้ชุมชนต่อแพเป็นพื้นที่เชื่อมต่อการค้าขายและกระจายความ

เจริญรุ่งเรืองของชุมชนในพื้นที่ในอดีตและความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพื้นที่ (ไทยใหญ่) ภาคกลางได้สะท้อนถึงเอกลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ วิธีการดำเนินชีวิต และความเป็นชาติพันธุ์ (ไทยมอญ) ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นแบบแผนเฉพาะของชาวไทยใหญ่ ชุมชนภาคใต้ที่โดดเด่นทั้งทุนทางกายภาพและวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน และเป็นต้นแบบการจัดการชุมชนที่เข้มแข็งให้กับชุมชนตลอดถึงหน่วยงานอื่น ๆ ได้เข้าไปศึกษาในด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นหลักการพื้นฐานการดำเนินชีวิตนั้น “พระพุทธศาสนา” เป็นศูนย์กลางของศรัทธา และชุมชนภาคกลางมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน แนวการบริหารจัดการชุมชนแบบ “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือ “พลังบวร” เป็นแนวการบริหารจัดการที่ชุมชนคุ้นเคย และนำไปสู่ “สุขภาวะชุมชน” โดยเฉพาะการที่ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นเป้าหมายที่ทุกชุมชนต้องการ 2) ประชากรอาชีพ และรายได้ ประชากรในชุมชนต้นแบบส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ มีอาชีพประจำและรายได้หลักคือ การทำเกษตร อาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพรับราชการมีสัดส่วนที่น้อย ผู้ที่ไม่ได้ทำงานส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ และ 3) กลุ่มผู้นำ และความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กิจกรรมชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ผู้นำในการทำงานด้านสร้างเสริมสุขภาวะจะเป็นผู้นำตามธรรมชาติและผู้นำเป็นทางการ เป็นแบบอย่างที่ดีการเสียสละในการทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่องสามารถสื่อสารกับสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี และประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้

1.3 การสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีจากประสบการณ์ชุมชน พบว่า แนวคิดการพัฒนาสุขภาวะชุมชนของตามทัศนะของผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้กล่าวถึงลักษณะการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีจากประสบการณ์ของชุมชนเป็นมุมมองที่ตั้งอยู่บนการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ประการแรก “ความอยู่ดีกินดี” พื้นฐานที่สุดของการอยู่ดีกินดี กล่าวคือ “ท้องจะต้องอิ่ม” และ “ลูกหลานคนสูงอายุต้องมีข้าวรองท้อง” มีข้าวปลาอาหารบริโภคได้ตามอัตภาพของแต่ละบุคคลและครอบครัว ดังนี้

1.3.1 ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนคือ การไม่ทะเลาะวิวาทสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชน สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้ตามปกติทั้งด้านการประกอบอาชีพ การร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน คนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอย่างไรก็ต้องให้ความร่วมมือกัน โดยเห็นว่าปัญหาสำคัญที่สุดของบ้านเมืองที่ต้องรีบแก้ไขคือ ความขัดแย้ง

1.3.2 การอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีคือ มุมมองจากการสนทนากลุ่มได้ให้ความสำคัญกับเด็กเยาวชนและผู้สูงอายุทั้งในฐานะที่เป็นลูกหลานจะเติบโตในวันข้างหน้าจะต้องได้รับการศึกษาที่ดี การใช้ชีวิตในสังคมที่ดีแวดล้อมด้วยญาติพี่น้อง ไม่มีปัญหา

เรื่องยาเสพติด หรือการลุ่มหลงไปกับเกมส์จนเสียการเรียน ในส่วนของผู้สูงอายุ แม้ว่าปัจจุบันภาครัฐจะมีนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุทั่วประเทศและลงมาถึงระดับชุมชน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้จากรัฐ

1.3.3 รายได้เลี้ยงครอบครัวที่เหมาะสมคือ พื้นฐานของชุมชนจะมีการประกอบอาชีพสืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยเฉพาะการทำเกษตร และในปัจจุบันได้มีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างรายได้ โดยแต่ละชุมชนได้รับการส่งเสริมอาชีพ การเกษตรปลอดสารพิษและการแปรรูปเป็นการเพิ่มรายได้เพิ่มขึ้น

1.3.4 ผู้นำที่ดีและเสียสละเพื่อชุมชน “ผู้นำ” คือ บุคคลที่เป็นกุญแจ ในการนำพาชุมชนให้พัฒนาไปในทางที่ดี ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชน ในด้านต่าง ๆ บุคลิกลักษณะที่สำคัญของผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตอาสา เสียสละ เสมอต้น เสมอปลาย เป็นผู้มีอัธยาศัยที่ดี

1.3.5 การสื่อสารที่ดีคือ ระดับพื้นฐานและมีความใกล้ชิดกับชุมชน มากที่สุดคือมีการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน การประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ และสื่อใหม่ ๆ เป็นการสร้าง การมีส่วนร่วมเบื้องต้น และยังเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการตื่นตัว สามารถระดม ความช่วยเหลือเมื่อต้องการความร่วมมือจากชุมชน ในระดับของการสื่อสารภายนอก

1.3.6 การจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วมคือ การทำงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนสิ่งที่การสร้าง ความเข้าใจและความสามารถในการเชื่อมประสานกับ “สมาชิก” ใน ชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงเป้าหมายที่ชุมชนต้องการให้ได้ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ ที่ว่า

“ยากที่สุดคือ เรื่องของคน การทำงานต้องทำกับคนจำนวนมาก ต้อง ทำให้เห็นคน คนที่จะเป็นผู้นำต้องทำให้เห็น เสียสละ ต้องทำตลอดจนกว่าคนจะยอมรับ เราทำ ได้แล้วทุกอย่างจะง่ายขึ้น แต่ก็ต้องใช้เวลา” (ผู้นำชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือท่านที่ 1, 2564)

“ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีคือ คนในชุมชนต้องการมีสุขภาพที่ ดี สุขภาพดี ตื่นเช้ามาทำมาหากินได้ มีรายได้ทุกวัน ไม่ทะเลาะกันในครอบครัว ถึงวันพระมา ทำบุญได้” (ผู้นำชุมชนภาคใต้ท่านที่ 1, 2564)

และ “เพิ่งกลับมาอยู่บ้าน ทำงานบริษัทที่กรุงเทพตั้งแต่เรียนจบเกือบ 10 ปี มาเจอโควิด รู้เลยว่าต้องรีบปรับตัว ตอนนี้ก็ทำออนไลน์ง่ายที่สุด รายได้ไม่จำเป็นต้องมาก

เพราะเราลดค่าใช้จ่ายส่วนอื่น เรามีแค่วันละ 200-300 บาทก็พอ ไม่ต้องมากเราสามารถอยู่ได้ ที่ได้มากที่สุดคือ ได้กลับมาอยู่กับญาติพี่น้อง พ่อแม่ทำให้ใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์ใน ครอบครัวมากขึ้น” (สมาชิกชุมชนภาคกลางท่านที่ 1, 2563)

1.4 ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาสุขภาวะชุมชน ปัจจุบันสถานการณ์และความเป็นอยู่ของชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ความมุ่งหวัง “ความอยู่ดีกินดี” เป็นเป้าหมายร่วมที่ต้องการให้ชุมชนของตนเองได้รับ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการทำงานที่เป็นปัญหาร่วมที่ทุกชุมชนต้องเผชิญในปัจจุบัน ประกอบด้วย 1) การขาดความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ความคิดเห็นที่แตกต่างทางด้านการเมืองเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการสร้างความร่วมมือในชุมชน เนื่องจากการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นทำให้มีการแข่งขันสูงเกิดทัศนคติที่แตกต่างกันจนนำไปสู่ความขัดแย้ง แต่หากการเมืองในระดับท้องถิ่นเป็นไปในทิศทางเดียวกันก็จะส่งผลให้ชุมชนมีความสงบและสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ต่อเนื่อง การประกอบอาชีพที่มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลงไป และส่งผลให้ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนน้อยลงไปด้วย 2) ความไม่ต่อเนื่องของการสนับสนุนองค์กรภายนอก แม้ว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องอาศัยปัจจัยภายในทั้งผู้นำสมาชิกในชุมชน ทุนทางสังคมในพื้นที่ แต่การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากองค์กรภายนอกก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมและสนับสนุนจากภายนอกมีลักษณะเป็นโครงการและกิจกรรมตามวาระ มีระยะเวลาสั้น ๆ ทำให้กิจกรรมชุมชนบางครั้งต้องหยุดตามระยะเวลาของโครงการ การจัดทำโครงการโดยไม่มีการประเมินและคำนึงถึงระยะเวลาของผลลัพธ์ที่พึงจะได้รับแต่ละกิจกรรมจะทำให้ชุมชนขาดความไว้วางใจ 3) ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้การสื่อสารชุมชนและสื่อสารต่อสาธารณะมีความต่อเนื่อง รวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ แกนนำชุมชนและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาวะส่วนมากยังเป็นคนรุ่นเก่าที่ข้อจำกัดด้านการเรียนรู้และการใช้เครื่องมือ และ 4) การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตทุกอย่างตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้การดำเนินชีวิตต้องดำเนินไปอย่างระมัดระวัง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวเนื่องกับการดูแลสุขภาพได้เพิ่มขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงรายได้ที่จะเลี้ยงครอบครัว และชุมชน ในระดับชุมชนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องถูกระงับเพื่อให้เป็นไปตามมาตรการด้านสาธารณสุขของภาครัฐ การปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมลดน้อยลงตามข้อจำกัดของชุมชนและสังคม ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ความทันสมัยและความเป็นเมืองที่เข้ามามากขึ้น ประชากรก็เข้ามามากขึ้น อาจทำให้ส่งผลถึงการบริหารจัดการที่ควบคุมได้ยากมากขึ้น และมีโอกาสเกิดความไม่ปลอดภัย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม รวมไปถึงปัญหาโรคติดต่อ ภาวะเป็นพิษ และปัญหาขยะตามมา” (ผู้นำชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1, 2564)

และ “การเสริมสร้างทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรมุ่งเน้นพัฒนา โดยเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพของคนให้มีความรู้ มีจริยธรรม มีความสามารถในการดูแลตนเอง มีการตระหนักรู้ถึงคุณค่าในภูมิปัญญาของตน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง” (สมาชิกชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1, 2564)

2. การศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน จากการรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้สรุปดังนี้

2.1 ความรู้และความเข้าใจศาสตร์พระราชา พบว่า แก่นนำ และสมาชิกของชุมชนมีความรู้ความเข้าใจแนวคิดศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำความรู้ที่ได้รับนำไปพัฒนาด้านอาชีพเป็นหลักคือ การทำการเกษตรแบบยั่งยืน การทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองในครัวเรือนโดยใช้ของที่อยู่ในพื้นที่ เช่น มูลวัว เศษอาหาร พืชสมุนไพร และการใส่ใจเรื่องสุขภาพมากขึ้นโดยหันมาดูแลสุขภาพด้วยการปลูกผักกินเอง โดยเริ่มจากผักสวนครัวที่ตนเองชอบเพื่อกินเองในครอบครัว จะเห็นได้ว่า การศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยเฉพาะคำว่า “พอเพียง” เป็นคำที่เข้าใจได้ง่าย ฟังแล้วเข้าใจได้ ไม่ต้องให้ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธที่มุ่งเน้นถึง “การปฏิบัติให้มาก” การรู้จัก “พึ่งตนเองให้มาก” ก่อนที่จะไปพึ่งพาอาศัยผู้อื่น แนวปฏิบัติตามศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเหมือนการประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้าสู่วิถีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2.2 แนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน จากการศึกษาพบว่า

2.2.1 การทำความเข้าใจและวิธีการ (Understanding) คือ กระบวนการชุมชนเป็นประชาธิปไตย สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้นำมีการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนรู้จักใส่ใจสุขภาพมากขึ้น โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนในทุกมิติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิต ทั้งอาหารการกิน การพักผ่อน การออกกำลังกาย การ

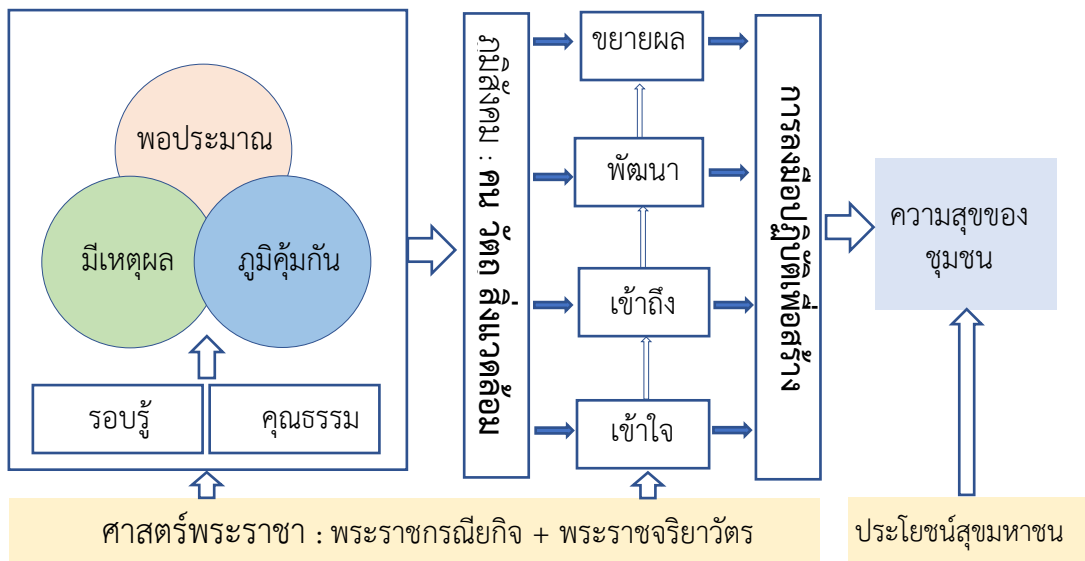

จัดการกับอารมณ์ความรู้สึก และกิจกรรมอื่น ๆ โดยเริ่มที่ตัวเองเป็นหลัก เพื่อให้ชาวบ้านหันมาใส่ใจดูแลตัวเองและสุขภาพร่างกาย เพื่อนำไปสู่การลงมือปฏิบัติให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาเรื่อง “ความอยู่ดีกินดีของชุมชน” เป็นไปตามเงื่อนไขของการใช้ความรู้ คู่คุณธรรม เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการมีส่วนร่วม รวมถึงการปฏิบัติจริงนำไปสู่การพัฒนาจากภายในชุมชนเกิดเข้มแข็งในการจัดการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองอย่างยั่งยืน สามารถเป็นต้นแบบขยายไปสู่ชุมชนอื่น

2.2.2 การเข้าถึง (Connecting) คือ การสานพลังศักยภาพของชุมชนทั้งด้านทรัพยากรคนโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำตั้งต้นต้องขยายแนวคิดและบทเรียนการปฏิบัติสู่สมาชิกคนอื่น ๆ ทุกระดับเพื่อจุดประกายสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้น เป็นกระบวนการ “ระเบิดจากภายใน” (Inside-out Blasting) โดยชุมชนร่วมกันกำหนดข้อตกลงขึ้นเป็นมาตรการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ในการรู้จักใช้และ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาดและรอบคอบ การผลิตก๊าซชีวภาพเพื่อใช้เองซึ่งสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน เป็นไปตามหลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิ คุ่มกัน การใช้ภูมิปัญญาเพื่อให้มีน้ำอุปโภค บริโภคและใช้ในการเกษตรตลอดปี ทำให้ระบบนิเวศน์ดีขึ้น ชุมชนมีอาหารไว้กินตลอดฤดูกาล

2.2.3 การพัฒนา (Development) คือ การจุดประกายแนวคิดและแรงบันดาลใจของผู้นำและกลับไปพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง เน้นการแลกเปลี่ยนการพัฒนาในพื้นที่จริงบนฐานการทำงานจริง ด้วยการเติมเต็มเครื่องมือ ทักษะ วิธีคิด การวางแผน เพื่อให้ผู้นำเกิดการจัดทำแผนเพื่อกลับไปปฏิบัติการในพื้นที่ ให้ชุมชนมีการจัดการตนเองในมิติต่าง ๆ

2.2.4 การยกระดับและขยายผล (Scaling up) คือ แนวทางการพัฒนาคำนึงถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมเพื่อสร้างสมดุลทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และมุ่งการพัฒนาที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญคือ กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะที่เปิดกว้างการมีส่วนร่วม (Equal Partnership) การเป็นพันธมิตรทำงาน (Alliance) และความเป็นหุ้นส่วนกันและกัน (Partnership) เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการจัดการตนเองได้ ชุมชนเป็นสุข และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง ดังนั้นความสำเร็จของชุมชนต้นแบบจะต้องมีการยกระดับและขยายผลซึ่งจะต้องมีการเสริมศักยภาพชุมชนต้นแบบผ่านมิติต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการ ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ผู้นำสมาชิกในชุมชน อสม. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านสุขภาพ การสร้างเครือข่ายเกษตรปลอดสารพิษ การศึกษาสมุนไพรในการรักษาโรค และการเสริมศักยภาพกระบวนการพัฒนาเครือข่ายด้านสุขภาวะเป็นการพัฒนาทุนและการพัฒนากลไกการพัฒนาเกิดความยั่งยืน จากเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาสู่เสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน สามารถนำเสนอให้เห็นถึงการเชื่อมโยงได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากการศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค พบว่า 1) ชุมชนต้นแบบกรณีศึกษามีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย “ประวัติศาสตร์ชุมชน” มีประวัติศาสตร์ พัฒนาการชุมชน และมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละของชุมชน แนวการบริหารจัดการชุมชนแบบ “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือ “พลังบวร” เป็นแนวการบริหารจัดการที่ชุมชนคุ้นเคย และนำไปสู่ “สุขภาวะชุมชน” โดยเฉพาะการที่ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นเป้าหมายที่ทุกชุมชนต้องการ 2) ประชากร อาชีพ และรายได้ ประชากรในชุมชนต้นแบบส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ มีอาชีพประจำและรายได้หลักมาจากการทำเกษตร อาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพรับราชการเป็นส่วนน้อย และ 3) กลุ่มผู้นำและความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กิจกรรมชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ผู้นำในการทำงานด้านสร้างเสริมสุขภาวะเป็นแบบอย่างที่ดีการเสียสละในการทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่อง สามารถสื่อสารกับสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี และประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ สอดคล้องกับถนัด ไบยาและวิชัย นิลคง ได้กล่าวว่า ด้านสถานการณ์การจัดการสุขภาวะของชุมชน จังหวัดน่านมีการจัดการสุขภาพหลากหลายโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่อยู่แล้ว ซึ่งการริเริ่มมีหลายรูปแบบทั้ง

เริ่มจากองค์กรภายนอก, เริ่มจากองค์กรภายในพื้นที่, และริเริ่มจากชุมชนเอง ด้านรูปแบบการจัดการสุขภาวะของชุมชนแบบมีส่วนร่วม เริ่มจากการสร้างแนวคิดร่วมกันของคนในชุมชน โดยใช้แนวคิดพึ่งตนเองและเริ่มจากจุดเล็ก ๆ จากอสม.และแกนนำ มีกระบวนการดังนี้ 1) ทบทวนตนเอง กำหนดเป้าหมาย ประเด็นและแผนที่จะขับเคลื่อนร่วมกัน 2) สร้างทีมแกนนำหมู่บ้าน/ตำบล 3) ดำเนินกิจกรรม พัฒนาต่อยอดจากสิ่งดีที่มีอยู่ 4) สร้างมาตรการชุมชน ธรรมนูญสุขภาพ 5) เชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ และนอกพื้นที่ 6) สรุปบทเรียนและประเมินผลร่วมกัน ทำให้กลุ่มและชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ ด้านผลการประเมินกระบวนการพัฒนาตำบลจัดการสุขภาพแบบบูรณาการ 4 องค์ประกอบพบว่า ทุกตำบล ผ่านการประเมินองค์ประกอบด้านทีมและแผนองค์ประกอบด้านกิจกรรมผ่านเกณฑ์ ส่วนเกณฑ์ชุมชนจัดการสุขภาพดี พบว่า ผ่านเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม ซึ่งแต่ละพื้นที่ตำบลมีการพัฒนาตนเองตามบริบทวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน มีปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จได้แก่ 1) หลักคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การใช้ข้อมูลความรู้ 3) เริ่มจากจุดเล็ก ๆ 4) ผู้นำเป็นแบบอย่าง 5) มีมาตรการทางสังคม 6) จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 7) มีกลไกการประเมินผล และ 8) มีการสร้างแรงจูงใจยกย่องคนดี ดังนั้น จึงควรให้มีการพัฒนาศักยภาพของอสม.และแกนนำชุมชนให้เป็นแกนหลักของการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพ โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงาน (ณัด ไบยาและวิชัย นิลคง, 2563)

จากการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาสู่เสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน พบว่า ชุมชนมีความรู้เข้าใจถึงศาสตร์พระราชาศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชามาจาก “พระราชกรณียกิจ” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นแนวปฏิบัติจาก “พระราชจริยาวัตร” ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวดำเนินชีวิตการประยุกต์ใช้มี 4 ระดับ คือ การเข้าใจ การเข้าถึง การพัฒนา และการยกระดับขยายผล โดยมีเป้าหมายหลักคือการอยู่ร่วมกันแบบสังคมเครือญาติ และความสุขของชุมชน สอดคล้องกับสุวิทย์ เมษินทรีย์ ได้กล่าวถึงการพัฒนาประเทศต้องมุ่งการเติบโตที่เน้นประชาชนทุกกลุ่ม มุ่งสู่พลังประชาชน ยกย่องมาตรฐานและคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ และตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวทางสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก สร้างความเข้มแข็งจากภายในเชื่อมโยงสู่ประชาคมโลก ประการที่สอง เดินหน้าไปด้วยกันไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และประการที่สาม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตทุกระดับชั้น ทั้งปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐ ศาสตร์พระราชา (King's Philosophy) เป็นองค์ความรู้จากพระราชกรณียกิจ (Royal Duties) เป็นกลวิธีที่ทรงใช้ในการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรชาวไทย และได้เป็นพระบรมราโชวาท (Royal Guidance) ที่เป็นแนวปฏิบัติสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน นอกจากนี้ แล้วแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy) ยังเป็นแนวคิดสำคัญควบคู่กับศาสตร์พระราชา โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตตาม “แนวทางสายกลาง” (Middle Path Concept) ที่จะนำพาสังคมไทยสู่การดำเนินชีวิตที่พอเพียง สมดุลในทุกมิติของการดำเนินชีวิต และเกิดประโยชน์สุขได้อย่างแท้จริงได้ การเสริมพลังอำนาจที่สำคัญของศาสตร์พระราชาจากกรณีศึกษาคือ กระบวนการ “เข้าใจ” “เข้าถึง” “พัฒนา” และ “การขยายผล” เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนและสังคม และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อน้อมนำศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน และควรมีการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาคสนามเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ได้ขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ MU-CIRB 2020/438.1712 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2563 คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ทั้งด้านการให้ข้อมูล และการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ. (2559). รายงานเรื่องการปฏิรูปเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2550). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

- ถนัด ไบยาและวิชัย นิลคง. (2563). การพัฒนาชุมชนจัดการสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดน่าน. วารสารวิชาการกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 16(2), 25-36.
- ธีรวัฒน์ ชนะภัย. (2559). แนวทางการเสริมพลังชุมชนในโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชนแม่ละอู ภายใต้มูลนิธิรักไทย จังหวัดเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แนวหน้า. (2564). โลกสดใส ภายสุสันต์. เรียกใช้เมื่อ 14 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.naewna.com/local/columnist/39735>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ผู้นำชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือท่านที่ 1. (10 เมษายน 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เริงวิชญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชนภาคใต้ท่านที่ 1. (9 เมษายน 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เริงวิชญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1. (10 พฤษภาคม 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เริงวิชญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- มณี อาภาวันทิกุล. (2561). สุขภาพพอเพียง. วารสารสภาการพยาบาล, 33(2), 5-14.
- วุฒิชัย สายบุญจวง. (2561). ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน กรณีศึกษา บ้านปลายคลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 119-129.
- สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). ศาสตร์ของพระราชฯ: ผู้นำโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมกฎหมายสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ รวบรวมกฎหมายที่สนับสนุนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- สมาชิกชุมชนภาคกลางท่านที่ 1. (28 พฤศจิกายน 2563). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เริงวิชญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- สมาชิกชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1. (10 พฤษภาคม 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เริงวิชญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). “สภาพัฒน์” จัดประชุมประจำปี 2563 “ชีวิตวิถีใหม่ ประเทศไทยหลังโควิด” เผยผลการพัฒนาครึ่งแผนฯ 12 พร้อมรับมือวิกฤตและชีวิตวิถีใหม่. เรียกใช้เมื่อ 14 กันยายน 2564 จาก <https://gnews.apps.go.th/news?news=69332>

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). โลกเปลี่ยน คนปรับ หลุดกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน.
กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น
ในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี*
POTENTIALITY LOCAL HEALTHLITERACY IN SUAN PHUENG DISTRICT,
RATCHABURI PROVINCE

ธารารัตน์ สัตยงโม

Thararat Sunyamo

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม

Nakhon Pathom Provincial Public Health Office, Thailand

เรืองวิทย์ นิลโคตร

Reongwit Nilkote

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

ชาตรี ลุนดำ

Chatree Lundam

สุรเชษฐ์ ชัยประภาพทอง

Surachet Chaiprapathong

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, Thailand

E-mail: rainacid_21@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี และ 2) นำเสนอแนวทางการเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการถอดบทเรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) แกนนำชุมชน จำนวน 15 คน 2) สมาชิกในชุมชนพื้นที่ จำนวน 15 คน และ 3) หุ่นส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 45 คน

* Received 11 November 2021; Revised 19 December 2021; Accepted 22 December 2021

โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการขับเคลื่อนความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น มี 4 แนวทาง ประกอบด้วย 1.1) บริบทของพื้นที่และปัจจัยสนับสนุน 1.2) การปกครองของท้องถิ่นและประชากรในพื้นที่ 1.3) กระบวนทัศน์ด้านความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น และ 1.4) บทเรียนการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นด้านการขับเคลื่อนความรู้ด้านสุขภาพ ดังนั้น การสร้างสุขภาพที่ดีต้องครอบคลุมทั้งในมิติกาย มิติใจ มิติสังคม มิติปัญญา โดยกระบวนการเป็นการบูรณาการจากทักษะ มีกลยุทธ์ และมีการแสวงหาข้อมูลเพื่อการมีสุขภาพที่ดี และ 2) แนวทางการเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น มี 5 ด้าน ประกอบด้วย 2.1) เข้าใจและเรียนรู้สภาพการณ์และบริบทของพื้นที่ 2.2) ประชาชนเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนงาน 2.3) การบริหารจัดการแบบหุ้นส่วน 2.4) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และ 2.5) มุ่งเป้าหมายร่วมกัน ดังนั้น การเสริมศักยภาพความรู้ทางสุขภาพต้องให้ความสำคัญกับศักยภาพท้องถิ่น สอดรับกับความต้องการ ความจำเป็นตามบริบท และปฏิบัติได้เหมาะสม จะนำไปสู่การขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาพได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเสริมศักยภาพ, ความรู้ด้านสุขภาพ, สุขภาพชุมชน

Abstract

The objective of this article were to: 1) study the process of driving local health literacy of Suan Phueng district, Ratchaburi province, and 2) Provide guideline for potentiality local health literacy to develop health literacy. This was qualitative research that studies data from documents, in-depth interviews, group discussions and taking lessons. The key informants include 1) leaders for 15 persons, 2) local community members for 15 persons, and 3) community-related partners for 15 persons, total of 45 persons. By selected purposive sampling, content analysis data, and summarized overall. The research was found that: 1) process of driving local health literacy have 4 approaches include 1.1) context of the area and supporting factors, 1.2) local governance and the local population, 1.3) local health literacy paradigm, and 1.4) lessons of empowering local communities in driving health literacy. Therefore, the creation of good health must cover both the physical dimension, the mental dimension, the social dimension, the intellectual dimension. The process is the integration of skills, strategies, and information seeking for good health. And 2) Provide guideline for potentiality local health literacy to develop have 5 aspects include

2.1) understand and learn the situation and context of the area, 2.2) people are the center of driving work, 2.3) partnership management, 2.4) to create the learning process, and 2.5) propose for common goals. Therefore, the potentiality of health literacy requires a focus on local capacity. meet the needs contextual necessity and perform appropriately This will lead to a sustainable drive to promote health.

Keywords: Potentiality, Health literacy, Community health

บทนำ

ปัจจุบันการสาธารณสุขไทยให้ความสำคัญกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชน (Health Literacy: HL) มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากเป้าประสงค์ (Goal) ในร่างแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ข้อที่หนึ่งกำหนดไว้ว่า “ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายมีความรอบรู้ด้านสุขภาพมากขึ้น ส่งผลให้การเจ็บป่วยและตายจากโรคที่ป้องกันได้ลดลง” ความรอบรู้ด้านสุขภาพปรากฏครั้งแรก ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการด้านสุขศึกษาในปี ค.ศ. 1974 (Mancuso, J. M., 2008) ปัจจุบันได้ขยายความสำคัญจากงานสุขศึกษาไปสู่แนวคิดของการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเน้นการสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กับชุมชนและปัจเจกบุคคล (Ontario Health Promotion E-Bulletin, 2021) ดังนั้น การเสริมพลังหรือเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นสิ่งที่จำเป็นในการส่งเสริมทักษะและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนรู้จักบำรุงรักษาสุขภาพของตนเองให้ดียิ่งขึ้น และในเรื่อง “ความรอบรู้” ได้ปรากฏอยู่ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกระดับทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กร โดยการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ความพอเพียง โดยมีความรอบรู้รอบด้านในการนำความรู้ไปใช้ในการพิจารณาเชื่อมโยง วางแผน และมีความระมัดระวังในทุกขั้นตอนการปฏิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) สามารถนำไปใช้ในวิถีประจำวันได้นั้นคือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ หรือ “Health Literacy” เป็นทักษะทางการรับรู้ และทักษะทางสังคมในการเข้าถึง เข้าใจ และใช้ข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพของตนเอง (กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2564) สามารถจำแนกออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับพื้นฐาน ได้แก่ ทักษะพื้นฐานด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน ที่จำเป็นต่อความเข้าใจและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน 2) ระดับปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ ทักษะพื้นฐานและการมีพหุปัญญา รวมทั้งทักษะทางสังคมที่ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรม รู้จักเลือกใช้ข้อมูลข่าวสาร แยกแยะลักษณะการสื่อสาร

ที่แตกต่างกัน รวมทั้งประยุกต์ใช้ข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และ 3) ระดับวิจารณ์ญาณ ได้แก่ ทักษะทางปัญญาและสังคมที่สูงขึ้น สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลข่าวสารในเชิงเปรียบเทียบ และควบคุมจัดการสถานการณ์ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ ความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับวิจารณ์ญาณเน้นการกระทำของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วม ผลักดันสังคม การเมืองไปพร้อมกัน จึงเป็นการเชื่อมโยงประโยชน์ของบุคคลกับสังคมและสุขภาพ ของประชาชนทั่วไป (Nutbeam, D., 2000)

ความรู้ด้านสุขภาพจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อเพิ่มความรู้ทางสุขภาพ สำหรับประชาชนทั่วไปที่จะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ ให้พร้อมรับมือ และสามารถปรับตัวเพื่อให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องและดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม ซึ่งมี คุณลักษณะพื้นฐาน 6 ประการ ได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ 2) ความรู้ ความเข้าใจ 3) ทักษะการสื่อสาร 4) ทักษะการตัดสินใจ 5) การรู้เท่าทันสื่อ และ 6) การจัดการ ตนเอง (ขวัญเมือง แก้วดำ เกิงและนฤมล ตรีเพชรศรีอุไร, 2554) นอกจากการเสริมสร้างทักษะ ให้กับบุคคลแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญคือ ภาศิเครือข่ายผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับ ประชาชนอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่มี บทบาทสำคัญในการสร้างเสริมความรู้ให้แก่ชุมชน และการเสริมสร้างพลังอำนาจด้าน สุขภาพและคุณภาพชีวิตระดับฐานราก จังหวัดราชบุรีได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2561 - 2564 เป็น “เมืองเกษตรสีเขียว เศรษฐกิจมั่นคง สังคมมีความสุข” ภายใต้การบูรณาการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในจังหวัดราชบุรี ในทุกพื้นที่ต้นแบบ โดย เน้นเรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคล ทั้งลดการสูบบุหรี่ ลดการดื่มสุรา เพิ่มการออกกำลังกาย เพิ่มการบริโภคผัก ผลไม้ และอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ เพื่อให้มีสุขภาพดี การมีวินัย จรรยาเพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุ ส่งเสริมการทำเกษตรสีเขียว วางระบบการจัดการขยะในชุมชน รวมไปถึงการวางแผนครอบครัวหรือชุมชน และมีการพัฒนาศักยภาพผู้นำเครือข่าย น้อมนำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต และพัฒนาให้เป็นต้นแบบจังหวัดสุข ภาวะที่ประสบความสำเร็จ โดยมีการขับเคลื่อนด้านสุขภาวะร่วมกับภาศิเครือข่ายในจังหวัดเน้น การสานพลังภาศิเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาระบบบริหารจัดการสุขภาวะอย่างมีส่วนร่วม สร้างกลไกสนับสนุนส่งเสริม เครือข่ายให้เกิดการทำงานร่วมกัน เสริมสร้างการพัฒนาต้นแบบชุมชนบูรณาการสุขภาวะ เสริมสร้างศักยภาพบุคคลในการดำเนินงานจังหวัดบูรณาการสุขภาวะ และพัฒนาระบบ ฐานข้อมูลต่อยอดภูมิปัญญาการทำงานของเครือข่ายให้เกิดนวัตกรรมสู่การเป็นจังหวัดราชบุรี เมืองสุขภาวะอย่างยั่งยืน (กรมสุขภาพจิต, 2564) จากแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวนำไปการสำรวจ พื้นที่ พบว่า ในพื้นที่อำเภอสวนผึ้งเป็นพื้นที่มีปัญหาความต้องการเชิงพื้นที่ และปัญหาทางสังคม ทั้งทางด้านสุขภาพ การเจ็บป่วยเรื้อรังของประชาชน พฤติกรรมสุขภาพในวัยทำงาน และ

ปัญหาความไม่มั่นคงในคุณภาพชีวิต ปัญหายาเสพติดเริ่มเติบโตมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน การมีภัยคุกคามต่อคุณภาพชีวิตในพื้นที่ ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เริ่มมีการลอกเลียนแบบสิ่งที่ไม่เหมาะสม ส่งผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินยังเป็นจุดอ่อนทางสังคม เช่น คดีโจรกรรม ฉ้อโกง ยังมีสัดส่วนคดีสูง การแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นจุดอ่อนนำไปสู่ปัญหา อื่น ๆ ด้านสังคม รวมถึงการเข้ามาของแรงงานที่ผิดกฎหมายก่อให้เกิดปัญหาด้านการสาธารณสุข ปัญหาอาชญากรรม และการแย่งงานของแรงงานในพื้นที่ และมีปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (กลุ่มยุทธศาสตร์และพัฒนาจังหวัดราชบุรี, 2564)

จากสภาพการณดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าสุขภาวะและคุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอสวนผึ้ง จำเป็นต้องได้รับการดูแล และแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ควรหาแนวทางการแก้ปัญหาควรดำเนินไปอย่างรอบด้านเป็นองค์รวม และต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ดังนั้น การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นทั้งด้านการขับเคลื่อนผ่านนโยบายต่าง ๆ และกระบวนการที่เชื่อมโยงกับการสร้างเสริมสุขภาพที่เป็นบทเรียนการปฏิบัติจากพื้นที่จึงเป็นประเด็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนความรู้ด้านสุขภาพและนำเสนอแนวทางการเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำไปการขับเคลื่อนสู่นโยบายด้านสุขภาพของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการถอดบทเรียน ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขตการวิจัย

- 1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ 1) แกนนำชุมชน จำนวน 15 คน 2) สมาชิกในชุมชนพื้นที่ จำนวน 15 คน และ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จำนวน 15 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างศึกษาแบบเจาะจง รวมทั้งหมด 45 คน เกณฑ์สำหรับการคัดเลือก คือ

1) เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนอย่างน้อย 5 ปี และ 2) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และผ่านการอบรมเกี่ยวกับสุขภาพอย่างน้อย 3 หลักสูตร

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมศักยภาพ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ สุขภาพชุมชน พฤติกรรมสุขภาพ และสภาพปัญหาของพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

1.3 พื้นที่ศึกษา ได้แก่ เขตการปกครอง 4 ตำบลของอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย ตำบลสวนผึ้ง ตำบลป่าหวาย ตำบลท่าเคย และตำบลตะนาวศรี

1.4 ระยะเวลาที่ศึกษา คือ เดือนกุมภาพันธ์ – เดือนสิงหาคม 2562

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพชุมชน และความรอบรู้ด้านสุขภาพ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 มีความสอดคล้องถือว่าผ่านเกณฑ์ จากนั้นจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน และ 2) กระบวนการขับเคลื่อนความรอบรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น และนำบทสนทนาที่ได้มาวิเคราะห์แนวทางแนวทางการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 กระบวนการขับเคลื่อนความรอบรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและระยะที่ 3 แนวทางการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ ใช้การสนทนากลุ่ม

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเสาโดยตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าถูกต้อง เพียงพอ และความเชื่อถือได้ของข้อมูลว่าจะสามารถตอบปัญหาของการศึกษาได้อย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

1. การศึกษากระบวนการขับเคลื่อนความรอบรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า สถานการณ์การเสริมศักยภาพความรอบรู้ด้านสุขภาพมีรายละเอียดดังนี้

1.1 บริบทของพื้นที่และปัจจัยสนับสนุน พบว่า บริบทของพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นอำเภอสุดเขตแดนของจังหวัดราชบุรี มีอาณาเขตติดกับสันเขาตะนาวศรี สุดเขตแดนแผ่นดินไทย ได้ยกฐานะขึ้นมาเป็นอำเภอสวนผึ้งเมื่อ พ.ศ. 2525 มีอาณาเขตติดชายแดนพม่า มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยเป็นจำนวนมากส่วนมากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่

อพยพเข้ามา พื้นที่อำเภอสวนผึ้งเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การท่องเที่ยว เพราะสภาพภูมิประเทศที่เสริมให้เป็นอู่รวมทางวัฒนธรรม โดยมีประวัติคือ พื้นที่มีต้นไม้ที่เรียกกันตามพื้นถิ่นว่า “ต้นผึ้ง หรือต้นยวนผึ้ง” และมีผึ้งมาเกาะทำรังเป็นจำนวนมากนั้นกลายเป็นสัญลักษณ์และสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พื้นที่อำเภอสวนผึ้งยังเป็นที่รับรู้กันว่าเป็นเมืองแห่งเหมืองแร่ และในชุมชนมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลครอบคลุมพื้นที่ การให้บริการทุกหมู่บ้าน ในด้านวิถีวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ พบว่า จุดเด่นและอัตลักษณ์ของพื้นที่โดยเฉพาะชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หรือ “ไทยตะนาวศรี” ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่แบบรุ่นต่อรุ่นมากกว่า 200 ปี และดำรงวิถีทางสังคมและวัฒนธรรมส่งต่อมาอย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีผู้ชนเรียกขวัญเดือนแก้ว (ไค จึ้ง หล่า ค่อก) เป็นประเพณีท้องถิ่นในการสร้างจิตสำนึกร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่ชวนสำนึกถึงรากเหง้า ที่มา และบุพการีชน ลูกหลานชาวกะเหรี่ยงหากไปทำต่างถิ่นฐาน หากไม่ติดภารกิจจำเป็นจริง ๆ จะต้องกลับบ้านเพื่อร่วมประเพณี สัญลักษณ์สำคัญคือ “ช่วงเวลาเดือนแก้ว” (หล่าค่อก) โดยเชื่อว่าช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงการเปลี่ยนผ่าน เป็นฤดูฝนซึ่งตะกวดต้องจำศีล ต้องหลบเร้นกายหลบน้ำฝน และคนก็เช่นกันเป็นช่วงที่อาจเกิดการเจ็บป่วยได้ ดังนั้น ประเพณี “ผูกแขน” จึงเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ก่อนนั้นเฟื่องฟูมาก มีทั้งเหมือนแบบเจาะสุม หาบ แล่น เป็นอุโมงค์ก็มีเกือบ 40-50 เหมือง แร่งานก็มาเยอะ เป็นชุมชนมากขึ้นเลย ต้องสร้างโรงเรียนให้เด็กๆ มีโรงเรียนสินแร่สยาม รุจิรพัฒน์ มาจากทำเหมืองทั้งนั้น” (สมาชิกในชุมชนท่านที่ 1, 2562)

และ “ด้านการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคชุมชนมีการณรงค์คัดกรองเบาหวาน ความดันโลหิตสูง จากกลุ่มอายุ 35 ปีขึ้นไป มีการคัดกรองโรคของผู้สูงอายุ ได้แก่ โรคเบาหวาน ความดัน ตาต่อกระจก ข้อเข่าเสื่อม และด้านสุขภาพจิต และมีการส่งเสริมป้องกันโรคติดต่อ” (ผู้นำชุมชนท่านที่ 1, 2562)

1.2 การปกครองของท้องถิ่นและประชากรในพื้นที่ พบว่า ปัจจุบันอำเภอสวนผึ้งมีเขตการปกครอง ทั้งหมด 4 ตำบล คือ ตำบลสวนผึ้ง ตำบลป่าหวาย ตำบลตะนาวศรี และตำบลท่าเคย ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มี 6 แห่ง ประกอบด้วย เทศบาลตำบลบ้านขมิ้น ป่าหวาย เทศบาลตำบลสวนผึ้ง องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง องค์การบริหารส่วนตำบลป่าหวาย องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเคย และองค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี เป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่ดูแลประชาชนชาวอำเภอสวนผึ้ง การดูแลประชาชนพื้นที่ที่อยู่ภายใต้ตามอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการ

สาธารณะ มาตรา 16 ให้เทศบาลมีอำนาจและหน้าที่ ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นด้วยตนเอง ระบุอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล ซึ่งได้ดำเนินการขึ้นพื้นฐาน และดำเนินการร่วมกันกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ อำเภอสวนผึ้งมีสถานบริการสาธารณสุข ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารจัดการเรื่องขยะในชุมชน การรณรงค์แยกขยะ การให้ความรู้ด้านการรับประทานอาหารป้องกันโรค และการปรับตัวจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ ” (ผู้นำชุมชนท่านที่ 2, 2562)

และ “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพและสวัสดิการชุมชนในระดับท้องถิ่น หรือพื้นที่ ตลอดจนให้ความรู้และปรึกษาในด้านสวัสดิการต่าง ๆ ” (ผู้นำชุมชนท่านที่ 3, 2562)

1.3 กระบวนทัศน์ด้านความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น พบว่า มีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “สุขภาพ” ในความหมายที่มีขอบเขตที่มากกว่าเจ็บไข้ได้ป่วยและเข้ารับการรักษาคือ สุขภาพของชุมชนไม่ใช่แค่เรื่องของความเจ็บป่วยและเข้าไปโรงพยาบาลเพื่อพบแพทย์แต่อย่างเดียว แต่สุขภาพยังความหมายการมีชีวิตที่สามารถดำเนินไปได้ตามปกติ สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงชีพและดูแลครอบครัวได้ และมีความเข้าใจสุขภาพในมิติความเป็นองค์รวม กล่าวคือ การมีสุขภาพที่ดีโดยจะพิจารณาถึงองค์ประกอบของร่างกาย ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ และจิตปัญญา พร้อมทั้งศึกษาถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านี้ เพื่อสร้างสมดุลให้กับชีวิตที่มีความสุข รวมถึงการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมบนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดี และจิตวิญญาณ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“แค่ไม่ต้องกินยา ไม่ต้องเจอหน้า ผอ.โรงพยาบาล ไม่ต้องมาฉีดยา พี่ก็มีสุขภาพดีแล้ว” (สมาชิกในชุมชนท่านที่ 2, 2562)

“แค่เขายิ้มได้ กินได้ หัวเราะได้ ก็คือสุขภาพดีแล้ว มันต้องหมายถึงสุขภาพที่ดีทางจิตใจด้วย” (สมาชิกในชุมชนท่านที่ 3, 2562)

และ “อสม.มีการจัดกิจกรรมและให้ความรู้เรื่องสุขภาพอยู่เสมอ เช่น การดื่มน้ำรักษาโรค การกำจัดยุงลาย การออกกำลังกาย อสม.จึงมีบทบาทที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลง

ด้านพฤติกรรมสุขภาพ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน เนื่องจากมีความใกล้ชิดประชาชนในชุมชน และได้รับการพัฒนาอบรมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ฝึกฝน พัฒนาตนเอง และปฏิบัติงานได้ ดังนั้น อสม. จึงจำเป็นต้องรู้ เข้าใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์และสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุน ให้เกิดความรอบรู้ด้านสุขภาพและมีพฤติกรรมสุขภาพแก่ประชาชนที่ถูกต้อง ” (ผู้นำชุมชนท่านที่ 4, 2562)

1.4 บทเรียนการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นด้านการขับเคลื่อนความรอบรู้ด้านสุขภาพ

1.4.1 บริหารจัดการแบบหุ้นส่วน พบว่า โดยบริบทพื้นที่อำเภอสวนผึ้งมีการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพค่อนข้างมีข้อจำกัด เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงมีแนวทางการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาพแบบหลายหุ้นส่วนร่วมดำเนินการ ทั้งจากอำเภอ สวนผึ้งโดยนายอำเภอสวนผึ้ง ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐอื่น ๆ สถานบริการสาธารณสุขในพื้นที่ ภาคประชาชน ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยใช้แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ (Strategic Route Map: SRM) เป็นเครื่องมือในการจัดการเพื่อให้ประชาชนเกิดความรอบรู้ด้านสุขภาพและสามารถดูแลตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ ผ่านการทำงานใน 6 มิติ ที่มีความเกี่ยวโยงกันในเชิงสุขภาพ คือ 1) การปรับเปลี่ยนเพื่อปลอดภัย สุข การอบรมให้ความรู้ ปลูกฝัง ป้องกัน และสร้างภูมิคุ้มกัน เช่น กิจกรรม การรณรงค์ ค่ายคุณธรรม 2) การปรับเปลี่ยนบทบาทเยาวชนด้านการสร้างสุขภาพ การจัดการศึกษาโดยใช้เครือข่ายเป็นฐานเพื่อสร้างองค์ความรู้บนแนวคิดเรื่องสุขภาวะของเด็กและเยาวชน ด้วยนิสัยและพฤติกรรม การบริโภค 3) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยให้เื้อื่อต่อสิ่งแวดล้อม ดำรงชีวิต โดยสอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เื้อื่อต่อสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึกทำให้มีการดำรงชีวิต โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ 4) การออกกำลังกาย การรณรงค์ให้ประชาชนมีสุขภาพดี มีศักยภาพในการดูแลตนเอง โดยส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อให้เห็นความสำคัญ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ 5) ศิลปวัฒนธรรม เป็นความภูมิใจ พึ่งพอใจ มีความสุขใจ มีความยินดีกับการที่ตนได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกับคนในชุมชน และเป็นการพัฒนาจิตปัญญาไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันและการสร้างสุขภาวะของประชาชนทั้งในมิติกาย มิติใจ มิติสังคม มิติปัญญา และ 6) อุบัติเหตุ เป็นการจัดการความรู้ด้านความปลอดภัยและปัจจัยเสี่ยงบนท้องถนน เพื่อหยุดอุบัติเหตุโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ขับขี่และยึดกฎหมายอย่างเคร่งครัด การขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาพมุ่งเป้าหมายร่วมกันคือ “ความสุข” ของประชาชนทั้งในอำเภอสวนผึ้ง และกระบวนการสำคัญคือ

“การสร้างการมีส่วนร่วม” การร่วมมือปฏิบัติการโครงการหรือกิจกรรมที่ท้องถิ่นนัดแต่มีฐานคิดที่เชื่อมโยงกับสุขภาพและคุณภาพ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ท้องถิ่นของพวกเราเดินไปบนถนนแบบร่วมมือร่วมใจกัน เราสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการพูดคุยกับหน่วยงานราชการ ท้องถิ่น ภาคประชาชนที่จะสร้างและกำหนดว่าเมืองราชบุรีจะเป็นเมืองที่คนมีความสุข มีสุขภาพชีวิตที่ดีด้วยความร่วมมือทุกภาคส่วน” (สมาชิกในชุมชนท่านที่ 4, 23)

1.4.2 ฐานคิดสำคัญและการขับเคลื่อนการเสริมศักยภาพความรอบรู้ด้านสุขภาพ พบว่า จังหวัดราชบุรีได้มีการตกลงความร่วมมือระหว่างจังหวัดราชบุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี ที่ทำการปกครองจังหวัดราชบุรี สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี ทำบันทึกข้อตกลง “องค์การความร่วมมือป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก” จากข้อตกลงดังกล่าวได้เป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาพสู่มิติอื่น ๆ พร้อมกัน เป็นภาพรวมทั้งระดับจังหวัด และส่งต่อมาระดับอำเภอ ในส่วนของท้องถิ่นการสร้างเสริมสุขภาพเป็นภารกิจสืบเนื่องจากการกระจายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดให้การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะประเด็นการเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และมุ่งการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพและต่อเนื่อง ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ทุกงานจะเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตทั้งหมด แยกกันไม่ออก ต้องไปคู่กัน เป็นหน้าที่ของส่วนสุขภาพที่ต้องทำ และท้องถิ่นเองก็ต้องทำ ส่วนฝั่งมีการคุยกันตลอด ไม่เจองานอำเภอก็เป็นงานโรงพยาบาล หรือไม่ก็งานของชุมชน ต้องช่วยกันอยู่แล้ว” (หุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท่านที่ 5, 2562)

1.4.3 องค์ความรู้ความรอบรู้ด้านสุขภาพจากบทเรียนการปฏิบัติของท้องถิ่น พบว่า องค์ความรู้ความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็นเสริมสร้างศักยภาพบุคคลในการดำเนินงานด้านสุขภาพ โดยมีคุณลักษณะของการรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นการบูรณาการ และเกิดขึ้นจากการมีทักษะ มีกลยุทธ์ และความสามารถที่ฝังตัวอยู่ในตนในการแสวงหาข้อมูลเพื่อการมีสุขภาพดี ผู้วิจัยได้สรุปการขับเคลื่อนภายใต้ 6 มิติที่เป็นประเด็นร่วมของพื้นที่ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ความรอบรู้ด้านสุขภาพจากบทเรียนการปฏิบัติของท้องถิ่น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปองค์ความรู้ความรอบรู้ด้านสุขภาพจากบทเรียนการปฏิบัติของท้องถิ่น

ประเด็น	เนื้อหาองค์ความรู้	แนวปฏิบัติการขับเคลื่อน
การปรับเปลี่ยนเพื่อบายมุข	บุหรีเป็นสาเหตุเชิงพฤติกรรมที่นำไปสู่การเจ็บป่วยและนำไปสู่การเกิดโรค การนัดกวดจุดเป็นศาสตร์ที่มีพัฒนาการจากชาวอียิปต์ และชาวจีนโบราณ การประยุกต์ใช้กับผู้ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและเลิกบุหรี การนัดจุดสะท้อนให้เห็นจะเป็นการเชื่อมโยงไปยังอวัยวะต่าง ๆ ให้เกิดความสมดุลของร่างกาย และสุขภาพร่างกายแข็งแรงดีขึ้น	เป้าหมาย: ลด ละ เลิกแนวปฏิบัติ: กวดจุดหยุดบุหรี เรียนรู้วิธีการนัด ทั้งนัดตัวเองและไปช่วยนัดกวดจุดคนอื่น โดยใช้การนัด 10 - 40 นาที
การปรับเปลี่ยนบทบาทเยาวชนด้านการสร้างสุขภาพ	การให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเยาวชนอย่างเข้าใจ จะช่วยลด “ปัจจัยเสี่ยง” ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม พฤติกรรมเกมการติดเกมส์ สารเสพติด และก้าวร้าวได้ การเสริมศักยภาพเพื่อมุ่งสร้าง “ปัจจัยภูมิคุ้มกัน” ส่งให้เยาวชนได้เห็นคุณค่าของตนเอง การรู้จักควบคุมตนเอง มีทักษะในการใช้ชีวิตที่เหมาะสม	เป้าหมาย: ลดปัจจัยเสี่ยง และเพิ่มภูมิคุ้มกันแนวปฏิบัติ: การค้นหาแกนนำคันทันแบบเยาวชนอาสา พัฒนาโครงการและกิจกรรม การสร้างภูมิคุ้มกันผ่านกิจกรรมโดยเสริมศักยภาพด้านคุณค่าตนเอง
การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม	การบริหารจัดการน้ำตกโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและผลักดันการจัดสรรเงินรายได้ของน้ำตกให้เด็ก ๆ ได้เข้าไปมีรายได้ และผลักดันให้เงินรายได้กระจายถึงชุมชนอย่างทั่วถึง เกิดเป็น “กองทุนสวัสดิการชุมชน” มีมาตรการหรือกฎระเบียบร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	เป้าหมาย: แก้ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แนวปฏิบัติ: สร้างการเรียนรู้เสริมศักยภาพกลุ่มเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมเรียนรู้
มิติด้านการออกกำลังกาย	การออกกำลังกายเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพแบบมีส่วนร่วมและเป็นส่วนที่จะช่วยให้เยาวชนลดการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด หรือลดพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ได้ทางหนึ่ง ทั้งยังเป็น การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในทุกสาขาอาชีพ เช่น ชาวบ้าน แม่ค้า ภรรยาตำรวจ โดยให้การสนับสนุนในเรื่องน้ำดื่ม อุปกรณ์การออกกำลังกายเพื่อให้ชาวบ้านสามารถออกกำลังกายได้อย่างต่อเนื่อง	การออกกำลังกายเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพแบบมีส่วนร่วมและเป็นส่วนที่จะช่วยให้เยาวชนลดการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด หรือลดพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ โดยให้การสนับสนุนน้ำดื่ม อุปกรณ์การออกกำลังกาย
มิติด้านการออกกำลังกาย	การออกกำลังกายเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพแบบมีส่วนร่วมและเป็นส่วนที่จะช่วย	การออกกำลังกายเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพ

ประเด็น	เนื้อหาองค์ความรู้	แนวปฏิบัติการขับเคลื่อน
	ให้เยาวชนลดการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด หรือลดพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ได้ทางหนึ่ง ทั้งยังเป็น การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในทุกสาขาอาชีพ เช่น ชาวบ้าน แม่ค้า ภรรยาตำรวจ โดยให้การสนับสนุนในเรื่องน้ำดื่ม อุปกรณ์การออกกำลังกายเพื่อให้ชาวบ้านสามารถออกกำลังกายได้อย่างต่อเนื่อง	แบบมีส่วนร่วมและเป็นส่วนที่จะช่วยให้เยาวชนลดการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด หรือลดพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ โดยให้การสนับสนุนน้ำดื่ม อุปกรณ์การออกกำลังกาย
มิติ ด้านศิลปะ วัฒนธรรม	ชาติพันธุ์คือต้นทุนทางสังคมที่สำคัญของท้องถิ่น ทั้งวิถีการดำเนินชีวิต การสร้างสำนึกรวมในการดูแลท้องถิ่น อำเภอสวนผึ้งมีกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด 6 กลุ่ม คือ กระเหรี่ยง ญวน มอญ พม่า จีนและคนไทยพื้นถิ่น กลุ่มกะเหรี่ยง ที่มีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง	เป้าหมาย: สืบทอดวัฒนธรรม และการอนุรักษ์พื้นพุ่มวัฒนธรรม แนวปฏิบัติ: เพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะการแสดง ของชาติพันธุ์นั้น ๆ และการทอผ้า
มิติด้านอุบัติเหตุ	การลดอุบัติเหตุเป็นการทำงานร่วมมือกันระหว่าง ตำรวจ โรงเรียน ชนส่งจังหวัด โดยทำเป็น “โครงการถนนสีขาว” ทั้งนอกและในโรงเรียน โดยมีตำรวจเข้ามาช่วยดูแลเรื่องการจราจร ควบคุมความเร็ว หมวกกันน็อค ดัวยนโยบายที่เอาจริงเอาจังของทางตำรวจ จึงไม่ได้เพียงเข้ามาดู เรื่องการจราจร แต่ยังไม่ได้ดูแลควบคุมวินัยผู้ขับขี่ และนักเรียน	เป้าหมาย: เสริมวินัยเยาวชน แนวปฏิบัติ: อบรมให้ความรู้แก่ เยาวชนด้วยการสร้างวินัย จราจร ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ และเข้าใจในกฎระเบียบ และ วินัยจราจรมากขึ้น เพื่อลดการ เกิดอุบัติเหตุ

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า การศึกษาได้สะท้อนให้เห็นการพัฒนากลไกการทำงานภาคีเครือข่ายสุขภาพในระดับพื้นที่ โดยเริ่มจากแนวคิดของภาครัฐสู่การเป็นเมืองไทยแข็งแรงจนมาถึงระบบบริหารจัดการโครงสร้าง “คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ” (District Health Board: DHB) ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยความสำเร็จและเป็นเงื่อนไขในการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพในพื้นที่ที่มีความต่อเนื่อง ผู้มีส่วนได้เสียซึ่งเข้ามาร่วมขับเคลื่อนล้วนเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานและมีความเข้าใจต่อประเด็นการดำเนินงานเป็นอย่างดี พร้อมยึดหยุ่น และร่วมขับเคลื่อนการทำงาน การบริหารจัดการหุ้นส่วนต่าง ๆ เป็นไปเชื่อมโยง และเป็นระบบ (Systematic Approaches) บนฐานความต้องการและความจำเป็นของประชาชนเป็นที่ตั้ง นำไปสู่กำหนดยุทธศาสตร์และกลวิธีเฉพาะกลุ่มเพื่อให้เกิดความเหมาะสม เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ (Learning Process) ให้เกิดขึ้นในทุกมิติของการขับเคลื่อน

2. การศึกษาแนวทางการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ พบว่า จากการรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้สรุปดังนี้

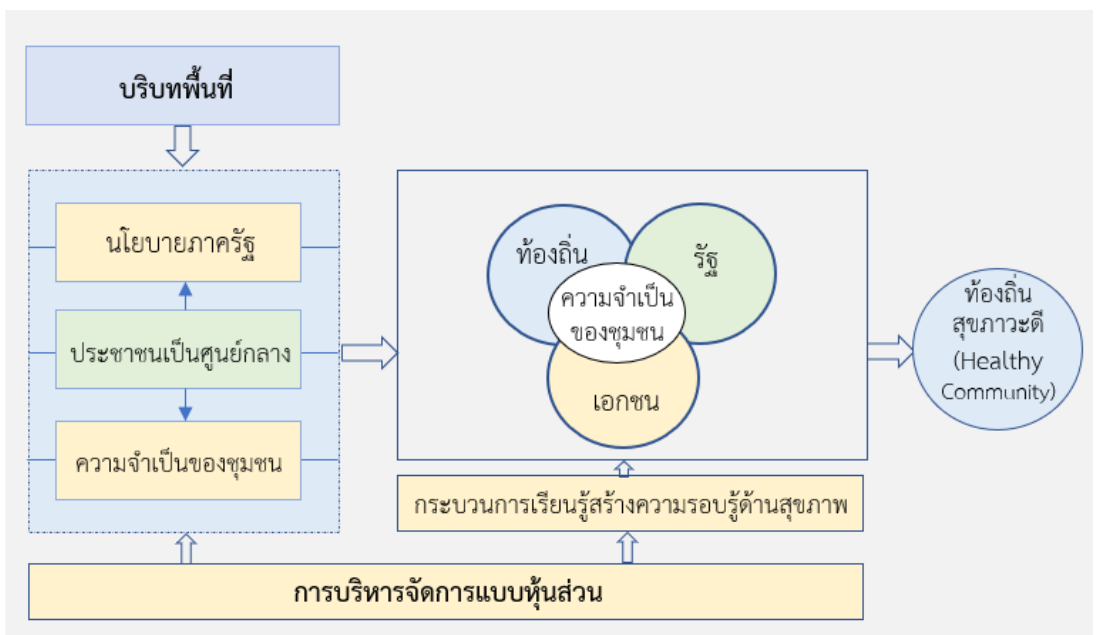
2.1 เข้าใจและเรียนรู้สภาพการณ์และบริบทของพื้นที่ จากความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ที่มีความซับซ้อนของปัญหาที่แตกต่างกัน การทำความเข้าใจถึงสภาพปัญหาจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ในการสร้างเสริมสุขภาพให้กับท้องถิ่นได้ การให้ความสำคัญกับปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ (Social Determinants of Health: SDH) และนำไปสู่ออกแบบและพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อการเสริมศักยภาพของท้องถิ่น ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ฝึกปลอดภัย ป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันโรค การณรงค์การออกกำลังกาย

2.2 ประชาชนเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนงาน ความสามารถในการบริหารจัดการงานด้านสร้างเสริมสุขภาพให้เป็นเรื่องง่าย ไม่ยุ่งยาก ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการส่งเสริมบทบาทเจ้าหน้าที่หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มุ่งมั่นและทำงานเชิงรุกด้านการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการที่ประชาชนพึงได้รับอย่างทั่วถึง ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลสุขภาพของตนเองครอบครัว เช่น ลด การยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด หรือลดพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ โดยให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อสังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

2.3 การบริหารจัดการแบบหุ้นส่วน คุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับหลายหน่วยงานองค์กร การเห็นเป้าหมายร่วมกัน และออกแบบให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาเป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในการแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบร่วมในการวิเคราะห์ประเมินความจำเป็นการบริหารจัดการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มุ่งความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ อสม. อบรมให้ความรู้ประชาสัมพันธ์ ในเรื่องสุขภาพและมีพฤติกรรมสุขภาพแก่ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความรู้และปรึกษาในด้านสวัสดิการต่าง ๆ

2.4 เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ เป็นการมุ่งเพื่อให้การเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพในทุกมิติ มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรม ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน และองค์กร ผู้รับผิดชอบจะต้องสอดแทรกในทุกกระบวนการของการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรม เพื่อให้เป็นประสบการณ์หรือการฝึกปฏิบัติที่มุ่งให้เกิดการเสริมแรง โดยกระบวนการเรียนรู้ควรมีองค์ประกอบคือ 1) ศึกษาความต้องการและความจำเป็นของพื้นที่ 2) สร้างกลไกการจัดการที่เป็นเจ้าภาพหลักคือ ท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) ภาคเอกชน 3) การบริหารจัดการภายใต้ทุนและทรัพยากรในชุมชน 4) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาวะ และ 4) การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.5 มุ่งเป้าหมายร่วมกัน การขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต หากทุกภาคส่วนมองเป็นประเด็นร่วม (Common Interest) เป็นการสร้างความชัดเจนถึงปลายทางที่ท้องถิ่นจะได้รับร่วมกัน เครื่องมือสำคัญในการทำงานแบบเครือข่าย ร่วมออกแบบ ดำเนินการ และร่วมประเมินทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้น รวมถึงการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้มีสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ และจิตปัญญา ผู้วิจัยสรุปแนวทางการเสริมศักยภาพของท้องถิ่น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

จากภาพที่ 1 สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ มีกลไกเชื่อมโยงกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ การจัดการชุมชน โดยใช้ฐานของบริบทพื้นที่ มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ในการขับเคลื่อน มีการบริหารจัดการตามความจำเป็นของชุมชน ภายใต้กฎ กติกา และกลไก การจัดการที่เป็นเจ้าภาพหลักคือ ท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) ภาคเอกชน และนโยบาย ภาครัฐที่ส่งผ่านมายังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ดีอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาระบบการขับเคลื่อนความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่น อำเภอ สวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า แนวทางดังกล่าวเกิดจากการบูรณาการกระบวนการขับเคลื่อน บนฐานบริบทของพื้นที่และนโยบายของภาครัฐ โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ สุขภาพและ

คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่ ผ่านการทำงานใน 6 มิติ ที่มีความเกี่ยวโยงกันในเชิงสุขภาพ คือ 1) การปรับเปลี่ยนเพื่อปลอดภัยชุมชน การอบรมให้ความรู้ ปลูกฝัง ป้องกัน และสร้างภูมิคุ้มกัน 2) การปรับเปลี่ยนบทบาทเยาวชนด้านการสร้างสุขภาวะ การจัดการศึกษาโดยใช้เครือข่ายเป็นฐานเพื่อสร้างองค์ความรู้บนแนวคิดเรื่องสุขภาวะของเด็กและเยาวชน ด้วยนิสัยและพฤติกรรมการบริโภค 3) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยให้เอื้อต่อสิ่งแวดล้อม โดยให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึกทำให้มีการดำรงชีวิต โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ 4) การออกกำลังกาย การออกกำลังกายให้ประชาชนมีสุขภาพดี มีศักยภาพในการดูแลตนเอง โดยส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อให้เห็นความสำคัญและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ 5) ศิลปวัฒนธรรม เป็นความภูมิใจ พึงพอใจ มีความสุขใจ มีความยินดีกับการที่ตนได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกับคนในชุมชน และเป็นการพัฒนาจิตปัญญาไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกัน และการสร้างสุขภาวะของประชาชนทั้งในมิติกาย มิติใจ มิติสังคม มิติปัญญา และ 6) อุบัติเหตุ เป็นการจัดการความรู้ด้านความปลอดภัยและปัจจัยเสี่ยงบนท้องถนน เพื่อหยุดอุบัติเหตุโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ขับขี่และยึดกฎหมายอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้การขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาพมุ่งเป้าหมายร่วมกันคือ สุขภาพ สอดคล้องกับ เดชา แซ่หลี่ และคณะ ที่ได้กล่าวถึง นโยบายส่งเสริมการพัฒนาระบบสุขภาพพระดบอำเภอว่าเป็นการบริหารจัดการที่มีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการปัญหาสุขภาพอย่างเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับปัญหาสุขภาพในพื้นที่ ประชาชนและภาคีต่าง ๆ มีโอกาสร่วมคิด ค้นหาปัญหา วางแผนร่วมกันวางจุดหมาย เน้นกระบวนการ “ร่วมเรียนรู้ ร่วมปฏิบัติ” (เดชา แซ่หลี่ และคณะ, 2557) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงสุขภาวะของผู้คนที่จะต้องเป็น การตอบสนองความต้องการของประชาชนและการเชื่อมโยงไปถึงปัจจัยกำหนดสุขภาพ (Health Determinant) ที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของประชาชนไปพร้อม ๆ กัน (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2560)

2. การนำเสนอแนวทางการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพพบว่า มี 5 ประการ ได้แก่ เข้าใจและเรียนรู้สภาพการณ์และบริบทของพื้นที่ ประชาชนเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนงาน การบริหารจัดการแบบหุ้นส่วน เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการมุ่งเป้าหมายร่วมกัน ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบของการเสริมศักยภาพว่าบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนนั้นสำคัญ โดยกระบวนการต่าง ๆ ต้องเป็นไปแบบเชื่อมโยงประสาน นำสู่การสร้างการเรียนรู้ทุกมิติ ทั้งการรู้เท่าทันต่อสถานการณ์สุขภาวะต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้างและความเป็นไปของสังคม และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมของตนเอง สอดคล้องกับขวัญเมือง แก้วดำเกิง ที่กล่าวถึงความหมายของความรู้ด้านสุขภาพว่า เป็นความแตกฉานและชาญฉลาดในด้านสุขภาพ เป็นความรู้เท่าทันด้านสุขภาพและสุขภาวะ (ขวัญเมือง แก้วดำเกิง, 2561) และอังคินันท์ อินทรกำแหง กล่าวถึง

ความรู้ด้านสุขภาพว่าเป็นความสามารถด้านสุขภาพของบุคคลในการที่จะกลั่นกรอง ประเมิน และตัดสินใจที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แนวปฏิบัติจากการศึกษาได้แสดงให้เห็นทั้งเป้าหมายคือสุขภาวะที่ดีของท้องถิ่น และกระบวนการจัดการที่สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทของพื้นที่ (อังคินันท์ อินทรกำแหง, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ท้องถิ่นของประเทศไทยได้รับการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างเสริมสุขภาพที่มุ่งให้เกิดสุขภาวะที่ดีและคุณภาพชีวิตที่ดีกับประชาชนผ่านรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ชาติ รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยทุกระดับ หน่วยงาน องค์กร ประชาสังคม ทุกองค์ประกอบได้ตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพว่าเป็นส่วนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชนทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการทัศน์ทางสุขภาพแนวใหม่ว่ามีมูลเหตุมาจากปัจจัยทางด้านสังคมและนิเวศวิทยา (Socioecological Model) ผู้รับบริการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาสุขภาพของตนเอง การสร้างทางเลือก และมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตของตนเอง (Ideology of Choice) ด้วยเหตุนี้ การเสริมศักยภาพ “*ความรู้ด้านสุขภาพ*” เป็นการสะท้อนให้เห็นความสำคัญของคำว่า “*สุขภาพ*” หรือ “*สุขภาวะ*” มีความเกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคล ชุมชน สังคม และเชื่อมโยงปัจจัยหลาย ๆ มิติ ซึ่งการเสริมศักยภาพความรู้ทางสุขภาพย่อมนำไปสู่สุขภาพของสังคมในภาพรวม บทเรียนจากการศึกษาครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นมีความสามารถในการเสริมศักยภาพความรู้ทางสุขภาพได้ในระดับหนึ่ง มีกลไกการขับเคลื่อนการทำงานแบบหุ้นส่วน เปิดพื้นที่ในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสุขภาวะในทุกระดับ มีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ สอดคล้องกับศักยภาพและบริบทของพื้นที่ ในด้านการเสริมศักยภาพความรู้ทางสุขภาพต้องให้ความสำคัญกับ “*ศักยภาพของท้องถิ่น*” (Power from Within) เช่นเดียวกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ต้องตระหนักถึงการเสริมศักยภาพท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ สอดรับกับความต้องการ ตรงกับความจำเป็นตามบริบท และสามารถที่จะไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาวะได้อย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ ชุมชนท้องถิ่นควรมีการจัดการสุขภาพเชิงพื้นที่ต้องให้ความสำคัญบทเรียนผ่านการปฏิบัติที่เป็นประสบการณ์ตรงของแต่ละพื้นที่ การเข้าใจถึงหลักคิด แนวปฏิบัติ และบทเรียนที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจะทำให้การประยุกต์ใช้ความรู้จากการศึกษาได้อย่างเหมาะสม และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ควรส่งเสริมการบริหารจัดการด้านสุขภาพให้สอดคล้อง

กับสถานการณ์ปัจจุบัน และควรมีการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือและแนวทางการเสริมศักยภาพ ความรอบรู้ทางสุขภาพใหม่ ๆ เพื่อนวัตกรรมสำหรับการสร้างเสริมสุขภาพให้กับภาคประชาชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการบูรณาการสร้างเสริมสุขภาพะจังหวัดราชบุรี ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณนายแพทย์ฉัตรกร ธัญเกียรติ อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลสวนผึ้ง เป็นอย่างยิ่งที่ให้โอกาสได้ขับเคลื่อนงานสุขภาพในพื้นที่ ขอขอบพระคุณเครือข่ายผู้ร่วมดำเนินโครงการ ผู้ให้ข้อมูลภาคสนาม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ต่อ การศึกษาให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2564). สสส.ต้น "เมืองโอ่งราชบุรี" ต้นแบบเมืองสุขภาพะแห่งแรกประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 16 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=27578>
- กลุ่มยุทธศาสตร์และพัฒนาจังหวัดราชบุรี. (2564). แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี 4 ปี. เรียกใช้เมื่อ 2 ตุลาคม 2564 จาก <http://www.ratchaburi.go.th/plan-2551>
- กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2564). การประเมินและการสร้างเสริม ความรอบรู้ด้านสุขภาพ. เรียกใช้เมื่อ 16 ธันวาคม 2564 จาก <http://www.hed.go.th>
- ขวัญเมือง แก้วดำ เกิงและนฤมล ตรีเพชรศรีอุไร. (2554). ความฉลาดทางสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพาณิชย์.
- ขวัญเมือง แก้วดำเกิง. (2561). ความรอบรู้ด้านสุขภาพ: เข้าใจ เข้าถึง และการนำไปใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กระทรวงสาธารณสุข. (2564). (ร่าง) แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. เรียกใช้เมื่อ 16 ธันวาคม 2564 จาก http://wops.moph.go.th/ops/oic/data/20161115144754_1_แผน12.2559.pdf
- เดชา แซ่หลี และคณะ. (2557). เสริมคุณค่าปฐมภูมิด้วยระบบสุขภาพระดับอำเภอ (รสอ.). นนทบุรี: โครงการพัฒนาองค์ความรู้ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.).

- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ผู้นำชุมชนท่านที่ 1. (20 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชนท่านที่ 2. (20 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชนท่านที่ 3. (21 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชนท่านที่ 4. (23 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2560). แผนยุทธศาสตร์สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) พ.ศ. 2560 - 2564. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.).
- สมาชิกในชุมชนท่านที่ 1. (21 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- สมาชิกในชุมชนท่านที่ 2. (22 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- สมาชิกในชุมชนท่านที่ 3. (22 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- สมาชิกในชุมชนท่านที่ 4. (2562 เมษายน 23). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารารัตน์ สัตยัญโหม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี.

- หุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท่านที่ 5. (26 เมษายน 2562). การเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพของท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ธารรัตน์ สัญญะโม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- อังศิณันท์ อินทรกำแหง. (2560). ความรอบรู้ด้านสุขภาพ: การวัดและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด.
- Mancuso, J. M. (2008). Health Literacy: A concept/ dimensional analysis. Nurs Health Sci, 10(3), 248-55.
- Nutbeam, D. (2000). Health Literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. Health Promotion International, 15(3), 259-267.
- Ontario Health Promotion E-Bulletin. (2021). Health literacy and health promotion. Retrieved December 16, 2021, from <http://www.ohpe.ca/node/175>

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม สามัญวัดสระเรียง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารที่คณะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ดังนี้ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและ

ตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) /ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิงตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคอนสแตนต์อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ /เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสรวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ่มรักษา และอัจฉิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎี ก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สอง และตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N, 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S., et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม**(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา****รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุงศ์. (2556) ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/ (ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสถาพร ปุณณนโนโท (จำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอมะเอยีร์ จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2537). หม้อคอคควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมือง
ฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่ม
น้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา.
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาควง. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น
ศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อดิเทพ,
สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพินา.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมบุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสุตรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13
- พระสถาพร ปุณณนโท (ร่ำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPMปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phetthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.
- Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.
- Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสารสิ่งฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัย ที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)

2. (16 pt)

3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่
สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

....(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สาระที่ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

....(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ....พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย....และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ
กรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

...(16 pt)...ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและ
ความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

.....(16 pt)

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

.....(16 pt).....

110 pt

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

.....(16 pt).....

340. 807

(16 pt).

148.pv7